

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

148281

148281

TARİHSEL SÜREÇTE 21. YÜZYIL AİLESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Lale VURGUN

Enstitü Anabilim Dalı: SOSYOLOJİ

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Zeynep A. BİLGE

HAZİRAN 2004

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİHSEL SÜREÇTE 21. YÜZYIL AİLESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Lale VURGUN

Enstitü Anabilim Dalı: SOSYOLOJİ

Bu tez 16.06.2004 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/çokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Ş. Dr. M. Sait Başar

Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Nurgün Altın

Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Zeynep Güneş Akçir Bilge

ÖNSÖZ

Ne tür bir çağda yaşarsak yaşayalım ve hangi güçler yaşam alanlarına ne ölçüde hakim olurlarsa olsunlar; göz ardı edilemeyecek bir gerçek var ki o da: Türk kültür ve medeniyetinin geçmişten günümüze taşın, insan doğası ile son derece uyumlu dinamiklerinin her zaman için güncelliğini ve çağın gerektirdiği sosyal yapıya uyarlanabilirliğini koruyor olduğudur. Bu sosyal yapının temelinde ise Türk Ailesi vardır. Aile kurumumuzun da kültürel yapımızdan kaynaklanan kendine has özellikleri vardır.

Modernizm toplumsal değişmelerin temelinde bulunan ailenin de toplumdan topluma farklılık gösterebileceğini göz ardı ederek, ailenin değişikliğe uğrayıp; aile üyeleri ilişkileri açısından bağımsız batı tipi çekirdek aileye doğru yöneleceği kanaatindedir. Fakat son zamanlarda yapılan çalışmalar çekirdek ailenin değişik şekillerde daha önceleri de var olduğunu göstermektedir. Örneğin Türk aile yapısı zaman çekirdek aile görünümünde olduğu izlenimi vermektedir. Kanaatimce yapı olarak genellendiğinde çekirdek aile görünümü vermekle birlikte ilişkiler anlamında ise batı aile modelinden farklı duygusal açıdan bireyler arası bir bağımlılık söz konusudur. Diğer yandan aile içi haklar ve yönelimler açısından da sevgi, şefkat ve vefa vb. hakim duygularla yürütülen şimdiki anlamda demokratik ve empatik özellikler sergileyen bir modele sahiptir. Bu nedenle 21. yüzyıl toplumlarına yol gösterebilecek ideal aile yapımızın varlığı ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar çeşitli bozucu etkiler altında kalmış olsa da bu özelliklerin varlığı hal söz konusudur.

Çalışmam en temel tanımıyla tarihsel süreçte aile ve kendi öznel aile yapımız, aile yapımıza etki eden unsurların neler olduğunun altının çizilmesi şeklinde olmuştur. Başka bir deyişle dünya platformunda aile kurumunda yaşanan değişimler ve bu değişimlerin bizim aile modelimize yansımalarını literatürün taranması yoluyla ortaya konulmaya çalışılmıştır..

Buna göre araştırma aile sosyolojisi açısından tarihsel süreçte ailenin tanımı ve fonksiyonları, ailenin sınıflandırılması gelişme süreci ve toplumla ilişkisi, Türklerde

aile, Dünyadaki yeni yaklaşımların Türk ailesine yansımalarının neler olduğunun üzerinde durularak toplumların kendilerine özgü olan kültürel yapının aile modeline ve dolayısıyla da toplumsal yapıda farklılık meydana getirdiğine vurgu yapılmıştır.

Öncelikle, tüm lisans ve yüksek lisans öğrenimim süresince bana olan desteklerinden dolayı tüm hocalarıma, aileme ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir borç biliyorum. Özellikle, danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Zeynep Akgür Bilge hocama şükranlarımı sunuyorum. Kendisi, çalışmalarımın başından itibaren bana her konuda destek olmuş ve yol göstermiştir. Kendisinin bana karşı gösterdiği anlayış ve güven, yüksek lisans öğrenimim süresince beni sürekli teşvik etmiştir. Ayrıca, tez izleme komisyonumda olan Sayın Doç. Dr. Sait Doğan hocama her zamanki güler yüzü ve sıcak ilgisinden dolayı teşekkür ediyorum. Ayrıca, göstermiş oldukları ilgi ve yardımlardan dolayı, değerli hocam Sayın Yrd.Doç. Dr. Osman Özkul başta olmak üzere, isimlerini burada tek tek saymadığım tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Bir başka teşekkürü bana her zaman destek olan aileme ve eşimin ailesine sunuyor ve sevgili annem ve kardeşim Salih'e de ayrıca bana her konuda verdiği destek teşvik ve fedakar yardımlardan dolayı teşekkür ediyorum. Son olarak, kalbimin en derinlerinden gelen çok özel bir teşekkürü de sevgili eşim Levent Vurgun'a sunmak istiyorum. Onun bana desteği, güveni, sabrı ve fedakarlığı her zaman ilham kaynağım olmuştur.

Saygı ve şükranlarımla.

Lale VURGUN
Sakarya, 2004

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
GİRİŞ	1
1. AİLENİN TANIMI VE FONKSİYONLARI	5
1.1. Ailenin Tanımı ve Fonksiyonları, Ailenin Sınıflandırılması	5
1.1.1. Ailenin Tanımı	5
1.1.2. Ailenin Fonksiyonları	6
1.1.2.1. Ailenin Biyo /Psşik fonksiyonları	7
1.1.2.2. Ailenin Ekonomik Fonksiyonları	12
1.1.2.3. Ailenin Eğitim Fonksiyonları	13
2.1.2.4. Ailenin Kültür Aktarımı Fonksiyonu	14
2. AİLENİN SINIFLANDIRILMASI GELİŞME SÜRECİ VE TOPLUMLA İLİŞKİSİ	15
2.1. Ailenin Tarihsel Gelişimine Farklı yaklaşımlar	15
2.1.1. Durkheim'ın Aile Sınıflandırması	15
2.1.2. Le-Play'a göre Aile Sınıflandırması	15
2.1.3. Yerleşim Yerine Göre Aile	16
2.1.4. Sosyo-Ekonomik Açıdan Aile	16
2.1.4.1. Sanayi Öncesi Aile	17
2.1.4.1.1. Klan Ailesi	18
2.1.4.1.2. Zадurга Ailesi	18
2.1.4.1.3. Pederşahi Aile	19
2.1.4.1.4. Maderi Aile	19
2.1.4.2. Sanayi Ailesi (Çekirdek Aile)	20
2.1.4.3. Sanayi Ötesi Toplum Ailesi	21
2.1.5. Sosyal İlişkiler Açısından Aile	22

2.1.5.1. Anaerkil Dönem -----	22
2.1.5.2. Babaerkil Dönem -----	23
2.1.5.3. Eşitlikçi Dönem -----	24
2.2. Aile ve Toplum İlişkisi -----	24
2.2.1. Aile Toplum İlişkisi Bakımından Evlenme -----	28
2.2.1.1. Eş Sayısına Göre Evlenme Biçimleri -----	30
2.3.2.2. Eş Edinme Olanakları -----	30
2.3.2.3. Evlenme Yasakları -----	31
2.3. Aile ve Toplum İlişkisi Açısından Çocuk -----	33
2.3.1. Modernleşme, Aile ve Doğurganlık -----	34
2.3.2. Çocuğun Statüsü -----	34
2.3.3. Modernleşme ve Duygusallaşma -----	35
2.4. Aile Toplum İlişkisi Bakımından Akrabalık -----	36
2.4.1. Toplumsal Değişme ve Akrabalık -----	38
2.4.2. Sanayileşme ve Akrabalık -----	39
2.5. Bugünkü Amerikan ve Batı Modeli Aile Yapısı -----	40
3. TÜRKLERDE AİLE -----	43
3.1. Eski Türklerde Aile -----	43
3.2. Osmanlı Toplumunda Aile -----	45
3.3. Cumhuriyet Dönemi Türk Ailesi -----	47
3.4. Günümüz Türk Toplumunda Aile -----	48
3.4.1. Kent Ailesi -----	48
3.4.2. Gecekondu Ailesi -----	49
3.4.3. Köy Ailesi -----	51
3.5. Türk Aile Yapısının Batılılaşma Sürecinde Geçirdiği Değişim -----	51
3.5.1. Kadın Hareketleri “Feminizm”in Aileye Etkileri -----	54
3.5.2. Medyanın Etkileri -----	59
3.5.3. Kentlileşmenin Etkisi -----	63

4. DÜNYADAKİ YENİ YAKLAŞIMLARIN TÜRK AİLESİNE

YANSIMALARI	66
4.1. Medeni Kanunumuzun Kabul Ettiği Mal Rejimi	66
4.1.1. Mal Ayrılığı Rejiminin Temel İlkesi	67
4.1.2. Yeni Bir yasal Mal Rejimi Arayışı	68
4.2. Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi Temel İlkeleri	70
4.3. Edinilmiş Mallara Katılma Rejimine Yönelik Eleştiriler	72
4.4. Pozitif Ayrımcılık ilkesinin ortaya çıkışı	75
4.4.1. Pozitif ayrımcılık İlkesinin Kadın Erkek Eşitliği Açısından Değerlendirmesi	77
4.4.2. Pozitif Ayrımcılık İlkesi Uygulanırlığı	81
4.4.3. Pozitif Ayrımcılık İlkesi ve Türk Ailesi	83
SONUÇ	85
KAYNAKLAR	88
ÖZGEÇMİŞ	93

TABLULAR

Tablo 1: 1993-98 Dönemi 15-49 Yaşlarındaki Kadınların Evlilik Durumu -----	56
Tablo 2: 1993-98 Dönemi Kadınların yaşa ve evlilik durumuna göre yüzde dağılımı -	57
Tablo 3: 1998 Dönemi İlk Evlenme Yaşı -----	58

ÖZET

Anahtar Kelimeler: Geniş aile, çekirdek aile, ailenin fonksiyonları, modern paradigma,

Dünyadaki değişimin süreklilik kazandığı artık kaçınılmaz bir gerçektir. Bu nedenle huzur bölgeleri hazır olmayanlar için, sınırsız tehlikelerle doludur. Toplumların sosyal yapıları ve kurumları da bu değişimden nasibini almaktadır. Çalışmamı bu hızlı değişim sürecinden aile kurumunun nasıl etkilendiği ve değişimlerin Türk aile yapısına nasıl yansıtıldığını incelemek üzere hazırladım. Modern paradigma değişikliklerin küresel bir nitelik kazanacağı ve geleneksel ailenin de bu anlamda değişikliğe uğrayıp aile üyeleri ilişkileri açısından bağımsız batı tipi çekirdek aileye doğru yöneleceği kanaatindeyim.. Fakat son zamanlarda yapılan çalışmalar çekirdek ailenin değişik şekillerde daha önceleri de var olduğunu göstermektedir. Örneğin Türk aile yapısının her zaman çekirdek aile görünümünde olduğu izlenimi vermektedir. Kanaatimce yapı olarak genellendiğinde çekirdek aile görünümü vermekle birlikte ilişkiler anlamında ise her zaman literatürdeki geniş aile özelliği sergilemektedir. Diğer yandan aile içi haklar ve yönelimler açısından da sevgi ,şefkat ve vefa vb. hakim duygularla yürütülen şimdiki anlamda demokratik ve empatik özellikler sergilemiştir. Buradan ulaştığımız sonuç ise her toplumun kendine has bir aile yapısı vardır. Çünkü aile, kültürel modların sonraki nesillere geçirildiği, bireyin sosyalleşmesinin sağlandığı en temel kurumdur. O halde topluma özgü olmalıdır. Bunların yanısıra yukarıda bahsettiğim kürselleşme sürecinde dünyadaki çeşitli gelişmeler eğitim,ve sözlü yazılı basın vasıtasıyla toplum etki altına alınmaktadır. Bu süreçte toplumun benlik duygusu hasar almaktadır. Benlik duygusunun yani özkimliğinin etkin bir temelde değişimlerle yenilenmesi ve varolanlarında korunması gerekmektedir. Aile kurumu bu anlamda çok önemli işleve sahiptir.

SUMMARY

21ST CENTRUY FAMILY IN THE HISTORICAL PROCESS

Key words: Extensive family, nucleus family, functions of family, modern paradigm

It is an inevitable reality that changes in the world has a permanent continuity. Therefore, serenity regions are full of limitless dangers for those who are not ready to face with them. Societies, social structure and organizations of societies are influenced by these effects as well. I have prepared this research with the aim of defining influence of this change process on family institution and effects of these changes on Turkish family structure. We put forward that, changes of modern paradigms will have a global structure, traditional family model will be affected by this as well and family models will be under inevitable pressure of western type nucleus family model. However researches conducted recently, show that nucleus family model existed previously under different forms. For example Turkish family structure had this type family model as well. Indeed, while Turkish family model seem to have merits of nucleus family on the other side, inter familial relations had always extensive family model. On the other side of the coin, Turkish family model had democratic and emphatic characteristics in terms of love, respect, loyalty and etc. matters within the family. We conclude from this point that: each society has a “*sui generis*” family model since family is the basic institution where cultural modes are transferred to next generations and where individuals are socialized. Accordingly it should belong to society itself. In addition to these, within the globalization process certain developments in the world influence societies by means of education, press and mass media. Self-identity of the society is damaged in this process. While renewal of self-identity of society and individuals is necessary it should also be protected against outsiders. Institution of family has a very vital position and function in this regard.

GİRİŞ

Büyük değişim ve dönüşümlerin yaşandığı hız çağında toplum olarak gelişmeleri sadece takip edip etkilenen değil yön veren olma ihtiyacı içinde olmamız gerekmektedir. Farklılaşmanın ve kendimiz olarak kalmanın bir yolu vardır. O da bilgi ve kültürdür. Eğer toplumlar farklı olmak istiyorlarsa,- ki bu modern paradigmanın dışında olmak anlamına gelir-kendi temel kurumlarımıza bilgi ve değerlerimiz eşliğinde yeni vizyonlar belirleyip işlerlik kazandırma zorunluluğu vardır. Bilgi ve kültürü biriktirmenin en kestirme yolu ise çalışmayı, yaratıcı olmayı, yeni söylemler geliştirmeyi gerektirir.

Sorokin “ sosyal ve kültürel dinamikler” görüşüyle değişmeye ve sosyal olaylar arasındaki sebep- netice ve illiyet ilişkisine değinerek bunun yeterli olmadığını sosyal olayların sebep ve netice ilişkilerini aşarak sistemi oluşturan ve ona canlılık katan iç dinamizmin, iç mananın ortaya çıkarılmasını gerekli görmektedir.

Değişmenin sınırlarını belirtirken faydalandığı maddeci ve maneviyatçı sınırlar görüşünde olduğu gibi, cemiyetleri ve sosyokültürel sistemleri üç ana safhada toplamaktadır. Bunlar “maddeci (sensative)”, “manevi (ideoational)”, ve İdeal (idealistic)” sistemlerdir. “İdeal dediği sistem, hem maddeci, hem de maneviyatçı kültürlerin sentezidir. Bu ideal kültür terkibi, gerek maddeci, gerek maneviyatçı kültür modelleri yönündeki aşırı uzaklaşmalardan sonra, bir çeşit denge halidir [Erkal,1996:245].

Aile, toplumun ayrılmaz bir parçasıdır ve doğal olarak toplumun sosyal yapısına, değerlerine ve normlarına bağlıdır. Bu sosyal ve kültürel özellikler zaman içinde toplumdan topluma değiştii için, ailede de değişiklikler göze çarpar.

Aile, kültürel değerleri nesilden nesile geçirerek fonksiyonel bir yapı kazanmasını sağlayan bir kurum olarak; Sorokin ‘in üzerinde durduğu maddi ve manevi kültür özelliklerini dengede tutabilmelidir ki, öncelikle aile sonra da toplumsal yapı dinamik bir şekilde varlığını sürdürebilsin.

Modernleşme kuramının temel varsayımına göre dünyadaki çeşitliliğin prototipik Batı modelinde odaklaşacağı ve dolayısıyla Batı modelinden farklı olan her modelin zamanla bu modele benzeyecek şekilde değişeceği savunulur.

Modernleşme kuramının değişime bakışı durağandır. Bu bakış, sosyal Darwin'cilik geleneğinin evrimsel modeline bağlıdır. Burada söz konusu olan amaç Batı modeline ulaşmaktır. Aile kurumunda da değişimin yönünün bağımsız ilişkiler sistemi içindeki Batı tipi çekirdek aile modeline doğru olacağı varsayılmaktadır.

Prototipik Batı ailesinin temel özellikleri ise bağımsız ilişkiler sistemidir. Aile, akrabalarından bağımsızdır ve kendi başına ayrı, bir birim teşkil eder. Ayrıca ailenin kendi alt sistemleri de (aile fertleri) birbirlerinden iyi belirlenmiş sınırlarla ayrılmıştır.

Modernleşme kuramının tek yönlü hipotezlerinden bir diğeri ise sanayileşmenin zorunlu bir sonucu olarak ailenin çekirdekleşmeye ve bireyci ayrılmaya doğru bir değişim geçireceği yönündedir. Çünkü Batı ailesinin bu yönde bir gelişim izlediği düşünülür. Oysa, bu varsayım çekirdek ailenin ve bireyciliğin Batı Avrupa'daki özellikle (İngiltere'deki) endüstri devrimi öncesinde de var olduğunu gösteren tarihsel kanıtlar tarafından sorgulanmaktadır [Kağıtçıbaşı,2000:109].

Aile bir toplumun varlığının devamlılığını sağlayan evrensel bir yapıdır. Tüm toplumlarda aile vardır ve o toplumun kültürel modlarını taşır ve sonraki kuşaklara aktarır. Bu nedenle de aile tipleri toplumdan topluma farklılıklar gösterirler.

Çalışmamızda ailenin dünden bugüne geçirdiği değişimleri modern paradigmanın ön gördüğü şekli ile öncelikle ortaya koymaya çalıştık . Toplumbilim açısından ailenin ortaya çıkışı, tanımı, fonksiyonlarının neler olduğunu belirledik. Daha sonra sanayileşme ile birlikte gündeme gelen ve birlikte anılan modernizmin ön gördüğü çekirdek aile modelinin handikaplarının neler olduğunu, ve farklı çekirdek aile modellerinin de varolabileceğinin üzerinde durduk. Bu yalnızca batıya özgü bir modeldir ve bazı benzerlikler olmakla birlikte bir takım farklılıkların varlığını kabul etmek gerekmektedir.

İletişim araçlarındaki hızlı değişimin sonucunda sosyal etkileşim de hız kazanmıştır. Ülkemizde özellikler radyo televizyon ve magazin basınının etkisi ile Herhangi bir sorgulama süzgecinden geçirilmeden bir takım tutum ve davranışların bu kanallar etkisiyle tavra dönüşmesi kötü sonuçlar doğurmaktadır.

Diğer yandan tüm bunlara rağmen ve uzun yıllardan beri aile yapımızın dejenere olması yolundaki tüm uğraşlara rağmen, evlilik ve aile kurumu toplumun en güçlü ve temel kurumu olma özelliğini sürdürmektedir. Bu aşamada 21. yüzyıl aile modelinin de artık Batı tipi çekirdek aile modeline doğru olmayacağı her ulusun kendi karakteristik özelliklerini taşıyan ve bu özelliklere vurgu yapan özel modellerinin var olabileceğini gördük.

Sonuç olarak Türk ailesi Türk milletinin de temelini teşkil etmektedir. Toplumun en küçük birimi olan aile, millet olma bilinci ile nesillerin yenilenip devamını sağlar. Sağlam ve dengeli ilişkiler ağı içindeki bir aile modeli; milli kültüre dayanan maddi ve manevi unsurların bir arada harmoni oluşturduğu, karşılıklı saygı ve sevgi çerçevesinde fedakarlık gerektiren bir müessese olmalıdır.

Böyle bir aile modeli ile toplumlar sapkın davranışlardan uzaklaşıp ciddi bir cemiyet olma şuuruna erişebileceklerdir. Bu,aile fertleri arasında çatışmadan ziyade uyumu, hoşgörü ve saygıyı gerektiren bir süreci içermektedir.

Problem

Aile toplumların en temel sosyal birimidir. Bu nedenle toplumlar şekillenirken kendi kültürel modlarını aile vasıtası ile bir sonraki nesillere aktarırlar. Diğer yandan aile evrensel bir kurum olmasına rağmen; kurulmasından fonksiyonlarını ortaya konulmasına kadar tüm aşamalarında toplumlara özgü birtakım nitelikler sergiler.

Toplumların modern düşüncenin söylediği gibi bir tek noktaya doğru gitmediğinin artık bilinmesi üzere geldiğimiz bu yüzyılda ailenin kazandığı anlamın ne olduğunun ve Türk toplumuna ait aile modelinin nasıl özellikler sergilediğini araştırarak , küreselleşen dünyadaki değişmelerden nasıl etkilendiğini belirlemeye çalıştık.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bir topluluğun yüzyıllar boyunca tarih sahnesinde boy göstermesini, tarihi süreçte varlığını devam ettirmesini ancak köklü ve sağlam bir aile kurumunun var oluşu sağlar.

Aile, tarihin her döneminde varolan ve toplumun özünü oluşturan temel bir kurumdur. Toplumlarda farklı fonksiyonların ön plana çıkması nedeniyle toplumdan topluma değişen birtakım özellikler sergilenmektedir. Araştırmamızın amacı, öncelikle ailenin bir tanımını oluşturmak, aile kurumunu sosyolojik açıdan tarihsel süreçte incelemek, ailenin fonksiyonlarının neler olduğunu belirleyerek, bugün itibari ile bunların önemine vurgu yapmaktır. Diğer yandan ailenin topluma özgülüğünü , Türk toplumu aile yapısı dinamiklerinin 21. yüzyıl toplumlarına örnek teşkil edebilecek bir takım özellikler barındırdığını göstererek bunların Dünyadaki gelişmelerden nasıl etkilendiğini ortaya koymaya çalıştık.

Aile kurumunun devamı için aile yapımızın barındırdığı maddi ve manevi özelliklerin korunmasının hassasiyeti belirlemeye çalıştık. Çünkü Amerika'da ve Modern Batı toplumlarında aile kurumunun bu açıdan zayıflaması nedeniyle toplumda bir takım sorunlar yaşandığının ortada olduğunu görmekteyiz.

Yöntem

Dünyada ve ülkemizdeki aile modelini tarihsel süreçte sosyolojik açıdan incelediğimiz bu çalışma teorik bir çalışmadır. Sorun bilimsel yöntemle incelenmiştir. Bilindiği gibi bilimsel yöntem, bilimsel bir sorunun araştırılmasında izlenen yoldur.

Bilimsel bir araştırmada hedefe ulaşmak için kullanılan her türlü araç ve gereçleri içeren bilimsel teknik kavramı tanımına uygun olarak da, çalışmanın geliştirilmesi sürecinde, bilimsel araştırma tekniklerinden yararlanılmıştır. Öncelikle konuyla ilgili kaynak taraması yapılmış ve elde edilen kaynaklar ışığında sorun ele alınarak incelenmiştir.

1. AİLE

1.1. Ailenin Tanımı, Fonksiyonları ve Aile Türleri

1.1.1. Ailenin Tanımı

Aile, biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş özdeksel ve tinsel zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik , psikolojik,ekonomik, toplumsal hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir birimdir [Sayın;1990:2]. Ailenin bu tanımından sonra ailenin menşei hakkında sosyologlarca ileri sürülen cinsel içgüdü, mutlak cinsi serbestlik insanlığın tekamülü sonucu ortaya çıkma, ve insanlığın başlangıcından beri her zaman mevcudiyeti gibi görüşlerden hangisinin geçerli olduğu hususu tam açıklık kazanmamakla birlikte, ailenin insanın yaratılışından beri mevcut olduğu gerçeği gözden uzak tutulmamalıdır.

Gerçekten de klan ailesinden bugüne kadar çeşitli değişmelerle gelişen sosyal bir varlık olduğu kabul edilmiştir .Öyle bir sosyal varlık ki, o varlıkta, saygı, sevgi, dayanışma, sadakat, itaat ve işbölümü hemen her çağdaki aile tiplerini karakterize eden temel özellikler olmuştur. Demek oluyor ki, ailenin ortaya çıkışı ile birlikte, sosyal bir yapı şekline dönüşmesi çok uzun olmamıştır [Yıldırım;1995:21].

Aristo, hocası Eflatun'un aileyi önemsememe tutumuna karşılık, aileyi toplumda tabii ve zaruri görmektedir. Aristo'ya göre aile müessesini yok ederek devleti aile yerine ikame etmeye kalkışma, varlığı bir realite olan aile bağlılığını, muhayyel (hayali) olan devlete bağlılık hislerine feda etmektedir. çocuklar devletin çocukları olduğu zaman, hiç kimse, hiçbir vatandaş bu çocuklara karşı bir ana babanın duyduğu şefkat hissini besleyemez [Yıldırım;1995:22].

Aile sık sık belirtildiği üzere temel toplumsal birimdir. Kurum olarak aile toplum -doğa dengesini kurmada önemli işlevlere sahiptir. Tüm toplumsal kurumların oluşumunda olduğu gibi, aile de, genellikle toplumu oluşturan bireyler arası ilişkilerin başlangıçta

ahlaksal, töresel ve normalsal boyutta düzenlenmesinden sonra, evlenme ve aile ile ilgili normların sistemleşmesiyle oluşmuştur [Özen;1987:267].

Aile kurumunun tanımlanması, ailenin evrenselliği ve fonksiyonları konusunda farklı görüşler mevcuttur. Ayrıca değişik yaklaşımlar kendi perspektifleri içinde değerlendirmekte ve yorumlamakta ve tanımlamaktadırlar.

Kısaca aile çok yönlü bir olgudur ve toplumda pek çok işleve sahiptir. Onun toplumlardaki önemli görevini göz önünde bulunduran bazı düşünürler, aileyi toplumun tüm özelliklerini ve potansiyel imkanlarını üzerinde taşıyan bir prototip toplum olarak ele almak istemişlerdir. Bu anlayışa göre aile, global (büyük) toplumun tüm özelliklerini taşımaktadır, aile analizlerinin genelleştirilip genişletilmesi bize toplumsal yapıları anlama imkanı verir. Hatta tüm toplumsal kurumlar ailenin işlevlerinin gelişip bağımsızlaşması sonucu ortaya çıkmışlardır. Fakat tüm toplumun yasaları ailenin yasalarına indirgenemez. Ancak ileri sürülen görüşler yine de ailenin toplumlar için ifade ettiği önemi dile getirirler.

1.1.2. Ailenin Fonksiyonları

Evrimci çizgiyi izleyen düşünürlerin ileri sürdüğü genel bir anlayışa göre, insanlığın başlangıcında aile çok işlevli idi; ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel hemen tüm toplumsal görevleri getiriyordu. Zamanla işlevleri değişik kurumlarca paylaşıldı, yaygın bir deyimle “bürokratik kurumlara aktarıldı” Mesela ekonomik üretim aileden ayrıldı, otorite bir siyasi erk olarak ailenin dışında belirginleşti, dini, temsil özel türede yetişmiş din adamlarına geçti. Böylece aile neslin devamını sağlayan biyolojik üretimin ve eşlerin psikolojik tatminini sağlayan bir kuruma dönüştü.

Aile kurumunun bir nicelik değişimi mutlak görülmektedir. Bu durum ailenin yüzyıllar boyu tüm yapı farklılıklarına ve uğradığı değişime rağmen yürüte geldiği işlevlere bakarak açıklayabiliriz.

Ailenin fonksiyonları değişik açılardan sınıflandırılmıştır. Mesela Mahmut Tezcan'a göre bunları biyolojik, ekonomik, sevgiseli, koruyucu, toplumsallaştırma, eğitim ve boş zamansal değerlendirme diye gruplayabiliriz [Aydın,1997:s.38].

Fakat işlevlerin tüm kurumlar için en sağlıklı sınıflamalarından birisi temel kurumlara göre yapılan sınıflamadır ki, bu açıdan ailenin ekonomik, dini, eğitimsel, siyasal,ve boş zamansal işlevleri vardır.

1.1.2.1. Ailenin Biyo/psişik Fonksiyonları

Aile hakkındaki düşüncelerini belirten araştırmacı ve sosyologlar onun görevleri üzerinde dururlar. Bu görevleri şu şekilde belirtirler Nüfusu yenileme, milli kültür naklini ve sürekliliğini sağlama; çocukları yetiştirme ve sosyalleştirme; Ekonomik, biyolojik ve psikolojik tatmin sağlama; sosyal yeri tayin etme ve statü kazanma; sevgi, saygı ve yardımlaşma yani zayıf çocukların korunması karı- koca arasındaki cinsel ilişkiyi toplum tarafından kabul edilebilir kılma [Yıldırım,1995:27], "21. y.y.da da ailenin aynı fonksiyonlarla, alternatif kabul etmeyen sosyal ekonomik, kültürel ve biyolojik görevler yerine getirmektedir.

Ailenin biyolojik fonksiyonu, onun önde gelen fonksiyonlarından biridir. Nitekim Maciever-Page'e göre de ailenin barındırdığı beş fonksiyondan üçü, biyolojik fonksiyon içerisinde yer almaktadır. Bunlar; [Dönmezer; 1990:145]:

- a) Toplumun devamı için çoğalmayı sağlayacak cinsel temas ilişkileri
- b) Cinsel ilişkilerin kurulmasının ve devam etmesini sağlayan kurumsal düzenler veya evlenme şekli
- c) Nesillerin devamını ve akrabalığı düzenleyen bir usul ve fûruğ düzeni, yani bir hısımlık sistemine bağlılık
- d) Grup üyelerinin bölüşükleri, hamilelik ve çocuk yetiştirme ile ilgili ekonomik ihtiyaçlara ilişkin yöntemler

- e) Aynı yerde birlikte oturulması ve böylece ailenin sınırlı sayıdaki üyeleri arasında önemli bir dayanışma aracı oluşturmasıdır.

Biyolojik fonksiyon, kendisini daha çok neslin devamında göstermektedir. Nitekim, evlenmenin temelinde çocuk sahibi olma motivi vardır. Çocuk anne ve babadan bir parçadır. Evlenen çiftler aile olduklarının psikolojik tatminini de yine çocuğun doğmasıyla tatmaya başlamaktadırlar. İnsan soyunu sürdürme içgüdüsüne sahiptir. Evlenme isteği, çoğu kez çocuk sahibi olma isteğinin öncüsüdür. Gerçek aile yaşamı, ilk çocuğun doğumuyla başlar. Eşler artık anne ve baba olmuşlardır. Önlerinde onları bekleyen yeni görevler vardır [Wechselberg, Klaus, Ouyun, Ulvike, 1984:18].

Bu biyolojik fonksiyonlarının yanısıra ailenin Psikolojik tatmin görevi de vardır. Aile, çocuğun ilk karşılaştığı ve duygusal doyumları aldığı ortamdır. Ailede çocuk için birinci dereceden önemli olan annesidir. Çocuk her türlü ruhsal etkileşimi öncelikle annesiyle yaşayacaktır. Sonra da sırasıyla babası ve kardeşleriyle. “Aile, çocuğun ilk karşılaşmış içinde yaşadığı ve etkilendiği bir ortam oluşturur. Çocuğun ilk yaşantılarında, öncelikle annenin önemi büyüktür. Çünkü ilk ve en yoğun iletişim ve etkileşimi anne ile yaşar Daha sonra baba ve ailenin diğer üyeleri buna katılır [Kuşin,1991:47]. Fakat bu psikolojik tatminin giderilmesi şekli toplumdaki topluma yani kültürden kültüre farklılıklar içerir.

Aile toplumun ayrılmaz bir parçasıdır ve doğal olarak toplumun sosyal yapısına, değerlerine ve normlarına bağlıdır. Bu sosyal ve kültürel özellikler zaman içinde ve toplumdaki topluma değiştiği için, ailede de değişiklikler göze çarpar. Ailenin psikolojik fonksiyonlarını değerlendirirken modernleşme paradigmasının, bir sosyal kurum olan ailedeki vurgusunu da değerlendirmemiz gerekecektir. Modernleşme paradigması dünyadaki çeşitliğin prototipik Batı modelinde odaklaşacağı ve dolayısıyla Batı Modelinden farklı olan her modelin zamanla bu modele benzeyecek şekilde değişeceği savunulur. Sosyal gelişimle Batı modeline doğru tekyönlü bir değişim olacağı varsayımı, halen de varlığını sürdürmektedir. Modernleşme kuramının sosyolojide popülerliğini yitirmesine ve ciddi eleştirilere maruz kalmasına karşın, Batı modeline doğru tek yönlü bir değişim beklentisi hala sürmektedir [Kağıtçıbaşı,1998:109].

Oysa toplumlarda sosyal yapı ve ilişkiler bakımından birtakım benzerlikler içerseler de birbirlerinin aynı süreçleri yaşamamışlardır. Çünkü her toplumun coğrafi şartları ve yaşam tecrübesi (kültürel bilinci) farklı ortamlarda farklı etkileşimler sonucu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Batı tipi aile modelinin kendine münhasır özellikleri vardır.

Prototipik Batı ailesinin temel özellikleri bağımsız ilişkiler sistemidir. Aile, akrabalarından bağımsızdır ve kendi başına ve ayrı, çekirdek bir birim teşkil eder. Ayrıca, ailenin kendi alt sistemleri de birbirlerinden iyi belirlenmiş sınırlarla ayrılmıştır.

Modernleşme kuramının değişime bakışı durağandır. Bu bakış, sosyal Darwin'cilik geleneğinde ilerlemenin evrimsel modeline bağlıdır. Burada söz konusu olan ilerleme, er geç belirlenmiş olan amaca ulaşmaktır, bu amaç ise Batı modelidir. Modernleşme varsayımında Batı prototiplerinden farklı olanlar “yetersiz” kabul edilmekte ve dolayısıyla gelişmeyle birlikte bunların değişeceği öngörülmektedir. Örneğin toplulukçu sıkı insan ilişkileri, ekonomik gelişmeyle uyumlu bulunmadıkları için yetersiz görülmüştür [Kağıtçıbaşı,1998:109].

Bu varsayım, yaygınlığına karşın günümüzde Doğu Asya'nın toplulukçu kültürlerindeki (Japonya, Tayvan, Hong Kong, Singapur, Tayland ve Malezya) hızlı ekonomik gelişme örnekleriyle sorgulanmaktadır. Bu toplulardaki iç içe aile/insan ilişkileri “yetersiz” değildir ve gelişmeye de engel oluşturmamıştır. Ayrıca, Batı'nın bireyci-ayrışmış aile modeline doğru da bir değişim görülmemektedir. Bu toplumlarda insan ilişkilerinde ve aile yapısında devamlılık gösteren bulgular vardır. Ayrıca, karşılıklı bağımlılık ve sıkı ilişkiler içeren bu aile modelinin ekonomik başarıya katkıda bulunduğu saptanmıştır.

Modernleşme kuramının ve onun tek yönlü değişim hipotezinin altında yatan ikinci bir varsayım da, Batı ailesinin sanayileşmenin zorunlu bir sonucu olarak çekirdekleşmeye ve bireyci ayrılmaya doğru bir değişim geçirmiş olduğudur. Bu yüzden sanayileşmenin, Batılı olmayan toplumlardaki ailede de aynı tür değişikliğe sebep olacağı iddia edilmektedir. Oysa, bu varsayım, çekirdek ailenin ve bireyciliğin Batı Avrupa'daki (özellikle İngiltere'deki) endüstri devrimi öncesinde de var olduğunu gösteren tarihsel kanıtlar tarafından sorgulanmaktadır [Kağıtçıbaşı,1998:110].

Bazı tarihçiler çekirdek ailenin ve bireyci modelin İngiltere’de ortaçağ’dan beri varolduğunu iddia ediyor. Bireyci aile sisteminin başlangıcını bu kadar eskiye dayandırmayan başka tarihçiler bile, bu sistemin erken modern devirden (16.yüzyılın başları) varlığını kabul ediyorlar. Bu tarihsel bulgular ışığında, Batı bireyciliğinin endüstrileşmeden önce varolduğu, yani endüstrileşmenin bir sonucu olmadığı açıklığa kavuşmuştur. Bu nedenle Batılı olmayan toplumlarda da endüstrileşme sonucunda bireyciliğin yaygınlaşacağı varsayımı geçerliliğini yitirmektedir [Kağıtçıbaşı,1998:111].

Ailenin varlığını devam ettirme ve Ailenin yapısında ve fonksiyonlarındaki değişmelerin öyle zannedildiği gibi tek bir noktaya doğru olduğu ve olması gerektiği hususundaki düşüncelerin günümüzde artık geçerliliğini yitirdiğini görmekteyiz. Fakat diğer yandan Aile kurumunun burada değineceğimiz üzere fonksiyonları ve bireylerin sosyalizasyon aracı ve kültürün devamlılığını sağlamakla birlikte her ne kadar değişime uğrarsa uğrarsın ait olduğu topluma ait birtakım değerleri geçmişten getirip geleceğe nakletme özelliğini taşımaktadır. Bu nedenle bu kuruma her çağda ve her zamanda vurgu yapılmaktadır. Diğer yandan aileyi nasıl güçlendirileceği hususunda birtakım çalışmalar yapılmaktadır.

Amerikalı annelerin annelik sorumluluklarının tanımını nispeten kısa süreli- çocuklar gençlik çağına ulaşana kadar- ve (kocalarının da yardımıyla) fiziksel bakım ve sevgiye yöneliktir. Diğer yandan, Japon annelerin annelik sorumluluklarının benlik tanımı yaşam boyu sürüyor ve bu tanım kocalarının egemenliğinin geçerli olduğu ataerkil kültür yapısının sınırları içinde, saygılı ve başarıya yönelmiş çocuk yetiştirmeyi içeriyor. Diğer bağlılık kültürlerinde yapılan çalışmalar Japon olgusuna benzer özellikler ortaya çıkartıyor. Örneğin, C.f.Yang (1988), “ana-baba ölene dek süren çocukların korunması” olarak tanımlıyor [Kağıtçıbaşı,1998:109].

Çiğdem Kağıtçıbaşı’nın “karşılıklı duygusal bağımlılık dediği modelde bağlılık kültürüne sahip gelişmiş ve kentleşmiş bölgelerde yaygın olduğunu, bu bölgelerde, kültürel devamlılıkla birlikte sosyal,yapısal ve ekonomik değişme ve gelişme görülür. Fakat bağlılık kültürü süregeldiği için, aileler diğer akrabalara doğru genişlemiş durumdadır.

Kuşaklararası karşılıklı duygusal bağlılık devam ettiği için sosyalleşme değerlerinde aileye/gruba bağlılık vurgulanır. Bununla birlikte burada bireyin de önemi vardır. Başkasına yakın bağlılığın ve özerkliğin bir arada varolması mantıksız değildir ve araştırmalar böyle bir beraberliğe ilişkin bulgular sunmaktadır. Bununla beraber, çatışan eğilimler uyum problemi çıkarabilir. Bu, muhtemelen çatışmanın doğasındadır, yani insanın birbiriyle çatışan ihtiyaçlarının varolmasındandır. Bu çatışma, statik bir dengeden çok daha dinamik bir değişim ve gelişimin kaynağı da olabilir. Değişim sürecinde, birbiriyle çelişen eğilimler, değişen çevreye yeni uyum yollarını yansıtan yeni sentezleri doğurabilir [Kağıtçıbaşı,1998:126].

İnsanoğlu sosyal bir varlık olmasından dolayı; her ne kadar bağımsızlık ve özgürlük vurgulanması yapılsa da (ki bu Batı medeniyetinin bir özelliğidir.) Bireyin gelişiminde özellikle sosyal ve duygusal doyum sağlamaması onu ergen ve yetişkin döneminde birtakım bireysel patolojik problemlerle yine bireyin ruhsal yaşamının kalitesini düşürecek çeşitli sosyal uyum sorunları ile karşılaşabileceği aşikardır.

Batılı benlik kavramı bireyselleşmiş benlik kavramını içermektedir. Kağıtçıbaşı'nın yaptığı ayrıma göre kişilik oldukça sabit, sürekliliği olan ve sosyal bir üründür. Benliği kişilikten ayırır ve bilişsel ve iç görüseldir, ayrıca benlik sosyal bir ürün ve kişinin kültürel açıdan paylaşılan modelidir. Yukarıda belirttiğimiz Batılı benlik Modelinin tam tersine Çin'in iki kişilik matris'inde Çinli bir birey, ayrı bir birey değildir; 'iki kişilik bir devamlılık içindedir...Bireyin tamamlanması diğersinin matrisine girerek olur.. Bu birliktelik 'yin ve yan'ın birbirini tamamlaması şeklinde Çin Kültürünün ana sembolüne de yansımıştır [Kağıtçıbaşı,1998:87].

Batı kültürünün doğasında varolan bireyselleşmiş benlik ve onun sonucunda oluşan duygusal yalnızlık ve devam edip giden sosyal yaşantıdaki aile kurumunun giderek zayıflaması hatta dağılma noktasına gelmesinin altında yatan sebep yukarıda değindiğimiz kültürel özelliğin bir sonucudur. Bireyciliği bir değer olarak kabul edenler bile aşırıya kaçmaması için uyarıyorlar. Örneğin, Spence, Amerika Psikoloji Derneği (APA) başkanlık konuşmasında "vatandaş ve insan olarak sığ bir kişisel çıkarın ve

benlik tatminin arayışının ötesine giden ulusal bir bağlılık oluşturmak zorundayız [Kağıtçıbaşı,1998:91].

1.1.2.2. Ailenin Ekonomik Fonksiyonları

Ailenin maddi ihtiyaçların üretimiyle ilgili görevlerinin bir kısmı, zaten toplumda temel bir kurum olan ekonomiye aktarılmıştır. Ancak aile kendi diğer fonksiyonlarıyla bağlantılı olarak sadece tüketim değil başka ekonomik işlevleri de yerine getirmektedir. Ancak burada bir nicelik değişmesi vardır. Dorothy Smith'in deyişiyle aile doğrudan mal üretmese de geniş kapsamlı bir "hizmet " sektörüdür. İnsanı mal üretimine hazırlayan süreçler ailede işlemektedir [Aydın, 1997:39].

Aile yapısı sanayileşme üzerinde etkiler doğurabilir. Aslında her ülkenin kendine has bir sanayileşme modelinin olabileceği ve her toplumun aynı çizgiyi takip etmediği gerçeği ortaya çıkmıştır.

Bilhassa, sanayileşme süreci içinde beşeri ilişkiler ve çalışma hayatının düzenlenmesi ve sanayi kültürünün bir toplumda yerleşmesi, müesseseleşmesi, o toplumun sosyal ve kültürel dokusundan ilham alması ile gerçek bir doğrultuya girebilir. Aksi halde, sosyal ve ekonomik hayatta etkin olan sosyo-kültürel doku özelliğın hesaba katılmazsa, sosyal yapıda beliren çelişkiler ve uyumsuzluklar kaçınılmaz hale gelebilir.

Mesela, Japon aile yapısının , bir alt sistem olarak sanayi ihtilalini gerçekleştiren ve ileri sanayi toplumu haline dönüşen Batı Avrupa ülkelerindeki aile sistemlerinden çok farklı olmasına rağmen "Japon Mucizesi" kapsamı içindeki Japon sanayileşmesi Batıya göre çelişkili gözükabilir. Japon toplumunda birlikte görülen , geleneksel ve modern yapı ikilemi, bu ülkenin sanayileşme tecrübesini ilginç kılmıştır. A.B.D.'de ekonomik kalkınmada sermayenin oynadığı etkin rol, Japonya'da daha çok beşeri faktöre, insan gücüne geçmiştir. Diğer taraftan Sanayi kuruluşları "aile içi ilişkilerin içinde yürütülmekte ve yöneticiye mistik bir saygı beslenmektedir. Fertlerde sosyalleşmiş bulunan normlar, sapma davranışlar asgari seviyededir. Bunların yerine, dayanışmacı başarı mistiğinden güç alan, mütevazi gösteriş tüketiminden uzak, emekliliği dahi

reddedici bir çalışma şevkine, maddi ve manevi hedefler arasında kurulan dengeye dayanan fedakarlık ve diğergamlık geçerlidir. Japon ideali ve cemaat yapısı milli hedeflerde düşünme imkanının yaratmıştır [Erkal,1996:108].

Günümüz yaygın aile modelinde devamlılığı temel faktör cinsiyetler arası iş bölümüne dayalı iş birliğidir. Ekonomik iş birliği ana baba ile çocuklar ve çocukların kendi aralarındaki bağları da güçlendirmektedir [Bottomore, 1998:186].

1.1.2.3. Ailenin Eğitim Fonksiyonu

İnsan toplumsal bir varlıktır, hayatını sağlıklı bir biçimde sürdürebilmek için düzenli bir toplumsallaşma sürecinde geçmesi gerekmektedir. Bu süreç ailede başlamaktadır.

İnsan, aile ile vücuda gelmekte ve toplumun devamlılığı da bu şekilde sürdürülmektedir. Dünyaya gelen bu birey fiziksel ve psikolojik açıdan olduğu kadar sosyal açıdan da muhafazaya ihtiyaç duymaktadır. Bu açıdan aileye ihtiyaç duyulmaktadır. İnsanın toplumsal bir varlık olmasından dolayı birtakım davranışları ve değerler sistemini öğrenerek hayata hazırlanması ve bu değerler sistemini de bir sonraki kuşaklara aktarılması gerekmektedir; bunu aile kurumu gerçekleştirmektedir.

Ailenin temel görevlerinden biride çocuğun bir birey olarak sahip olduğu kabiliyetine uygun olarak onu yetiştirmek ve belirli bir olgunluk dönemine kadar onun tehlikelere karşı korumaktır.

Ailenin eğitim işlevi başlığı adı altında sosyalizasyon görevine değinmemiz gerekmektedir. Aile içerisinde bir rol dağılımı söz konusudur ve rol dağılımındaki görev paylaşımı ve psikolojik tatmin sağlama ile birlikte bir taklitle öğrenim süreci içinde rollerin gerektirdiği davranışları kazanma anlamında bir eğitime tabi tutulmuş olur. Bu sürecin yaşanacağı alternatif bir sosyal yapı yoktur.

Aile içi eğitimde, yetişkin kuşaklar aile ve toplum için gerekli bilgi ve becerileri geleneksel temaya uygun olarak genç kuşaklara aktarır. Sevgi saygı, hoşgörü, roller aile içi eğitimin genel çerçevesini çizmektedir [Doğan, 1992:425].

1.1.2.4. Ailenin Kültür Aktarımı Fonksiyonu

Kültür eğitim ve öğretim sonucu kazanılır ve toplumun barındırılmış olduğu değer, gelenek v göreneklerle devam eder. Bu nedenle de, belli bir toplum ve aile içerisinde büyüyen bireylerin belirli şahsiyetler sergilemeleri de kaçınılmaz olur. “ Kültür sistemi, öğrenme yoluyla geçiş kazanır, bu geleneklerle varlığını sürdürür. Kültürün sürekliliği, insanın öğrenme yeteneğine dayanır. Kültür, öğrenilen tavır ve harekettir. İnsan eğer belirli tarzda hareket ediyorsa, bunun nedeni belirli bir kültür geleneği içinde doğmuş ve yetiştirilmiş olmasındandır. Kültürün fonksiyonu böylece, mensuplarına belirli bir biçim ve kişilik kazandırmasıdır[Dönmezer, 1990:146]. Aile içerisinde barınan çocuk; dil, düşünme, giyim-kuşam ve davranış kalıplarına kadar, bütün kültürel öğeleri ailesinden kazanacaktır.

Kültür aktarımı bakımından aileyi daha çok kültür taşıma özelliği ilgilendirmektedir. Kültür taşıma, kişinin içinde yaşadığı toplumun değer yargılarını ve diğer kültürel motiflerini elde etmesini sağlamak amacıyla ona kültürel değerleri aktarmaktadır. Öyleyse kültür aktarımı fonksiyonuyla ailenin birinci amacı, “kültürün nesilden nesile nakli ve bu süreç içerisinde ortaya çıkabilecek engelleyici tesirlere karşı tedbir almaktır [Erkal, 1996:21].

Aile ortamının, ailenin bütün bireylerinin içtenlikle yaşadığı bir sevgi ocağı haline gelmesi, ailenin kültür aktarımı fonksiyonunu yerine getirmesiyle mümkündür. Bayramlar, hıdrellezler, kandiller gibi hoş vesilelerle insanların birbirine sevgisini takviye etmek esastır. Kültür aktarımının yüksek olduğu aile ortamı, aynı zamanda geleneğin hakim olduğu bir yerdir. Böyle bir aile ortamında ise ancak sağlıklı ve kültürlü nesiller yetişecektir.

2. AİLE SINIFLANDIRILMASI, GELİŞME SÜRECİ ve TOPLUMLA İLİŞKİSİ

2.1. Ailenin Tarihsel Gelişimine Farklı Yaklaşımlar

Ailelerin çeşitliliği konusu da genel bir kaide şeklinde açıklanmayıp, toplumların özelliklerine ve değer hükümlerine bağlı olarak biçimlenmektedir.

Sosyologların sözünü ettikleri küme evliliği, anaerkil ve ataerkil aile, içten ve dıştan evlenmeler, çok karılık, çok kocalık, tek eşlilik, geniş aile, çekirdek aile gibi değişik aile biçimlerini tarihi gelişim ortamı içinde, öbür toplumsal yapı öğeleriyle bağlılığı ve ilişkileri içinde ele almak gerekir. Yoksa her yerde, her zaman rastlanabilen, öngörülemez gelişigüzel aile biçimleri olarak değil.

2.1.1. Durkheim'in Aile Sınıflandırması

Ailede temel kabul edilen ilkenin durumuna göre çok değişik açılardan sınıflamalar yapılmıştır. Örneğin Durkheim evrimci eğilimin evrensel denebilecek toplumsal gelişme basamakları olarak gördüğü Klan, fratri, kabile, site İmparatorluk ve ulus aşamalarına denk düşecek şekilde altı gurup altı kategoriye ayırır.

- 1.Totem ailesi
- 2.Anaerkil aile
- 3.Babaerkil aile
- 4.Pederi aile
- 5.Soy ailesi
- 6.Modern aile

2.1.2. Le-Play'e Göre Aile Sınıflandırması

Aile üzerinde araştırmalarıyla tanınan Le Play, mirasın geçişine göre aileyi üçe ayırmaktadır [Aydın,1997:44].

- 1) Babaerkil aile
- 2) Kök aile
- 3) Kararsız aile

Gerçekten Le play, bir reformcu olduğu için her şeyden önce , toplumsal dirliği aramaktadır. Malların geçiş biçimi de kendisine sosyal barışı etkileyen çok önemli bir etken olarak görünür. İşte babaerkil ailede, aile malı bir kuşaktan öbür kuşağa, kök ailede de sadece mirasçı olarak seçilen evlada parçalanmadan olduğu gibi geçtiğinden mal dağılmaz, gelenek bozulmaz. Böylece ailede, dolayısıyla ailelerden meydana gelen toplumda sosyal dirlik sağlanmış olur. Oysa kararsız ailelerde mal evlatlara eşit olarak bölündüğünden parçalanır gelenek bozulur.

2.1.3. Yerleşim yerine göre aile,

- 1) Büyük kent ailesi
- 2) Kasaba ailesi
- 3) Gecekondu ailesi
- 4) Köy ailesi
- 5) Göçebe ailesi

olarak beşe ayrılmaktadır. Mekana bağlı toplumsal geçişlilikle ilgili olarak İbrahim Yasa'ya göre bu aile tipleri kendi aralarında az çok farklılar gösterirler. Hatta ona göre dulların eski eşlerinden getirdikleri çocuklarıyla oluşturdukları bir taygeldi ailesi de vardır.

2.1.4. Sosyo –Ekonomik Açıdan Aile

- 1) Sanayi öncesi aile (geniş aile, burjuva ailesi, vb.)
- 2) Sanayi ailesi (çekirdek aile)
- 3) Sanayi ötesi toplum ailesi

Bu sonucusu da kendi arasında çözülen, parçalanmış ve tamamlanmamış aile tiplerine ayrılmaktadır. Çözülen aile ile anlatılmak istenen yalnız karı kocadan meydana gelen ama aralarında sıkı bir ilişkinin kalmadığı bir aile tipidir. Parçalanmış aile ise, çekirdek ailenin üyelerinin birisinin sonradan yok olması sonunda ortaya çıkan bir aile tarzıdır. Yani eşlerden biri çocuklarıyla varlığını müstakilen sürdürmektedir. Bunlara karşılık tamamlanmamış aile, çekirdek ailenin hiçbir zaman kurulmamış halidir. Genellikle gayri meşru çocuklarla annelerinden oluşmaktadır.

2.1.4.1. Sanayi Öncesi Aile

Sosyoloji de geniş aile kavramı ‘ataerkil aile’, ‘geleneksel aile’, ‘geleneksel geniş aile’ olarak kullanılmaktadır.

Geniş aile, çeşitli kuşakların birlikte oturma ve ortak mülkiyet özelliklerini taşıyan, bu kuşakların yatay, dikey ya da hem yatay hem de dikey olarak genişlemesi ve birden fazla evli çiftin bulunmasıyla ortaya çıkan, genellikle kalabalık ailelerdir.

Geniş aile bir çok küçük ya da çekirdek ailenin aynı çatı altında oturmasıyla meydana gelmektedir. Ülken geniş aileyi, “aynı çatı altında oturan veya birbirine bağlı, küçük ev topluluğunda yaşayan birçok özel veya çekirdek ailelerden kurulmuş zümre şeklinde tanımlamaktadır.

Geniş ailede akrabalık bağları kuvvetli ve belirgindir. Dinden kaynaklanan, gelenek/görenekler ön plandadır ve cemaatvari bir görüntü vardır.

Geniş ailenin önde gelen özelliği, onun hiyerarjik olmasıdır. Ailenin en yaşlısı olan aile reisi, aynı zamanda, ailenin ortak mülkü adına mal varlıklarının tümünün sahibi durumundadır. Ailede kız ve oğulların evlenmeleri ve ayrı çatılar oluşturmaları, aile reisine bağlıdır. Otorite aile reisindedir ve ekonomik birlik, sosyal güvenlik, eğitim, din, eğlence, ticaret, sevgi statü ve itibar gibi fonksiyonlar merkezde toplanmaktadır [Aydoğan,1992:19].

Tarihi süreç içerisinde, geniş ailenin; klan, zadurga, Pederşahi ve maderi özellikler taşıdığı görülmektedir.

2.1.4.1.1. Klan Ailesi:

İlk insan toplumu olarak ortaya çıkan klan, hem toplumsal, hem siyasi, hem de ailevi bir toplum olma özelliği taşımaktadır. Klan, “cemiyet kadar büyük bir ailedir ve cemiyetle aileyi birbirinden ayrı olarak dikkate almak mümkün değildir.(...) Klan siyasi, dini ve hukuki fonksiyonları bizzat ihtiva eden bir büyük aile cemaatidir [Bilgiseven, 1982:245].

Klan geçici kalabalıklardan ayrı olarak, belirli amaçlar etrafında birleşen, teşkilatlanmış bir “cemiyet olmaktadır. Bireysel hürriyetler, klan içinde sınırlandırılmaktadır. Hukuki ve siyasi alanda söz sahibi olan yalnızca klandır [Aydoğan, 1992:22].

Klan ailesinde, ‘dışarıdan evlenme-exogamie-‘ adeti vardır. Klan geleneğine göre, herhangi bir klandan olan birey, kendi klanından eş seçemez, “zira klan,, toteme taparlardan vücuda geldiğine göre, aynı klan içinden evlenme, totem dinine karşı saygısız, haram olan bir harekettir. Bunun için de iptidai totem, başka olan klandan kız tedarik eder” [Aydoğan, 1992:23].

2.1.4.1.2. Zadurga Ailesi

Siyasi, dini, hukuki ve toplumsal kurumları bünyesinde barındıran klanın değişmesiyle, klanın bünyesinde bulunan bu kurumlarda da değişiklikler meydana gelmiştir. “Toprağa bağlı olmayan klan, toprağa yerleşip köy halini alınca, bir yandan aynı toteme tapma esasına dayanan klan hısımlığı yerine, toprak üzerinde sayısı klanınkinden daha az olan fertlerin arasındaki hısımlık geçer ki, daha dar hısımlık (kan hısımlığı) tır.

Zadurgada kadın ya da erkek tarafından akraba olanların her biri evlidir ve çocukları vardır. Fakat, “her karı-koca ve çocuklardan mürekkep olan heyetin, onların teşkil eylediği sülalenin ayrı mülkü yoktur. Toprak, bu sülalenin birleşmesinden ibaret olan beyti cemaatin ortak malıdır [Aydoğan, 1992:23].

2.1.4.1.3. Pederşahi Aile

Siyasal toplumla aile arasındaki ayrılığın, daha açık bir şekilde görüldüğü aile düzeni pederşahlıktır. “Beyti zümre yekdiğerine civar hısımlar olan soy ve sülalelerden mürekkep olacak yerde, bir tek soydan ibaret olup, onun da azası, erkek reisin mutlak hakimiyetine tabi bulunursa, pederşahi aile karşısındayız demektir” [İzzet, 1929:112-113]. Bir başka deyişle, klanda görülen siyasal toplum, sonraları zadurga’da ev toplumu şekline dönüşürken, babanın aile üzerine söz sahibi olmasıyla, pederşahi aile ortaya çıkmaktadır. Pederşahi ailenin örneği, Roma ailesidir.

Pederşahi aile aynı zamanda bir iktisadi birliktir. Kapalı ekonomi sistemi geçerlidir. Aile tarafından üretilen eşya, gene o aile içinde tüketilmektedir. Bunun da nedeni, pederşahi ailede bireysel mülkiyetin nadiren bulunması, asıl olarak toprağın ve mülkün ortak olmasıdır. Hukuki bakımdan da pederşahi aile, bireylerin sosyal güvenlik ve koruyuculuk görevlerini üstlenmektedir. Aile reisinin mutlak bir hakimiyeti vardır. “Mesela Çin’de, eski hukuki telakkilere göre, babanın ceza vermek hakkı gayet geniştir. Cezanın tatbiki, ölümle neticelense bile, baba hakkını aşmış sayılmaz [Aydoğan, 1992:24].

2.1.4.1.4. Maderi Aile

Ailede babanın tek otorite olduğu, ailenin bireyleri üzerinde, her türlü yetkiye (ölüm cezasını verme yetkisine bile) sahip olduğu pederşahi ailenin yerini, ananın ve ana tarafının her türlü yetkiye sahip olduğu maderşahi aile almıştır [Freyer, 1957:175].

Maderşahi aile ile de maderi aileyi karıştırmamak gerekmektedir. Maderi aile; siyasal toplum, aile hayatına daha fazla girmek ve onu düzenlemek ihtiyacını hissettiği zaman, baba haklarında bir çoğunun siyasal topluma aktarıldığı ve ailenin aile müdürü durumundaki bir ferdin idaresine terkedildiği bir aile tipinin ortaya çıkmasıyla oluşmuştur. Ailenin tüm mal ve mülkünün miras yoluyla diğer üyelere parçalanması, erkekle birlikte, kızların da mirastan pay almaları maderi aileyi ortaya çıkarmıştır. Maderi ailede, aile isim olarak ve soy bakımından ana tarafından izlenmektedir [Bilgiseven, 1982:175].

Maderi ailede, pederşahi ailedeki babanın mutlak hakimiyeti; yerini, bazı toplumlarda kadının mutlak hakimiyetine bırakmaktadır. Bazı toplumlarda ise aile, kadın tarafından bir erkeğin idaresi altındadır. Gökalp'e göre eski Türklerin ailelerindeki maderi aile(ana hukuku) görülmektedir.

2.1.4.2. Sanayi Ailesi (Çekirdek Aile)

Bir toplumsal birim olan aile, toplumdaki değişmelere paralel olarak değişmektedir. Aile yapısı üzerine yapılan çalışmalarda, çekirdek aile tipinin yaygınlaşmasının temelinde, geleneksél kır toplumundan, modern endüstriyel topluma geçişin olduğu görülmektedir.

Devlet, aileyi (yazılı hukuk kanalıyla) doğrudan doğruya düzenlemeyi üzerine aldığı vakit babanın, annenin ve çocukların hak ve görevlerinin devlet tarafından temsil edildiği ve korunduğu (kadına ve çocuklara daha fazla söz hakkı ve hürriyetin tanındığı) Modern aile tipi ortaya çıkmaktadır. Çekirdek aile, (bir görüşe göre) sanayi devriminin bir sonucu olarak ortaya çıkan ekonomik ve teknolojik değişmelerle birlikte, sosyal faktörlerin etkisiyle ailenin işlevlerinde meydana gelen değişmelerin ve farklılaşmaların sosyal mobilite ile sağlanması, karı-koca ve evlenmemiş çocuklardan meydana gelen, aynı evde oturan, ekonomik işbirliği ve üreme özelliklerine sahip olan bir birimdir. Ekonomik ve teknolojik gelişme, bu gelişmenin göstergesi olan bir birimdir. Ekonomik ve teknolojik gelişme, bu gelişmenin göstergesi olan endüstrileşme

ve beraberinde getirdiği kentleşmenin toplumsal yapıda yol açtığı yeni oluşum ve düzenlemeler, kurumlar düzeyine de yansımaktadır. Bu sürecin toplumsal kurumlardan biri olan ailenin,, biçimini de değiştirmesi doğaldır.

Çekirdek aile evrensel bir kurumdur. Çünkü, her yerde ve her zaman karı-koca ve reşit yaşa ulaşmayan çocuklardan oluşan, çekirdek aileye rastlamak mümkün olmuştur [Aydoğan, 1992:26].

Çekirdek aile, ikamet edecek yeri özgürce seçebildiği için, kolayca da değiştirebilmektedir. Bu durum, sanayileşme sürecinin gerektirdiği, hızlı coğrafyasal hareketliliğe, çekirdek ailenin çok iyi bir biçimde uyum sağlamasına yol açar. Sanayi toplumunun sürekli yeni meslekleri sunduğu bir ortama, çekirdek aile üyeleri kolaylıkla uyum sağlayabilmektedir. Çekirdek aile, üyelerinin bağımsız yetişmesi konusunda çaba gösterir. Bu koşullarda yetişen kişiler, sanayi toplumunun gerektirdiği girişken müteşebbis tipine uyarlar. Kısaca çekirdek aile, sanayi toplumu için çok işlevsel bir alt-sistemdir [Sayın, 1990:11].

2.1.4.3. Sanayi Ötesi Toplum Ailesi

Sanayi ötesi toplumları gözleyen bazı sosyologlar, olgulardan hareketle bazı yeni aile türlerinin doğmakta olduklarını sürdürdüler. Bunlardan en önemlilerinden biri Ogburn'un ortaya koyduğu “çözölen aile”dir. Çözölen aile, endüstrileşen modern toplumlarda ailenin yok olduğunu savunan görüşün ileri sürdüğu bir kavramdır. Bu tip ailenin tek fonksiyonu sadece karı koca ilişkilerinin çok zayıf bir şekilde düzenlenmesidir. Çözölen aileleri savunanları, bir başka deyişle modern toplumda ailenin yok olduğunu işaret edenleri haklı çıkaracak bir gelişme, toplumsal hayatın gerçeklerinin Pollak'ı “parçalanmış aile” ve “tamamlanmamış aile” diye iki ayrı terimi kullanmaya itmiş olmasıdır. Parçalanmış aile, çekirdek ailenin üyelerinin birisinin sonradan yok olması sonunda ortaya çıkan bir aile tipidir. Tamamlanmamış aile ise çekirdek ailenin hiçbir zaman kurulmamış halidir. Bir başka deyişle tamamlanmamış aile genellikle gayri

meşru çocuklarla annelerinden, parçalanmış aile ise dul eşlerle çocuklardan meydana gelir. Kısaca olgulardan hareketle üç tip sanayi-ötesi toplumun ailesinden söz edebiliriz:

- 1) Çözülen aile
- 2) Parçalanmış aileler
- 3) Tamamlanmamış aile

Bunlardan başka bizim gözlediğimiz bir aile türü de “eklemlı ailedir” Kaliforniya’da yapılan evliliklerden onda dokuzu boşanmayla sonuçlanmaktadır. Boşanan çiftler başkalarıyla yeniden evlenmektedirler. Bazen boşanmış erkeğin ve kadının yanında çocukları da bulunabilmektedir. İki boşanmış çiftin evlenmeleri, başka eşlerden olan çocukları yeni bir çatı altında bir araya getirebilmektedir. Bizim toplumumuzda , bu tip ailelere pek rastlanmaktadır. Gelişmiş sanayi toplumlarında birkaç defa evlenip , boşanan çiftlere rastlamak istisna olmaktan çıkmış oldukça yaygınlaşmıştır [Sayın, 1990:23].

2.1.5. Sosyal İlişkiler Açısından Aile

- a) Anaerkil dönem
- b) Babaerkil dönem
- c) Eşitlikçi dönem

2.1.5.1. Anaerkil Dönem

Ana egemenliğini açıklayan iki kuramın olduğunu görmekteyiz. Birincisine göre ana-egemenliğinin nedeni, soy zincirinin anaya göre belirlenmesidir. Topluluğu ayakta tutan kan bağında belirleyici öge, annedir. Herkes toplulukta yerini anneye göre belirler. İkinci kurama göre annenin egemen olmasının nedeni, kadının üretim sürecinde oynadığı roldür. Morgan’a göre aile hiçbir zaman durağan olmamıştır. Toplumlar ekonomik ve teknolojik olarak geliştikçe, aile de bir alt aşamadan bir üst aşamaya geçer.

Anaerkil dönemin en önemli özellikleri 1.Anayersel olması 2. Mirasın anneden kız çocuğuna geçmesi 3.Ayrılma durumunda, erkek evi terk etmek zorunda olmasıdır.

2.1.5.2. Babaerkil Dönem

Baba egemenliği, soy zincirinin babaya göre belirlenmesinden ve üretimde erkeği kadından daha önemli rol oynamasından kaynaklanır. Babanın egemenliğinin, toplumsal yaşam içinde insanların toprağa yerleşmesiyle başladığı savunulur.

Anaerkil dönemin sona erip, babaerkil dönemin başlamasını Bachfen'in Antik Yunan klasiklerinden çıkardığını görmekteyiz. Bachofen, Ahieos'un "Orestie" adlı yapıtında bu olayın gelişimini yakalamıştır.

Babaerkil dönemde, Antik Yunan'da kadının siyaset, bilim, felsefe vb. yapması yasaklanmıştı. Kadın, aile ve toplum içinde erkeğe bağımlı hale gelmişti. Roma'ya geçtiğimizde, kadının toplum ve aile içindeki yerleri Roma yasaları ile belirlenmişti. Roma aile hukukunda, babanın hanımı ve çocukları konusunda mutlak egemenliğe sahip olduğu bildirilmişti. Feodal dönemde de, baba egemenliği sanayi devrimine dek sürdü. Sanayi devriminden sonra, daha fazla iş gücüne gereksinme duyulması, kadınların yoğun bir biçimde çalışma yaşamına girmesine yol açtı. Kadınların önce sanayide, daha sonra da hizmetler sektöründe yoğun bir biçimde çalışmaya başlaması,kadın ve erkek arasında eşitliği gündeme getirdi.1789 Fransız Devrimi, herkesin yasalar önünde eşit olduğunu bildirerek , kadın ve erkek arasında ki yasal eşitsizliği ortadan kaldırdı. Eşit işe eşit ücret ilkesi, kadın ve erkek arasındaki ücret eşitsizliğini görelide olsa ortadan kaldırıyordu [Sayın, 1990:78].

Fakat günümüzde en gelişmiş toplumlarda bile erkek egemenliğini gözlemlemekteyiz. Önemli olan erkek ya da kadın her ikisinin de birer insan olduğunun farkına varılıp bu şekilde muamele yapılmasıdır. Kadın ve erkeğin eşit olduğunu kabul etmek cinslerin birbirinden ayıran sosyo-psikolojik farklılıklarının görmezden gelinmesi anlamına gelmektedir. Bu durum bu farklı iki cinsin yaşamının kolaylaştırmak yerine

zorlaştırmaktadır. Ve onların zihinsel, ruhsal ve sosyal yanlarında da çeşitli deformasyonlar oluşturmaktadır.

Toplumsal yaşamın işleyişinin kalitesinin artması iş bölümü esasına dayanması ile olacaktır. Bu iş bölümünde fiziksel ve ruhsal özelliklerin yanı sıra kişilerin becerilerinin yeteneklerinin ön plana alınması ile maksimum huzur ve verim sağlanabileceği aşıkardır. Aksi takdirde bir kaos ortamı yaratılmaktadır. Burada cinslerin İnsan olma bağlamında birbirinin aynı fakat duyuş yaşayış vb. anlamlarda birbirinden farklılıklar arz eden özelliklerinin olduğunu da öz önünde bulundurması gerekmektedir.

2.1.5.3. Eşitlikçi Dönem

Babaerkil ağırlığına rağmen aile eşitlikçi bir yapıya doğru gitmektedir. (Yer,miras, ayrılma dezavantajları bakımından) sanayi olgusu bu eşitlikçi eğilimleri artmaktadır. Çünkü endüstriyel çaba içinde iş, aile üyelerinden ne erkeğe ve ne de kadına aittir ve ortada bölünmeden korunması gerekli (toprak gibi) temel bir mal da yoktur [Aydın, 1997:40].

2.2. Aile ve Toplum İlişkisi

İlk toplumbilimciler ve antropologlar diğer konularda olduğu gibi, akrabalık ve aile konularının incelenmesinde de evrimci şemalar geliştirmeye çalışmışlardır. Evlilik ve aile kurumunun, ilkelik günlerindeki sürü yaşamından bugüne kadar çoklu poligamiden monogamiye doğru gelişme göstermiş, çeşitli biçimlerden geçerek günümüze gelmiş bir kurum olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Daha yakın yıllardaki eserlerde ise, evrimci yaklaşım terkedilmiştir. Bu son araştırmalarda antropologlar, daha çok, belirli akrabalık ve aile sistemleri üzerine fonksiyonel ve tarihsel incelemelere yönelmişler; toplumbilimciler ise, çoğunlukla, çağdaş sanayi toplumlarındaki aile kurumuna ilişkin sorunları incelemeyi yeğ

tutmuşlardır. Antropologların son bulguları karşısında toplumsal gelişmenin tek bir çizgiyi izlediği inancı gücünü yitirmiştir [Bottomore, 1998:200].

İlk genelleme aile ile toplum arasındaki ilişkinin doğası konusundadır. Aile vazgeçilmez toplumsal işlevler gören bir kurum olarak evrensel bir olgudur. Aile hangi toplumda olursa olsun, temel bir önemdedir. Fakat bu önem çok özel bir nitelik taşımaktadır. İnsan yavrusu, insan ömrü içinde uzunca sayılabilecek bir dönemi yetişkinleşmemiş olarak yaşamakta; bu süre içinde bakılması ve sosyalize edilmesi gerekmektedir. Ailenin aslında temel işlevi budur. Ailenin biçiminden “akrabalık düzenlemelerinden, cinsel davranışların denetim tiplerinden, ya da ailenin diğer yan işlerinin yerine getirilip getirilmemiş olmasından bağımsız bir işlev oluşturmaktadır.

Tüm bunlar, diğer toplumsal kurumlardaki çeşitlemelere göre değişiklikler göstermektedir. Ayrıca, ailenin temel işlevini yerine getirmekte yararlanacağı yöntemlerde toplumdaki diğer öğeler tarafından belirlenmektedir. Bu nedenle de aile kurumu her toplumun kendi karakteristik özellikleri ile fiziksel ve sosyo-psikolojik açıdan şekillenmektedir. Daha önce söylediğimiz gibi aile her şeyden önce, çocuğu sosyalize eder. Fakat sonraki kuşaklara geçireceği değerleri oluşturan ailenin kendisi değildir. “Bu değerler, dinden ulustan, kast’tan, ya da toplumsal sınıflardan gelir. “der Bottomore.

Aile cemiyeti (toplumu), cemiyet aileyi yaratmıştır. Daha doğrusu ikisi iç içedir; klan topluluğu ve klan ailesi, Klan Durkheim’ın ve diğer sosyologların belirttiği gibi, bölünmesi mümkün olmayan en küçük topluluk ünitesidir [Eröz, 1998:2].

Kendi alanında varlığını sürdüren bir canlı olarak düşünüldüğünde insanın ta başlangıçlarında iki ayrı cinsten oluşan birlikler olduğu, şöyle ya da böyle bir aile hayatı yaşadığı kabul edilmelidir. Semavi dinlerin bildirdiği Adem ile Havva’da oluşan iki prototip, ilk iki insan olduğu kadar, ilk aileyi de temsil etmektedirler [Aydın, 1997:40].

Kur’an-ı Kerim’de Allah’ın insanları bir kadın ve bir erkekten yarattığını tanışmaları birleşmeleri için kabileler ve milletler halinde yarattığı (Hücurat,13) ifade edilmiştir.

İslam'da evlilik insani ve medeni bir muamele, dini bir vazifedir. Hz.Muhammed (s.a.s.)'de nikahı kendi sünneti saymış, müslümanların çoğalmasını istemiş ve müslümanların çokluğuyla iftihar edeceğini açıklamıştır. Hatta bekar kalmanın yaratılışa aykırı olduğunu, neslin tükenmesine yol açtığını bildirmiş, bunun için evlenilmesini, çoluk çocuk sahibi olunmasını istemiştir.

Yahudilik'te de evlilik ve aile, hayatın en önemli parçasıdır. Kutsal kitapları Tevrat'ta "...semereli olun, çoğalın ve yeryüzünü doldurun (Ahd-i Atik- Tekvin, 1/28) hükmüyle aile kurma dini ve milli bir görev sayılmaktadır.

Hristiyanlık'ta ise evlilik ve aile kurma dini bir hüviyet taşıyor ve evlilik ancak rahibin onayı ile gerçekleşerek aile kurulur. Fındıkoğlu'na göre insanlık tarihinden günümüze ilk aile tipinin vasıfları ilk cemiyet olan klanda görülür. Klan teşkilatlı bir sosyal zümredir. Birliğini temin eden siyasi kuvvet onun kendisindedir. Klanı aile vasfında görmemizi sağlayan durum exogami adetidir. Zimmerman bu tip aileye "dayanışma ailesi" adını vermiştir. Burada evlilik yolu ile hısımlık esastır.

Levi-Straus'un ve Malinowsky'nin ilkel topluluklar konusunda yaptıkları incelemeler, toplumsal yaşamın özellikle aile ve akrabalık çerçevesinde oluştuğunu ortaya koymuştur.

Aile yapısındaki bazı değişmelere rağmen , aile bir sosyal müessese olarak varlığını ve önemini sürdürmektedir. Ailenin zamanla geçirdiği yapı değişikliği onun sosyal değişme süreci içinde gösterdiği bir farklılaşmadır.

Nitekim zamanla değişmeye uğrayan aile farklı tiplerin ortaya çıkmasını gerektirmiştir. İptidai dönemlerde klan dışı ilişkilerin gelişmesi ve klan dışından evlenmek mecburiyeti (exogami) aileyi dışa açık bir çok evlilik (polygami) dönemlerine de rastlanmaktadır. Çok evlilikte, çok kadınla evlenme (polygny), çok erkekle evlenme (polyanry) şekilleriyle görülmüştür. Ancak, gerek insanlık tarihinde gerek günümüzde yaygın olan evlenme şekli tek eşliliktir (monogami). Ailede söz ve hakimiyetin dağılışı ve prestijin

niteliği bakımından aileler pederşahi aile (patriarkal) ve ana soyuna dayanan (matriyarkal) tip şeklinde dikkati çekmektedir.

Pederşahi ailede aile reisi olan babanın ve baba tarafının özel bir ağırlığı vardır. Bu aile tipi geleneksel ve geniş aile tipi olarak da nitelendirilebilir. Bu tip ailede aile müessesesinin fertler üzerindeki kontrol gücü ve fertlerin bağlılık şuurları yüksek bulunmaktadır [Erkal, 1996:98].

Bazı düşünürler ailenin tarihi gelişimi ile top yekün toplumların tarih gelişimini özdeşleştirmek istemişlerdir. Buna göre toplumsal gelişme bir ailesel gelişimden ibaretti şüphesiz bu görüş doğru değildir. Aile de sonuç itibar ile sosyal bir olgudur, toplumdaki genel değişme aileye de yansır. Onun için de toplumun genel değişmeye yasalarının tespit edilip bunların ailede ne dereceye kadar etkili olduğunun araştırılması daha sağlıklı bir yoldur. Buna göre mesela farklılaşma ve işlevlerde ayrışma genel toplumsal bir yasa olarak görülüyor. Aile de buna uygun olarak çok işlevlilikten daha az işlevliliğe doğru bir gelişme göstermiştir. Yine bu eğilime göre aile homojen formel yapılardan (mesela geniş aileden) çekirdek aile haline gelerek küçülmüş ve hatta çözüme belirtileri gözlenmeye başlanmıştır. Günümüzde çözülen parçalanmış ve tamamlanmamış aile olguları da bunun delilidir.

Bu görüşler doğru olsalar bile daha analitik araştırmaları, onun tek düze bir çizgi boyunca ilerlemediğini, mesela işlevlerinin gittikçe bitmekte olduğu ve çekirdek tipinin salt bir modernite olgusu olarak sanayi toplumunda ortaya çıktığı, vb. gibi yorumların, doğru olmadığını göstermektedir. Tabi bu süreçlere bağlı olarak ailenin geleceğine ilişkin görüşler de spekülasyondan uzak değildir.

Gelecekte ailenin işlev kaybına uğrayacağı ve çözülen aile tiplerinin (parçalanmış, tamamlanmamış vb. gibi) yaygınlaşabileceği tezine karşılık Litwark gibi düşünürler, ailenin büyüyeceğini, “değişikliğe uğramış aile” veya çekirdek aileler federasyonu “ denebilecek tiplerin yaygınlaşabileceğini ileri sürmektedirler [Aydın, 1997:42].

2.2.1. Aile ve Toplum İlişkisi Bakımından Evlenme

Evlenme farklı iki cinsten olan kişinin birlikte yaşamalarını sağlayan bir çeşit toplumsal anlaşmadır ve aile kurumunun da kurulma aşamasını temsil eder.

İki ayrı cins arasında gerçekleşen evlilik, günümüz toplumlarında nikah adı verilen bir sözleşmeyi içerir. Aileyi sürekli kılan bu sözleşme keyfi bir olgu değildir, karı-kocayı birbirine bağlayan psikolojik-sosyal faktörlere dayanır. Koruma, itaat vb., bu faktörlerin ilk bakıştaki görünümüdür [Aydın, 1997:55].

Evlilik biçimleri aile sistemi tipleri gibi çok çeşitlidir. Bazı Batı toplumlarında, özellikle A.B.D. de tek karılı evlilikten , evlilik öncesi ve evlilik- dışı ilişkileri şiddetle suçlayan katı bir Püriten ahlaktan ve romantik aşk anlayışından oluşan bir evlilik modeli geliştirilmiştir. Evlilik günümüzde ekonomik bir görünümünden çıkmış; geniş akraba gruplarının desteğini ise çoktan yitirmiştir. Son olarak da, sayısız yeni istekler karşısında kalan bireyler, bu isteklerini gerçekleştirebilecek olanakları oluşturabilmek amacıyla, bilerek, çocuk sayısını da azaltmaya başlamışlardır. Böylece evlilik bağı, karşılıklı cazibeye dayanan basit bir ilişki durumuna indirgenmiştir. Bu ilişki ise evlilikte birlik sağlayan ekonomik birlik olma, akrabalarından yardım görme ve dinsel kurallar gibi etkin bir bağ yaratamamaktadır. Bu nedenle, oldukça yüksek bir orana varan boşanmaların modern bireyciliğin, evlilik dışı ilişkilerin sıkı sıkıya denetlenmesinin, kişisel mutluluk tutkusunun zorunlu bir sonucu sayılması yanlış olmayacaktır. Pratikte, son yirmi otuz yıldan beri Batı toplumları cinsel davranışlar konusunda ki denetimde büyük hoşgörü kazanmış; bu durum, evliliği büyük ölçüde cinsel mutluluğa dayanmaktan kurtararak, boşanma oranında ise belirli düşme sağlamıştır [Bottomore, 1998:196].

Romantik aşkın ortaçağdan önce bilinmediğini söylemek doğru değildir, fakat ancak Ortaçağda bir sevgi biçimi olarak kavranabilmiştir. Romantik aşkın özü sevilen kişiyi son derece değerli ve ulaşılmaz görmektedir. Böylece sevilen kişinin aşkını şiirle, şarkıyla, yiğitlik gösterileriyle ya da hanımefendinin hoşuna gidecek diğer yöntemlerle kazanmak uğruna büyük uğraşlara girilir [Russel, 1993:47].

Fransız Devrimi'nden bu yana, evliliğin romantik aşk sonucu gerçekleşmesi gerektiğine ilişkin bir düşünce gelişti. Çağdaş insanların çoğu, en azından İngilizce konuşan ülkeler, bir zamanlar bu düşüncenin devrim yaratan bir yenilik olduğunu akıllarına bile getirmeden bunu doğal bir olgu olarak karşılamaktadırlar.

Romantik aşkın etkisi altında kalarak insanların birbirlerinin cinselliğine ilişkin bir şey bilmeksizin evlenmeleri, her birinin karşı tarafın sonlu güzelliklerinden öte güzellikler taşıdığını hayal etmesine ve evliliğin uzun bir mutluluk düşü olacağını ummasına yol açacağı kesindir.

Evlilik iki insanın birlikte olmaktan hoşlanmalarından çok daha ciddi bir şeydir. Evlilik toplumun gerçek dokusunu biçimlendiren, çocukların doğumuna neden olma gerçeğinden kalkınan karı-kocanın kişisel duygularının çok ötelere uzanan bir kurumdur. Romantik aşk evlilik güdüsü oluşturduğu için yararlı olabilir –ki bence yararlıdır- fakat sevginin biçiminin evliliği mutlu kılmak için yeterli olmadığı ve yerine getireceği toplumsal görevin romantik değil çok daha gerçekçi, sevgi dolu ve içten bir şey olduğu kavranmalıdır. Romantik aşkla sevilen kişi tüm açıklığı ile ve eksiksiz bir biçimde görülemez, büyüleyici bir sissin ardındadır. Bundan da öte romantik aşkın evlilik için temel olduğu görüşü son derece anarşiktir ve evliliği öne çıkartarak, çocukları bir yana koyan aziz Paul'ün görüşüne gider. Aralarına çocuk katılır katılmaz, eğer bir sorumluluk duyguları varsa ya da evlatlarına karşı bir sevgi besliyorlarsa karı ve koca birbirlerine karşı olan duygularını artık en önemli şey olmaktan çıkartmayı başarmalıdır [Russel, 1993:53].

Yeni bir ailenin kurulması için bir bireyin karşısında bulunan yasakları ve kuralları bilmesi gerekmektedir.

2.2.1.1. Eş sayısına Göre Evlenme Biçimleri

Bu açıdan evlenme biçimlerini ikiye ayırabiliriz.:

- 1) Çok eşlilik
- 2) Tek eşlilik

Çok eşlilikte de kendi içinde ikiye ayrılabilir:

- 1) Çok karılık (Polygynie)
- 2) Çok kocalık (polyandrie)

Bu ikili evlenme türü de, belirli toplumsal koşulların zorunlu kıldığı birer uygulamadır. Bu koşullar ortadan kalktığında bu tür evlilik biçimleri de ortadan kalkmıştır. Günümüz toplumları, bu iki tür evliliğe de çok yabancıdır. Günümüz toplum yapısına en iyi uyan tek eşlilik olduğu için, bu kurum evliliği düzenlenmektedir.

2.2.1.2. Eş Edinme Olanakları

Eş edinme olanakları çok genel olarak dörde ayrılabilir:

- 1) Değiş-tokuş yoluyla
- 2) Satın alma yoluyla
- 3) Anlaşma yoluyla
- 4) Kaçırma yoluyla

Batı Avustralya 'nın Kariera kabilesindeki bir eş edinme birçok tercihli evlenme biçimiyle oldukça karmaşıktır. Bu kabileden birinin yakın akrabalarıyla evlenmesi yasak olmasına karşılık, belirlenmiş bir kuzeniyle de evlenmesi zorunludur. Aynı zamanda değiş tokuş da yaygın bir şekilde görülmektedir. Bir bireyin (A) bir veya daha fazla kız kardeşi varsa, evlenmek için istenilen uzaklıkta olan ve kız kardeşi bulunan

bir bireyi (B) bulmalıdır. Her biri, diğ erinin kız kardeşiyle evlenir. Bu evlenme yöntemi oldukça sınırlı coğ rafyasal yörelere aittir. Avustralya ve Tores detroit adalarında görölmesine karşılık Melanesie komşu bölgelerinde görölmez.

Değ iş tokuşla karşılaştırdığımızda, satın alma yoluyla yapılan evlilik, dikkate değ er bir biçimde çok geniş coğ rafyasal bir alana yayılmıştır. Satın alma yoluyla yapılan evlenme bazı yörelerde kadının tam bir meta haline dönüşmesini sağ lar. Bazı yörelerde ise satın alma değ eri, kadının değ erini gösterir. Bu durumda zengin aile kızlarını, zengin aile erkekleri alabilmektedir. Böyle durumlarda kız ailesinin verdiğ i çeyiz de o oranda yüksek olmaktadır.

Kaçırma yoluyla yapılan evliliklere rastlanmaktadır. Praires kızıl derilileri genellikle evlenecekleri kızları düş man kabilelerden kaçı rırlardı. Bundan başka, genel olarak her yede görölen bir kaçı rma türü de ebeveynlerin tasvip etmedikleri durumlarda, kızın rızasıyla olmaktadır.

Tercihli evlenme türü genellikle ebeveynlerin onaylaması ve düzenlenmesiyle gerç ekleşir. Tercihli evlenmeler de rastlantısal olmaz, toplumsal düzenin iş leyiş ine ve sürekliliğ ine katkıda bulunur. Topluluğ un güçlü bir biçimde ayakta kalmasına, tercihli evlenmeler katkıda bulunur. Topluluğ un güçlü bir biçimde ayakta kalmasına, tercihli evlenmeler katkıda bulunurlar. Tercihli evlenme aynı ve yakın akraba grupları arasında gerç ekleşir. Topluluk içinde ekonomik güç ler aynı olan aileler arasında gerç ekleşir. Topluluk içinde ekonomik güç ler aynı olan aileler arasında bu evlenme türü yaygındır .

2.2.1.3. Evlenme Yasakları

Evlenme Kültürlere göre çeşitlilik gösteren bir takım ritüellerin yerine getirilmesi ve bunun sonunda toplum tarafından onaylanan yasalarla devlet tarafından da tanınması sağ lanarak oluşturulan bir sosyal kurum olan ailenin oluşturulma aş amasıdır. Evlenme kuralları bir toplumda var olan farklı cinsten kişiler arasındaki ilişkileri düzenler.

Bir toplumda kimlerin kimlerle evlenebileceğini gösteren kurallar evlenme kurallarıdır. Burgess ve Lock!a göre “hayvanlar eşleşir, insanlar evlenir.” Bu ifade evlilik kavramının insanoğluna ait bir durum olduğunu anlatmaktadır. Evlilik insan gruplarının yaşantıları boyunca uyguladıkları ve geliştirdikleri sosyal öğelerle yüklü bir kavramdır. Kültürler arası farklılık göstermesi sosyal öğelerin değişik kültürler içinde oluşması ve farklı değer yargılarıyla yüklü olmasıyla açıklanabilir. Toplumlar kimin kimle, kaç eşle ve hangi koşullar altında evlenebileceğine dair bir takım kurallar yaratmışlardır. Çok değişik uygulamalar olmakla birlikte evlilik, esas itibariyle toplum tarafından onanan kadın erkek, ya da kadınlar ve erkekler arasında yaratılan bir ilişki türünü karakterize etmektedir ilişkinin belirli kalıplar içinde gerçekleşmesi de evliliğin sosyal bir kurum olarak ele alınıp incelenmesine olanak vermektedir.

Malinowski “Aile bir grup ya da örgüt evlilik ise çocuk yapmak ve yetiştirmek için yapılmış bir kontrattır.” Böylece evlilik kadın ve erkek arasında gelenek ve göreneğe bağlı olarak şekillenen bir toplumsal anlaşma niteliğini kazanmaktadır.

Evlenme yasakları yakın akrabalar arasındaki birleşmeleri reddetmekle başlamıştır. denebilir. Bir topluluğu dikey ve yatay olmak üzere iki eksen etrafında toplanabilir. Yatay kuşaklar, aynı kuşaktan olanları bir araya getirir [Sayın, 1990:81].

Dünyanın çok farklı yörelerinde araştırmalar yapan antropologlar, evlenmeyle ilgili kısıtlamaların her yerde var olduğunu saptamışlardır. Aile çevresi içinde evlenmenin evrensel olarak tabu olduğu saptanmıştır. Mısır’da firavun, Peru’da kral ailesinde, yakın akrabalarla evlenme görülmüştür. Bu aileler , kanlarının kutsal olduğunu ve halkın kanıyla karışmaması gerektiğini savunmuşlardır. Bu nedenle gerekli olduğunda çok yakınıyla evlenmeyi zorunlu görmüşlerdir. Buna karşılık hem Peru’da ve hem de Mısır’da bu çeşit evlilikler halk kitleleri için hiçbir zaman söz konusu olmamıştır [Sayın, 1990:80].

Farklı topluluklar ikinci ve üçüncü derecede akraba evliliklerini yasaklarken, bazıları ise destekler ve hatta zorunlu kılarlar. Evlenme yasaklarının bu özellikleri, onların toplumsal kaynaklı olduklarının delilleridir.

Evlenme aile kurumuna girişin yasal yöntemidir ve tüm topluluklarda yakın akrabalarla evlenmeme kuralı açısından evrensellik gösterirler.

2.3. Aile ve Toplum İlişkisi Açısından Çocuk

Toplumunu oluşturan bireylerin içinde doğup büyüdüğü kurum olan aile bireyin toplumla olan ilişkisini sağlayan onu topluma hazırlayan ve toplumsal kuralların dolayısıyla kültürel özelliklerin öğrenildiği kurumdur. Kısaca aile kişiyi topluma hazırlar.

Sosyalleşme sürecinin ilk başladığı yer çocuğun doğarak kendini içinde bulduğu ve ilk sosyal ilişkilerini gerçekleştirdiği aile ortamıdır. Çocuğun yaşayacağı toplumun davranış kalıpları, değerleri, tutumlar, inançları öncelikle ailede öğretilmekte ve çocuğa kazandırılmakta, daha sonra aile dışındaki kurumlarda bu öğrenme süreci devam etmektedir. Bu süreçte ailenin yerini tutacak, bir birimin olduğunu söylemek imkansızdır [Aydoğan, 1992:128].

Aile içi ilişkide çocuğun yeri hem geniş ailede hem de çekirdek ailede önemli bir yer tutmaktadır. Toplum, çocuğa aile vasıtasıyla belirli bir formasyon vererek, ileride toplumun işleyişine katılmasını sağlayacaktır.

Bireyin yani çocuğun sosyalleşmesi aile dışındaki kurumlar tarafından da sağlanabilir. Fakat unutmamak gerekir ki bireylerin fiziksel sağlığının yanında ruhsal açıdan da bir doyuma eriştirilmesi, güven ortamında büyütülmesi gerekmektedir ki ileriki yaşamında problemlerle karşılaşılmasın. Modern toplumda artık birincil ilişkiler en az oranda yaşanabilmektedir. Aile kurumunun da bu görevden uzaklaştığını düşündüğümüzde karşılaşılan sorunların boyutu büyüyecektir.

Bugün yaşça ilerdeki bireylerin dahi modern yaşamın içindeki çalışma koşullarından dolayı yabancılaşma sorunlarını giderebilmek için çözüm koşulları arandığı ortamda çocukların doğal olarak buldukları aile ortamında ihtiyaçları olan sevgi, güven ve

psiko–sosyal eğitimi alabilmeleri sağlanmalıdır. aksi takdirde Toplumsal bunalım ve çözümlenin eşiğine doğru yönelmemek mümkün olmayacaktır.

2.3.1. Modernleşme, Aile ve Doğurganlık

Batıda doğurganlık oranının hızla düşmesi, doğurganlığı önleyen modern tekniklerin kullanılmasından önce başlamıştır. Doğurganlığın hızla düştüğü yıllar 1964-1965 yıllarına rastlar. Buna karşılık doğumu önleyici tedbirlerin yaygın halde kullanılışı 1970’de gerçekleşir. Doğurganlık oranının düşüşü yeni doğum kontrol yöntemlerinin yaygınlaşmasında ve çocuk aldırmanın yasallaştırılmasından önce ortaya çıkmıştır. Doğurganlığın düşüşü maruz kalınan değil, istenilen bir olaydır. Bu olay, daha fazla izin veren yasal veya teknik olanakların bir sonucu değil, eşlerin ve ailelerin özgür iradelerinin bir sonucudur [Sayın, 1990:117].

Modern paradigmanın öngördüğü birey özgür olmayı rahat yaşamı seçen öncelikle ben merkezli düşünen kişidir. Oysa çocuk sahibi olmak sorumluluk ve fedakarlık gerektirmektedir. Bundan dolayı da zaten doğurganlık oranının otomatik olarak düşmesi beklenmelidir. Yani teknik gelişmeler bu isteğin gerçekleşmesine yardımcı olmuştur. Esas olan düşünsel mentalitedir.

Diğer yandan aile olmanın en önemli bileşenlerinden biri olan çocuğun değerindeki bu düşüş ailenin de öneminin azalmasına dolayısıyla da ailenin özellikle Batıda dağılma aşamasına gelmesine neden olmuştur.

2.3.2. Çocuğun Statüsü

Aile doğrudan üretim görevlerini kaybettiğini savunan tez bilinmektedir. Bu perspektifle, oldukça tek biçimli olan, çocuğun kültürel bir tanımı tekabül etmektedir. Aile doğrudan üretim görevlerini kaybettiğinden, çocuk bir sermaye olmaktan çıkmış ve hatta ebeveynlerin kabul ve reddedebileceği bir masraf haline dönüşmüştür: Çocuk,

duygusal bir tüketim malı gibi algılanmaktadır. Çocuğu aile içindeki değeri ile ilgili ilişkili bu kavram, Becker'in çalışmalarında doğurganlığın mikro-ekonomisi adı verilen bir kuram haline gelmektedir.

Diğer yandan çocuğu bir tüketim malı gibi dikkate alan bu tez büyük eleştirilere maruz kalmıştır. Ailelerin çeşitliliklerine göre, çocuklar önemli araçsal işlevler yerine getirmektedirler; çocuklar, doğrudan ekonomik yatırımlar oluşturmasalar bile, belirli durumlarda statü veya güvence sağlayıcı rolleri oynamaktadırlar. Bu dolaylı araçsallık, ailenin sosyo-ekonomik yatırımlar oluşturmasalar bile, belirli durumlarda statü veya güvence sağlayıcı rolleri oynamaktadırlar. Bu dolaylı araçsallık, ailenin sosyo-ekonomik düştüğü ölçüde önem kazanmaktadır. Bu düşünörlere göre, çocuk, soyutlanma ve toplumsal güçsüzlöklere nitelenen aileler için bir ödöl gibi görünmektedir. Bu durumlarda, çocuk yapma, güç ve anlam elde etme olanağıdır [Sayın, 1990:121].

Çiğdem Kağıtçbaşı'nın Karşılıklı duygusal bağımlılık dediğı modelde büyüyen çocuğun bireysel ihtiyaçları, grup-aile ihtiyaçlarıyla ters düşmez. Çocuğun özerkliği aile için bir tehdit olmaktan çıkmıştır. Bu modelde bağıllık devam ettiğı için sosyalleşme değerlerinde aileye gruba bağıllık vurgulanır. Yakın aile ilişkilerinin önemi devam ettiğinden, sosyalleşmede ana- baba denetimi sözkonusu olduğundan, ana- baba denetimi ve duygusal bağımlılık önemlidir. Ancak bireysel sadakat ve özerkliğe de yer vardır. Böylece bağımsızlık modelin deki duygusal boşluk problemi çözüm bulmuş olmaktadır.

2.3.3. Modernleşme ve Duygusallaşma

Geleneksel aileden “eşlik” ailesine geçiş, geniş bir biçimde kuşaklar arasındaki ilişkilerin duygusallığına ve çocuğun geleceğe yönelik yaşamının düzenlenmesi ile ilgili sürekli bir biçimde büyüyen bir kaygıya bağılıdır.

Roussel çekirdek ailenin kaynaşma veya dernek türü oluşuna göre çocukla ilgili iki anlamsal ilişki türü ayırır. Kaynaşma içinde, belirli bir romantizm egemendir; eşler birbiri için yaşarlar; çocuk ebeveynlerin tutsağı gibidir. Simgesel bir biçimde, böyle bir ortamda aşksal bir birlik söz konusu olur. Somut bir biçimde, çocuktan bağımlılığı ve benzerliği dolayısıyla ferahlatıcı bir ilişki beklenir

Akrabalık konusunda toplumsal norm olarak romantizmin, çok defa belirli bir suçluluk duygusuna bağlı olduğunun altını çizmektedir. Bu suçluluk, ideolojinin programladığı tüm sevinçleri duyamamaktan kaynaklanmaktadır. Daha sonra çocukların mutluluğunun belli başlı zanaatkarlarının ebeveynler olduğu fikri üzerine kurulan ilgi normuna, bilgi ve yetkinlik yoksunluğu duygusu eşlik etmektedir. Pediatr, çocuk bakımı kitabı, psikolojik vülgarizasyon vb. Bu anlamda, çocuk, ebeveynlere teslim edildiği an, ellerinden geri alınmaktadır. Toplum, dolaylı yoldan haklarını geri almaktadır. Reiss, nesnel bağılılıkla açıklandığını ortaya koydu. ABD''inde Spock, *özerkliği ve bireyselliği norm* haine getirdi; Reiss,ebeveyn mesleğinin bürokratikleşmesi konusunda ısrar etmektedir. Oysa bunun sonucunda birincil ilişkilerde yaşanan boşluğun yerine aile içinde veya iki cins arasında duygusallaşma, romantizm ilişki ihtiyacı belirlemektedir[Sayın, 1990:117]. Bu ihtiyaç her zaman olmakla birlikte modern toplumda ön plana çıkarılmıştır. Birey olarak kendine dönmenin sonucu biz yerine ben' in farkında oluşun sonucu "romantizm ve duygusallaşma"dır.

2.4. Aile Toplum İlişkisi Bakımından Akrabalık

Ailenin oluşumu evlilikle başlar. Evlilik ise iki akrabalık grubunun birleşmesi olarak değerlendirilir. Aile iki yönlü bir birimdir denir. Bir yönüyle erkek ve akrabaları, diğer yönüyle kız ve akrabaları söz konusu edilir. O halde aileyi, akrabalıktan soyutlayıp ele alamayız. Aile ve akrabalık, toplumun ilk örgütlenme türüdür; günümüzde de önemini ve varlığını sürdürmektedir. İnsanlar, kökenlerini bilmek, toplumsal bir kimlik edinebilmek amacıyla, akrabalık soy zincirini öğrenmek istemektedirler. Eş seçiminde, iş edinmede, maddi ve manevi sıkıntılara düşüldüğünde, bugün bile, modern kentlerde,

insanlar akrabalarına başvurmaktadırlar. Akrabalık ağının, eskiye göre önemini yitirdiğini söylesek bile, toplumun işleyişindeki katkıların inkar edemeyiz.

Akrabalığın ilk temelleri biyolojik bağlardan kaynaklanır. Anne-çocuk, kız ve erkek kardeşler arasındaki bağlar, bilinen ilk biyolojik bağlardır. Evlilik sonucu kadın ve erkek arasında ortaya çıkan ilişki ise toplumsal içeriklidir. Her toplumda ortaya çıkan bu toplumsal bağlar, toplum üyeleri arasında ortaya çıkan ilişki ise toplumsal içeriklidir. Her toplumda ortaya çıkan bu toplumsal bağlar, toplum üyeleri arasında belirli ilişkilerin, duyguların, yükümlülüklerin ve ayrıcalıkların doğmasına yol açar. Kısaca, akrabalığın doğmasına iki etken belirleyici olmaktadır. 1.Kan bağı 2.Toplumsal anlaşma bağı. İnsanın, babası ve annesiyle kan bağı, kayınpeder ve kayınvalidesiyle toplumsal anlaşma bağı vardır [Sayın, 1990:96].

Akrabalık öncelikle soyun sürdürülmesiyle ilgilidir. Ana-baba veya her ikisi aracılığıyla sürdürüldüğü kabul edilir. Yani akrabalığın ilk temelleri biyolojik bağlardan kaynaklanır. Evlilik sonrası ortaya çıkan toplumsal bağla, toplum üyeleri arasında belli ilişkilerin, duyguların, yükümlülüklerin ve ayrıcalıkların doğmasına yol açar.

Akrabalık konusunda bilinmesi gerekli önemli noktalardan birisi soy zinciridir. Soy zinciri birbirlerinin soyundan olan bireyler arasındaki bağların kabul edilmesidir. İlkel toplumlarda sihirselle veya doğa üstü bir atadan gelen kişiler, kendilerini aynı grup içinde görüp, birbirlerinin akrabası olduklarına inanıyorlardı. Böylece kan bağının dışında toplumsal kurallara göre de akrabalıklar oluşmuştu.

Soy zinciri toplumlarda bir sosyal örgütlenme işlevi görmüştür. Genelde ana-soy baba soy zinciri ve iki yandanlık olarak üçe ayrılmaktadır. Söz konusu zincirler yalnızca formel biçimler değil hakim oldukları toplumlarda hemen örgütlenişin bütün noktalarında kendini göstermiştir. Mesela mülkiyetin intikali bu zincirlere göre olmuş, ikamet seçimi ona bağlı kalmıştır [Aydın, 1997:52].

2.4.1. Toplumsal Değişme ve Akrabalık

Ne kadar, geleneksel ve tutucu olursa olsun her toplum ve her kültür sürekli değişim içindedir. Bu Sosyal ve kültürel olguların asla tümüyle statik olmayacağı anlamına gelir. Değişme, kültür ve toplumun doğasında vardır. Toplumun merkezi birimi olan sosyal kişi doğum, olgunlaşma, yaşlanma ve ölüm gibi evrensel gerçeklere konudur, toplumun tüm üyeleri bir gün yok olur, yerlerine başkaları gelir. Temel sosyo-kültürel olular değişseler bile yine de sürekli olarak var olmalıdır. Temel grup ve kurumlar aile, eğitim, ekonomi, siyaset, din ve boş zaman değerlendirme form ve içerik olarak değişebilir, örgütlenmiş sosyal yaşamın olduğu her yerde zorunlu olarak bulunurlar.

Sosyal değişme, aileyi ve ailenin fonksiyonlarını ortadan kaldırmamaktadır. Ailenin fonksiyonları değişmekte, ancak ailenin yapısında değişmeler ortaya çıkmaktadır. Aile önemli bir görev yerine getiren unsur olarak etkinliğini ve varlığını korumaktadır. Aileyi reddeden, eşini kıskanmayı ve ona sahiplenmeyi bencillik olarak gören, beşeri ilişkiden ve toplumdaki kaçmak isteyen kimseler sosyal ve psikolojik hastalıkları benliklerinde taşırlar.

Aile müessesesindeki değişme konusunda dikkati çeken bir durum da, ailedeki değişimin aile pasif farzedilerek dış objektif faktörlerinin aileyi şekillendirdiğinin kabul edilmesidir. Adeta, aileyi belirli bir değişme yönüne iten dış faktörler olmasa, aile hiç değişmeye uğramadan sabit kalacaktır. Bu görüşün eksikliğini belirtmek zorundayız. Ailedeki değişimde objektif ve dış faktörlerin rolü inkar edilmemekle beraber, bazı subjektif faktörlerin de varlığı kabul edilmelidir. Değişme hem bağımlı, hem de bağımsız değişkenlerin etkisi ile olabilmektedir.

Parsons'a göre, sanayileşme süreçleri aileyi parçalamaktadır; en başta onu akrabalık bağlarından soyutlayarak, evsel gurubun boyutlarını bir evli çift ve çok küçük yaştaki çocuklara indirgeyerek bunu gerçekleştirmektedir. Bu grup sadece ikamet ve tüketim birimidir; üretim işlevlerini, siyasal ve dinsel işlevlerini yitirmiştir. J,ohn Mogeey ikametgah, aile ve akrabalık arasındaki ilişkileri gösteren araştırmalara işaret ederek, Parsons'ın önermelerinin büyük bir geçersiz olduğunu ortaya koydu [Sayın, 1990:98].

Kısacası sosyal değişme ile ilgili kuramlarında geldiği son nokta evrimci çizginin çok ötesindedir.

2.4.2. Sanayileşme ve Akrabalık

Toplumsal basamakların en altından en üstüne kadar, akrabalık bağlarının çok önemli işlevleri vardır. Özellikle sanayileşme sürecine paralel olarak ortaya çıkan kentleşme süreci içinde kırdan kente göç eden işgücünü gözlüyoruz. İşte bu işgücünün toplumsal dengeyi bozmadan kente uyum sağlaması, aile ve akrabalık sistemi aracılığıyla gerçekleşmektedir.

Ailesel akrabalık bağlarının sanayinin hemen tüm kesimlerinde hatta devlet sektöründe de ortaya çıkan veya boşalan yerleri en yakın akrabalara ayrılmaktaydı. En üst toplumsal basamaklarda da akrabalık gücünü korumuştur; genellikle kapitalist sistemin yerleşmesini yönlendirmiştir; yapılarının ve geleneksel davranışlarından hareketle, sanayinin gelişmesine katılmıştır. Kapitalizm ilk yıllarında, sanayi sermayesini, zengin akrabalar bir araya gelerek oluşturmuşlardır [Sayın, 1990:100].

Sanayi devrimi ile birlikte iş hayatına kadının da atılması, aile içi bazı problemler meydana getiriyordu. İktisadi yönden imkanları artan kadın, belirli ölçüde de erkekten bağımsızlaşırken; bir eş ve anne olarak ailedeki görevlerini yerine getiremez duruma düşmüştü. Bu durumda özellikle çocukların bakım ve eğitim yetersiz kalmaktaydı. Böylece kadın, iş hayatıyla beraber, çocuk sahibi olmayı ve onun getirdiği iş külfetinden kurtulmayı düşünerek aile kurmaktan çekinmeye başladı.

Bunun yanında çalışmak, uzun yıllar Avrupa'daki ikinci sınıf insan muamelesi gören kadını psikoloji olarak rahatlatmıştı. Fakat ağır iş şartları, kadının fizyolojik yapısına uygun olmadığı için çeşitli hastalık ve sıkıntılara karşı karşıya geliyordu. Diğer yandan ailelerin dağılması ile sevgi ve şefkatten uzak büyüyen çocuklar toplumda birçok sosyal problemin ortaya çıkmasına sebep oluyorlardı. Amerika ve Avrupa ülkelerinde çocuk ve

gençlerin suç işlemeye yönelmelerinde aile şefkatinden uzak bulunmaları pedagoglar tarafından önemli bir gerekçe olarak gösteriliyordu [Şener, 1996:253].

2.5. Bugünkü Amerikan ve Batı Modeli Aile Yapısı

Bugün Amerikalılar geçmişte olduğunda daha az oranda evleniyor ve aynı kişi ile daha az oranda yaşamları boyunca evli kalabiliyorlar. Bu onların evlilikle ilgili düşünceleri ile ilgilidir. Birçok çift evlenme sebeplerinde emin değiller. Çiftler çoğunlukla birlikte yaşamayı tercih ediyorlar. Böylece ailenin ilk krizi ortaya çıkıyor. Babasız çocuklu anneler. Erkekler hamile kız arkadaşlarını ve babalık sorumluluklarını çok sıklıkla terk edebiliyorlar.

Birlikte yaşamının popüler olmasının sebebi gençlerin boşanma risklerinin farkında olmalarından. Ayrıca evlilik öncesi birlikte yaşayarak daha sağlıklı bir evlilik yapma şanslarını arttıracaklarını düşünüyorlar. Bazıları ise yasal bir birlikteliğin getirdiği sorumluluktan kaçtıkları için bu yolu tercih ediyorlar. Bu yolla erkekler evliliğin tüm avantajlarından, boşanmanın getireceği finansal ve duygusal riskler olmadan yararlanabiliyorlar.

Evlilik yani aile oluşturma ; toplumların kadın ile erkeğin adına ve de çocukları için aralarındaki bir uzlaşma dır. 18. ve 19. yüzyıllarda modern düşünce de evliliğin anlamı değişti. Halkın önünde iki gencin aralarındaki özel kontrat anlamına gelmeye başladı.

1960 ve 1970'lere gelindiğinde evliliği kadın ve erkek açısından özgürlükleri sınırlayan bir engel olduğuna inanılmaya başlandı. Fakat ortaya çıkan şey şu ki bu kadınlardan ziyade erkeklerin evlilikten koparak özgürleşmesi anlamına gelmektedir. Çünkü kadın ev geçimi ve çocukların bakımı ile ilgili daha fazla sorumluluğu tek başına üstlenmeye itmiştir [Green, 2003].

ABD'de, aile yapısı ve kadınların durumu; örf ve adetlerine, bağlılıklarının azalması ile birlikte aileler dağılıyor. Yapıla araştırma sonuçlarına göre:

- Kadınların 5'de 4'ü anne ve babasından ayrı yaşamakta.
- Bu kadınların evlenmemiş olarak yaşamaya menfi tavır alanların oranı % 34.
- Evlilik öncesi ilişki hatalıdır diyenlerin oranı; %20.
- Kararlar erkekler tarafından verilmeli diyenlerin oranı %20

Bunalım: Aile kurumuna ters olan bu hayat tarzı sonucunda, her 10 erkek çocuğun 1'i; her 4 kızın 1' i bunalımda.

Her sene, 13-19 yaşında 1milyon kız hamile kalmaktadır

Parçalanmış Aileler ABD'yi Korkutuyor: Amerikalı psikologlar, yaptıkları bir araştırmada, çekirdek bir ailenin bozulmasını ve azalışını, Amerikanın zihin sağlığı açısından yegane büyük tehlike görüyorlar. Bunun ilgili haberi USA Today gazetesinden alalım:

Dağılan aileler tehdidi: Amerikan Psikolojik Cemiyeti'nin (APC) 1505 üyesinden yüzde 30'u, ilk defa çekirdek ailenin yok oluşundan söz etmiş ve bunu akıl sağlığının tehlikede oluşuna delil göstermiştir. Diğer tehditler sırayla şunlardır: işsizlik, yüzde 20; uyuşturucu, yüzde 18; alkol yüzde 14...

Amerikalı Gençlerde İntihar Artıyor: 15-19 yaşlarındaki gençlerin 3'te 1' i intihar etmeyi düşünmektedir.

İntihar sebepleri: -%47'si ailevi problemleri;% 23' ü depresyonu; %22'si arkadaş probleminden kaynaklanmaktadır. (http://ilim2000.tripod.com/Kitaplar/Sosyal_guncel/)

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere aile yapısındaki çözülme toplumsal ve bireysel yaşamda da problem getirmektedir.

İngiltere 'deki aileler bugün, aile yaşamının nasıl olması gerektiğine ilişkin baskın tek bir normun olduğu bir topluma uyum sağlamaktan, çok sayıdaki normun meşru ve altında istenir olarak görüldüğü bir topluma uyum geçmektedirler.

Bu aile modelinde evlilikler romantik sevgiye dayanır. Bağlanmacı bireysellik temel etkindir. Yasal açıdan tek eşle evlilik söz konusu olmasına rağmen Çok sayıda İngiliz'in, kendi eşleri dışındaki kişilere cinsel ilişkiye girdikleri açıktır [Giddens, 2000:152].

Aileye uygulanan modern sistem kuramı, sadece batılı ülkelerinin milyonlarca genç çiftin günlük uygulamalarında değil özellikle İsveç hükümetinin İsveç toplumuna, uluslar arası kamuoyuna olduğu kadar, aile içinde erkeksi ve kadınsı geleneksel rollerin yürürlükten kaldırılması modelini sunarak, benimsediğini resmi olarak bildirmesiyle meşruluğuna ulaştı. İsveç modelinin merkezi fikri, ikili rolün tamamen kadına yüklenmesidir.;ev işlerinin karşılığı, toplum tarafından ücret olarak ödenmelidir. Sonuç olarak, buraya kadar kadına yüklenen ailesel ve mesleksi ikili rolün tamamının yürürlükten kaldırılması uygundur ve kadına dışarıda çalışma kocaya çocuklarıyla ve ailesiyle ilgilenme hakkını veren toplumsal yapılar yaratılmaya çalışılmaktadır. Kadınlar geleneksel olarak erkeksi kabul edilen mesleklere yönlendirmek için, sübvansiyonların sadece erkek ve kadınları aynı oranda çalıştıran işyerlerine verilmesi söz konusu edilmektedir[Sayın, 1990:56]. İlerleyen bölümlerde göreceğimiz gibi pozitif ayrımcılık ve edinilmiş mallarının paylaşımı ilkeleri de bu süreç içinde ortaya çıkmıştır.

3. TÜRKLERDE AİLE

Türk aile yapısını dört başlık altında ele alacağız. Eski Türklerde Aile, Osmanlı Toplumunda Aile, Cumhuriyetin ilanı ile sosyo- kültürel yapıda meydana gelen değişikliklerden etkilenen Cumhuriyet döneminde Türk Ailesi ve günümüz Türk aile yapısı.

3.1. Eski Türklerde Aile

İslamiyet öncesi Türk toplumunda ilk sosyal birlik olan “oguş” sözü ile ifade edilen aile, sosyal bünyenin çekirdeği durumunda idi. Bu sebeple, aile sisteminin esasları siyasi, sosyal hemen bütün Türk kuruluşlarına ve fert davranışlarına yansımıştır. İslamiyet öncesi Türk toplumundaki özel mülkiyette, özel hukukta, inanışları himayeye yönelik sosyal davranışlarda, soy’a saygıda, adalet, dini hoşgörü anlayışlarında ve bütün bunları gerçekleştirmek ve korumakla görevli olan devletin “baba” telakki edilmesi (ana, baba, ilişkilerinde temellenen) prensiplerini görmek mümkündür.

Avrupalı sosyologlardan bir kısmı Grenard’ın “Türkistan’da Türk ailesi pederşahidir.”ifadesinde birleşmişlerdir. Bu görüşe karşılık Ziya Gökalp, “hiçbir Türk şubesinde Türk ailesinin pederşahi bir şekilde olmadığını” ileri sürmüştür.

Pederşahi aile” ile “pederi aile” arasında önemli farklılıklar vardır. Çeşitli topluluklarda görülen pederşahi aile, babanın sultasına dayandığı halde; pederi aile, velayet esasında baba hukukunun hakim olduğu bir aile tipidir. Pederi ailede baba söz sahibi olmakla birlikte, ananın da aile işlerinde fikri alınmaktadır. Pederi ailede miras ve akrabalık, iki taraflıdır (agnatik,kognatik); yani hem baba soyunu, hem ana soyunu takip eder [Eröz, 1985:4].

İbrahim Kafesoğlu’nu belirttiği üzere, eski Türk toplumlarında ilk sosyal birlik olan aile aynı zamanda sosyal bünyenin de çekirdeğini teşkil ediyordu. Türk topluluklarının

bir çok bölgelere dağılmalarına rağmen varlıklarını muhafaza etmeleri aile yapılarının sağlam oluşunun göstergesidir. Eski Türk ailesinin esası, kan akrabalığına dayanıyordu. Eski Türk ailesi soy adını alırdı. Soyda hem erkek yönünden, hem de kadın yönünden gelen akrabalar vardır. Esi Türkler’de erkekle kadın birbirine eşitti. O zaman erkek toyonizm dinini, kadın şamanizmi temsil ediyordu. O zaman toyonizm ve şamanizm dizgeleri yani din ile büyü birbirine eşit oldukları için bunları temsil ettikleri erkekle kadın da birbirine eşit olmuştu. Bu nedendir ki ana soyu da baba soyuna eşitti [Gökalp, 1991:228].

Türk ailesi ne maderi ne de asabeden doğan bir ailedir. Eski Türk ailesi “soy” adını alırdı. Bu ailede hem erkek hem de kadın cihetinden akrabalar vardı. Bunlar hukukça birbirine eşittir [Eroğlu, 1996:19].

Eski Türkler’de bir genç evlenirken, ne karısını kendi babasının ocağına getirirdi, ne de kendisi karısının ocağına giderdi. İç gelinlik olmadığı gibi içgüveylik de yoktu. Erkek baba ocağının mallarından hissesini alırlar, kız da yumuş adlı bir çeyiz getirdi. Bu çeyiz aile arasında verilen hediyelerden, armağanlar birikirdi. Gelin ve güveyi mallarını birleştirerek ortaklaşa ev sahibi olurlardı [Gökalp, 1991:78].

Gerçekten de Türklerde çok gelişmiş bir “baba ailesi” vardı. Evin ve devletin sahibi ve başı baba idi. Bunun için Dede Korkut Kitabı’nda evden söz açılınca “atam anam evine dönsem deniyor ve ev ile ocağın sahibi baba ile ata daha önce anılıyordu. Türkleri esaretten kurtaran ve İkinci Göktürk Devletini kuran İleriş Kutluğ Kağan da şöyle demektedir: Türk Milleti yol olmasın diye Tanrı tarafında hatunu İl Bilge Hatun ile birlikte tahta çıkarılmıştır [Eröz, 1985:46].

İslamiyet öncesinde Türk ailesi yapı bakımından “geniş aile” (veya büyük aile) şeklinde değil küçük aile tipinde idi. Eski Türklerde görülen dışarıdan evlilik ve “küçük aile” yapılanması “tek eşle evlilik”i de beraberinde getirmiştir [Güler, 1985:50].

3.2. Osmanlı Toplumunda Aile

Ailenin temel üretim birimi olduğu bütün geleneksel toplumlardaki gibi, Osmanlı toplumunda da geniş aile tipi yaygındır. Bu geniş aile, üç kuşağın bir arada yaşadığı, ama yakın akraba ve kardeşlerin ailelerini de içeren daha geniş bir birleşik topluluğun üyesidir [Ortaylı, 2000:57].

Osmanlı toplumu için bir aile tipolojisi tespitine girişince, şaşırtıcı manzaralar görülür. Geniş kitleye göre farklı bir aile tipolojisi hiç şüphesiz yönetici olan Osmanlı Hanedanlığına aittir. İkinci tipoloji aşiretlerde (Araplar, Türkmenler, Kürtler) rastlanan geniş aile tipidir. Coğrafya , yetiştirilen hayvana, askeri yapıya göre bunların aralarında da farklılık vardır. Nihayet şehirlerde ve köylerdeki aile tipi dinlere göre farklılık arz etmez [Ortaylı, 2001:7].

Osmanlı toplumunda mali mükellefler 40-50adet gibi çekirdek aile hanelerinden oluşan birimlerdir. Hane, mahalle veya köy gibi fiziki ortam ve üç kuşağın bir arada yaşadığı ama aynı zamanda hukuki ve mali karakter taşıyan bir birimdir. Hane büyüklüğü ve kaç kişiden oluştuğuna dair kesin rakamlar ortaya konmamıştır.

Ailenin iktisadi faaliyetleri üretimi, tüketim stoklarının hazırlanması, iş bölümü, ailenin güvenliğinin sağlanması gibi beslenme –barınma-korunma-sevgi-güvenlik gibi temel ihtiyaçların karşılanması bakımından üç kuşağın bir arada barınması gerekir. Yani günlük yaşam ve üretim kalıplarına uymaya meyillidir. İslamiyet'in kabulünde sonra Türk aile tipindeki değişmelere bağlı olarak, küçük aile tipinin yerini geniş aileye bıraktığını ileri sürmek pek doğru değildir. Aile yapısı dikey ve yatay genişlese dahi aile, bu yapının içerisinde kendini muhafaza etmiştir. Buna geleneksel geniş aile diyebiliriz. Geniş aile bir çok küçük yada çekirdek ailenin aynı çatı altında oturmasıyla meydana gelmektedir.

Geniş aile, aynı çatı altında oturan veya birbirine bağlı, küçük ev topluluğunda yaşayan bir çok özel veya çekirdek ailelerden kurulmuş zümredir [Ülken, 1969].

Osmanlı toplumunda zannedilenin aksine poligami de yaygın değildir. İslamiyet, eski Arap yaşantısının bir parçası olan çok kadınla evliliğe kısıtlama getirdi ve dört kadından fazlasını yasak etti. Poligami evliliğin yapılabilmesi için bir takım şartlar ileri sürdü. Çok kadınla evlilikte zevceler arasında sevgide eşitlik göstermek şartları gibi. Poligami, uygulamada çok seyrek olmasına rağmen mevcuttu [Cin, 1985:273].

İslamiyet, muhtevası geniş bir kültür külliyyetine sahiptir. İslamiyet ferdin vicdanı ve cemiyet hayatını organize eden ahlak ve aile ile ilgili kuralları iki önemli kaynağa dayanarak düzenlemektedir. Bunlar Kuran-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) söz ve davranışlardır. İslam dinine göre Osmanlı toplumunda aile şekillendirilirken hedef her şeyi yıkıp yok etmek değil, zararlı olan yerine faydalı doğruyu koymaktır. Bu bağlamda Osmanlı Türk ailesinin esasları, İslam'ın öz prensipleri ile Eski Türk Kültür anlayışının yaşatılmasından kaynaklanıyordu.

İslami temellerle şekillenen Osmanlı toplumunda aile içi eğitimi de etkileyen en önemli unsur İslam dini olmuştur. İslam dininin başlıca hedeflerinden biri güzel ahlakı sağlayıcı eğitimi aileye mal ederek toplumları, eğitimsizliğin sebep olduğu yanlışlıklardan ve kötülüklerden korumaktadır. Bizzat Hz. Muhammed (s.a.v.), kendi yaşayışlarında bu aile içi eğitimin bir örneğini vererek şefkati, çocuklarla haşır neşir olmayı, eşit davranmayı, hoşgörüyü, dayaksız terbiyeyi ilke edinmişti.

İslam dini, Türk toplumunun ailesinin fertlerinin dini duygularını güçlendirerek babanın evladına karşı takındığı eğitici rolün dini bir karşılığın verileceğini hissettirdi. Baba ve anne çocuğun ilk terbiyecileri ve ahlaki duygularının aşılaman ilk ocak olma özelliğini taşırlar [Akseki, 1968:12].

Osmanlı toplumunda aile içi eğitimde anne babanın yanında dadı, hoca, lala gibi sıfatlarla adlandırılan ev içi öğretmenleri de son derece etkendi. Bu süreçte okul eğitimi fazla önemsenmiyordu. Çünkü aile konak verilebilecek eğitim için son derece elverişli idi.

Toplumun büyük çoğunluğu olan köylülerin dışında kentlerdeki zanaatçılar için de aynı durum geçerlidir. Anonim sosyal kuruluşların gelişmediği toplumlarda aile üyeleri ve yakın akrabalar bireyin doğumundan ölümüne kadar bütün toplumsal ilişkilerin çerçevesini meydana getirirler. Bireyin güvencesi kan bağıyla ait olduğu gruptur, ailesi için yaşar. Nepotizm (akraba kayırcılık) her geleneksel toplumda olduğu gibi, Osmanlı toplumunda da her sınıf insanın kaçınılmaz olarak içinde doğup yaşadığı ilişkiler bütünü belirlenir.

Tanzimat dönemi, Osmanlı Devleti'nde batılılaşma akımının başladığı ve bunun etkisiyle hukuki, iktisadi, siyasi yapıda bir takım düzenlemelerin yapıldığı dönemdir. Osmanlı toplumunun Batı ile teması yoğunlaştıkça ve kültür alışverişi hızlandıkça; yaşama biçiminde değişimler meydana gelmiştir.

Tanzimat döneminde gelindiğinde, başta İstanbul olmak üzere büyük şehirlerde, yüksek tabakalarda, Türk ailesini kökten sarsacak şiddette olmamakla beraber değişimler olmuştur. Kadınlarımızın içinde bulunduğu durum, Tanzimat sonrası tartışılmaya başlandı ve içinde buldukları kötü şartların değiştirilmesi için gayret sarf edildi. Bunun sonucunda da kadınlar eskiye oranla sosyal ve ekonomik hayata daha fazla katıldı. Bu dönemde küçük gruplar halinde cemiyetler kuran kadınlar haklarını savunarak, azda olsa siyasetle ilgilenmeye başladılar [Kaplan, 1998:5].

3.3. Cumhuriyet Dönemi Türk Ailesi

Cumhuriyet siyasal ve toplumsal alanda pek çok değişiklik ve düzenlemeyi de beraberinde getirmiştir. Cumhuriyet sisteminin getirdiği bu değişim –yenilik anlayışı– pek çok toplumsal birimde olduğu gibi aile kurumunda da büyük değişiklikler meydana gelmiştir.

Osmanlı toplumunun geleneksel, ataerkil geniş ailesi, Atatürk devrimlerinin değiştirmeyi amaçladığı kurumlardan biridir. Aslında aile yapısını değiştirmeye yönelirken Atatürk'ün kafasındaki düşünce, kadının özgürlüğe kavuşmasıydı. Osmanlı

ailesi tam bir ekonomik ve toplumsal bir birlikti. Erkek bu birliğin başıydı ve buyrultusu tartışılmazdı. Bu niteliğiyle, Osmanlı ailesi kesin bir ataerkil yapıya sahipti [Kongar, 1997:427].

Toplumsal değişme aile yapısını etkilemede gecikmedi. Ataerkil geniş aileler çözülmeye başladı. Çünkü geleneksel toplumda aile kendi kendine yeten, başlı başına bir işletme ve üretim birimi olan bir yerde yaşardı. Ev çevresi, birlikte üretim yapılan çalışılan eğlenen bir yerleşim yeri idi. Oysa artık meslekler uzmanlaşma, bürokratik yapının içinde çalışanların sayısı artması yerleşim yeri olarak ailenin uzağına yerleşme gerekliliği sebebi gibi nedenlerle aileler ebeveynlerinden ayrılmaya başladılar.

Toplumsal değişme üç kuşağın bir arada yaşadığı geniş aileleri dağıtırken baba ve dede otoritesini sarsmıştır. Kadının kocasına tam boyun eğmesi, her şeye katlanması kuralı sarsıldı. Hane içinde daha eşitlikçi bir yapının kurulmasında önemli adımlar atılmış olmakla birlikte yine de kocanın önde gelen bir konumda bulunduğunu ve Türkiye’de ailenin genelde otoriter ve otoerkil bir nitelik taşımaya devam ettiğini göstermektedir. Eskiden yalnız kadından beklenen saygı, yerini karşılıklı sevgi- saygı kuralına bıraktı [Başbakanlık Yay., 1989:28].

3.4. Günümüz Türk Toplumunda Aile

3.4.1. Kent Ailesi

Kent, köy ve kasabadan ayrılan iş gücü biçimim tarıma değil tarım dış çok değişik etkinliklere sanayi ve hizmet etkinliklerine dayalı olan, büyük nüfusları bünyesinde barındıran büyük yerleşme merkezleridir. Türkiye’de kentleşme oldukça hızlı oluşmakta, buna bağlı olarak da hızlı bir değişim süreci yaşamaktadır.

Kent ailesi aile üyelerinin genellikle evlerinden uzak iş yerlerinde çalıştığı ve hepsi değişik işler tuttuğu bir görünüm arz etmektedir. Türk toplumunun kent ailesinde bir çok kendine has özelliklerle beraber sosyal değişimin görüldüğünü araştırmalar ortaya

koymuştur. Türk ailesini güveninden fazla bir Şey kaybetmemiş, aile yapısı ve ilişkiler geleneksel görünümü muhafaza etmiştir [Dönmezer, 1990:225].

Kent ailesinde birincil ilişkilerden ziyade ikincil ilişkiler ön plandadır. Akrabalık ve aile ilişkilerinde zayıflama meydana gelmiştir. Ailesel dayanışmanın yerini bürokratik dayanışma biçimleri almıştır. Bu ilişkiler sistemi ise sosyal ve psikolojik doyum sağlamamaktadır. Bu nedenle de Psikolojik danışma, aile danışma merkezleri adı altında kuruluşlar açılmaktadır. G, sosyal uyumsuzluk gibi nedenlerden dolayı kent ailesinde boşanma hadiseleri fazlaşmaya başlamıştır.

lkemizde Şehirleşme ve sanayileşme süreci ile aile yapılarının kldgn belirtebiliriz. Kır bölgelerinde nüfus artışının Őehir bölgelerine göre yüksek olması, tarım arazisinde ekilebilir toprakların sınırına erişilmesi, tarımda makineleşme, ulaştırma ve haberleşme ağının doğurduğu sosyal değişmeler, diğer faktörler gibi, Türk ailesindeki eğilimi ortaya çıkarmaktadır. Bu eğilim sonucu geleneksel geniş aile daralmaktadır. Nitekim, bağımlılık oranı da (her bin kişinin bakmakla görevli olduğu nüfus) azalmaktadır. Ancak aile daralmakla beraber, Batı toplumlarında olduğu gibi, yaşlı ana ve baba, sakatlar ve 18 yaşını geçen kız ve erkek çocuklar aile dışına itilmemekte, koruyucu kanatlar altında tutulmaktadırlar. Aslında, aile fertlerini korumanın aile muhiti ve benzeri kuruluşlar içinde düşünülmesi bizim, örf, adet ve geleneklerimize daha uygundur. Bunun yanı sıra, Türk ailesinin özellikleri arasında kan akrabalığına dayanması (ailede eşlerin üçte biri akrabadır. Ancak, son seneler de sosyal akrabalık- arkadaşlık, komşuluk vb.- oranı da yükselmektedir.), Pederi olması, kadının söz sahibi olması, bazı Batı toplumlarından farklı olarak "bağımlılık- beraberlik" anlayışı da sayılabilir [Erkal, 1996:99].

3.4.2. Gecekondü Ailesi

Türk toplumunda gecekondu olgusu II. Dünya savaşından sonra ortaya çıkmıştır. Sanayileşme ve kentleşme süreci sonunda ortaya çıkmıştır. Sanayileşme ve kentleşme süreci sonunda ortaya çıkmıştır.

Gecekondu aileleri, imar planı bilinmeyen ferdin kendine ait olmayan araziler üzerinde, palansız, ruhsatsız, askeri fen ve sağlık kurallarına uymayan konutlarda kalmaktadırlar. Gecekondu tipinde olan konutlarda kiracı olanların sayısı düşüktür. Bir imkanları olsa ailelerin tercih ettikleri konut tipi çoğunlukla müstakil evdir. Bunun sebebi ise köy kültürünün tesirinden kurtulmama ve ailenin fertlerin bir arada tutma isteğidir [Şahinkaya, 1983].

Kentli ve özgün gecekondu nüfus bir alt kültür oluşturmuştur. Ayrıca, gecekondu ailelerinde bir çözülme görülmediği; yeni değerlerin kazandırılmasında eğitimin ve özellikle yörelerde oluşturulacak “toplum merkezleri” gibi kurumlar aracılığıyla hedef kitle olarak kadınlara yönelmenin yararlı olabileceği ortaya konmuştur. Öte yandan, akrabalık dayanışmasında geleneğe dayalı bir dayanışma türünden, modern topluma daha fazla entegre olmaya yönlendirilmenin destekleneceği bir anlayışın egemen kılınabileceği; modern örgütlere katılımın desteklenmesinin bireyselleşme ve kamusal davranışların geliştirilmesi ve demokratik değerlerin ve kültürün yerleştirilmesi bakımından önemli olabileceği; komşuluk alanlarının küçültülerek sıcak ve yüz yüze ilişkilerin özünü koruyacak boyuta indirgemenin ve ayrıca ortak sorunların tartışılacağı mekanlar yaratılarak mahallelik bilincinin oluşturulması ile gündelik dayanışma beklentisinin ortak amaçlara yönlendirme aracı olarak kullanılmasının yararlı olacağı belirlenmiştir.

Gecekondu nüfusun oluşturduğu alt kültür, modernleşme yaklaşımının bir kültürden diğerine geçiş beklentisini karşılamamaktadır. Bir yanda kent yaşamı ile bir çok açıdan bütünleşmiş bir nüfus söz konusu iken, öte yandan geleneksel dayanışma türleri bütün yoğunluğu ile yaşanmaktadır. Bu durumun evrensel kültür ile de ilişkisi kurulabilir. Modernizm sonrası toplum, toplumsal kontrol mekanizması düşük olan yüzyüze sıcak ilişkilerin geliştiği bir toplumdur. Bu çerçevede modern örgütlere geçmek, modern dayanışmayı zorlamak yerine, bireyi çağdaş değerlerle bezeyip, geleneksel dayanışma ağlarını hem koruyup hem de dönüştürerek eşitlikçi, katılımcı ve özgür yapıların oluşmasına olanak sağlamak gerektiği sonucuna varılmıştır [Ankara: T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, 1993:503].

3.4.3. Köy Ailesi

Köy ailesi, bir ekonomik işletme, bir üretim biçimidir. Aile, hem üretim hem de tüketim yeridir. Ev halkı hep birlikte üretime katılmaktadır. Geçim tarıma dayalıdır.

Kırsal ailede eş seçimi konusundaki kararları baba vermektedir ve başlık geleneği yaygındır. Evlilik daha çok köy içinde gerçekleşmektedir. Başka köylerden kız alma yaygın değildir. Boşanma olayına da fazla rastlamaz. Köy ailesinde bireyler şehirde yaşayanlardan daha küçük yaşlarda evlenmekte daha fazla çocuk sahibi olmaktadır.

Köy ailelerinde, erkekler için akrabalık ilişkisi, kadınlar içinde komşuluk ilişkisi önemlidir. Maddi- manevi yardımlaşma ön plandadır.

Eğitim ve öğretim konusuna gelince, köy ailelerinin büyük çoğunluğu için okul, her şeyden önce bir bölüm nüfusu tarım dışına güvenli bir biçimde atma yoludur. Bu temel olarak erkek çocuklar için istenmekte, kız çocukların okuması gerekli görülmemektedir [Ozankaya, 1986:3029].

3.5. Türk Aile Yapısının Batılaşma Sürecinde Geçirdiği Değişim

Türk sosyoloji geleneğinde, modernleşmenin ayrıntılı bir biçimde ele alınış dönemi, Tanzimat sonrası yenileşme hareketlerinde rastlanan Batıyla yakın ilişkilerimizin başlangıç safhasıdır. Ancak, "Osmanlı İmparatorluğu, Batı uygarlığı adını verebileceğimiz kültür bütünüyle hiçbir zaman ilişkisini kesmemiştir" [Mardin, 1991: 11,12]. Fatih'in bir çok Hristiyan kitapları okuduğunu; Sezar ve İskender'le ilgili Frenk kitaplarının Türkçe'ye çevirisini emrettiğini bildirir.

Batının Türk ailesi hakkındaki yargıları hiç de şaşırtıcı değildir: "Şimdi Türk kadınlarındaki yüksek ahlak seviyesinden bahsedeceğim. Türklerin karılarının iffetine öteki milletlerin hepsinden ziyade ehemmiyet verdiklerini biliyoruz!" Örtünme hususunda da Busbeck Türk kadını hakkındaki takdirleri son derece olumludur.

Kısacası büyük elçi; "Türk devletinin azameti, Türk ordusunun disiplini, Türk hayatının düzeni hususunda büyük saygı duymuş; hatta bu durum karşısında Avrupa'nın akıbeti için endişeye düşmüştür" [Bügegil, 1994:164].

Aileye verilen öneme bağlı olarak bu müessesenin kurulması, devamı için devlet tarafından birtakım tedbirler alınmıştır. İslâm hukukunun uygulandığı Osmanlı Devletinde evlenmelerin kadı huzurunda yapılması ve yazılı hale getirilmesi ile kadınların güvence altına alındığı görülmektedir.

Kadınlar, ekonomik hakları bakımından tıpkı erkekler gibi eşit haklara sahipti. Kazandığı para kendisine aitti ve dilediği gibi kullanabilirdi. Kadınların gelirlerinin başında, evlenirken nikah akdi sırasında belirlenen mehir, miras payı ve diğer yollardan elde edilenler bulunuyordu. İslâm hukukuna göre mal ayrılığı prensibine bağlı olarak kadınlar bu gelirlerini istedikleri gibi çeşitli yatırımlarla değerlendirmişlerdir. XVII. asırda Kayseri'de mülk sahibi olan erkekler ile kadınların sayısının birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir. (11) Kadınlar ticarî haklarını da bizzat yada vekilleri vasıtasıyla mahkemelere başvurarak aramışlardır.

Toplumda kadının iktisadî faaliyetinin bir yönü de; tarımın başlıca geçim kaynağı olmasından dolayı, ekim, dikim, hasat, satış konularında kadınlar erkeklerle aynı, kimi zaman daha önde olmuşlardır. Kırsal kesim kadını bu açıdan anaerkil yapıyı sürdürmektedir. Şehirlerde yaşayan kadınlar ise bu kez el emeklerini değerlendirerek isimlerini duyurmuşlardır. Manisa'da şehre getirilen pamuğu ip haline getiren ve tezgahlarda dokuyan kadınlar şehirde çıkırık sayısı artınca bundan mağdur duruma düşmüşler ve çıkırıkların sayısının sabit tutulması için mahkemeye başvurmuşlardır. Şehirlerde yaşayan kadınlar ise dokumacılık, ip eğirme, örgücülük gibi işlerde çalmışlardır. Bursa'da mum imaliyle uğraşan Fatıma Hatun loncaya kaydedilmek için mahkemeye başvurmuştur [www.yeniasya.com.].

Batıda 19. yüzyıl burjuva ailesi sanayi kapitalizmi ve onunla birlikte doğan sosyoloji yenileşme dönemi Osmanlı kadını ve dolayısıyla Osmanlı ailesinin de düşünce alanında etkilemiştir. A.Comte, Durkheim gibi batılı yazarlar, Osmanlı'da özellikle Jön

Türk ve daha sonra İttihat ve Terakki ideologlarının fikirlerinin şekillenmesinde rol oynamışlardır.

Bu tür gelişmeler İttihat ve Terakki İktidarını aile hayatının ve çok çocuğu teşvik edici politikalar izlemeye sevk etti Gökalp gibi ideologlar, batıcılar ve İslamcıların kendi açılarından benimsedikleri aile anlayışını tenkit edip Türk aile anlayışının sentezini savunan Türkçüler klasik ayırmadaki yerlerini alıyorlardı. Böylece etkisini günümüzde de sürdüren toplumsal akımlar kendi özelliklerini aksettiren aile anlayışını savunmuşlardır [Başbakanlık Yay., 1992:95].

Tanzimatla birlikte batılılaşma projesinin bir parçası olarak ele alınan ve eğitilmesi gerektiği düşünülen Osmanlı kadını, Jön Türk Devrimi sonrasında gelişen Balkan ve Trablusgarp savaşları nedeniyle toplumsal hayata ve ekonomik faaliyete katılmak zorunda kalmıştı. Bu savaşlar toplumda ve ailede derin yaralar açtı ve kadın sorununa yeni boyutlar ekledi. Özellikle 1908 sonrası dönemde gelişen Türkçülük akımı nedeniyle I. Dünya Savaşı sürecinde cephe gerisinde morali yüksek tutmak, ülke sorunlarıyla ilgili bir nesil yetiştirmek için "vatansever" ve "milliyetçi" kadınlar yetiştirmek gereği tartışılmaya başlandı [Üstel, 1997: 66-67].

Düşünce alanındaki değişime bağlı olarak fiili durumda meydana gelen değişme ise İslami aile tipinin yerine Batı türü ailenin hakim olmaya başlamasıdır. Yenileşme dönemi çözümü Batı da aramaktaydı. Batılılaşma, çağdaşlaşma sürecinde ailenin önemli bir unsur teşkil ettiği hayat tarzı adım adım batılı hale gelmiştir.

Günümüze gelindiğinde, artık Türk toplumu sistem olarak batı modeli içinde kendi değerlerini koruyarak bir model geliştirme çabası içindedir. Bir adaptasyon sürecini yaşamaya devam etmektedir.

Toplumdaki çalışan kadının sayısındaki artış kentlerde yaşama oranındaki artış vb. nedenlerle Türk ailesi kendi değerlerini muhafaza etmekte zorlanmakta giderek çekirdek aile olma özelliğini batıya öykünme'nin devamı ile birlikte çok yavaş olmakla beraber küçülmektedir..

Toplum yapısındaki değişimlere paralel olarak önce Türk kadınının dünyasında sonra da aile yaşantısında bir takım değişmeler olmuştur. Uluslararası düzlemde ki tüm değişmeler bir şekilde ölkemizde bir takım yansımalara sebep olmuştur. Dünya platformunda kadın da erkek gibi bir insan olmasına rağmen bu değerinin dışında kendi varoluşunun problematiği ile ilgili olarak özellikle modern paradigma ile birlikte farklı muamele görmesi gereken bir varlık olarak görölüp bu anlamda onun haklarını da erkeğin hakları ile eşit statüye getirilebilme çabası içine girilmiştir. Deyim yerinde ise kurtuluşa gidileceği zannedilen bu yolda bugün tam bir karmaşa oluşmuştur. Kadının modern yaşamdaki rolünün sorgulanmasının bir sonucu olarak Batıda ve ölkemizde feminizm hareketleri dünya gündemine girmiştir. Aile sürecindeki bu değişmeler bir takım sosyal değişmelerle ilintilidir. Bunlardan biride feminist hareketlerdir.

3.5.1. Kadın Hareketleri “Feminizm’in Aileye Etkileri”

“Feminizm” terimi; kadınların da erkeklerin sahip oldukları tüm haklara sahip olmasını ve kadınların da hukukta sosyal hayatta erkeklere eşit sayılmasını hedef alan düşünce sistemini anlatır [S. Hayrı Bolay, Felsefi Doktrinler Sözlüğü, 1967:106].

Kadının konumu, kadınların tümüyle erkeklerin eline ve insafına terkedildiği eski Roma’da en alt derecelere kadar alçalmıştır. Kadının karanlık çağı, ilk uygarlıklarla insan ilerlemesine açılan yeni çağla başlar...Kafesteki bir hayvan gibi duvarlar arasına hapsedilmiş esir pazarlarında açıkça yada evlilik kisvesi altında örtölü bir şekilde alınır, satılır olmuştur [Saadavi, 1991:142].

Dünya tarihinin en çok yanlış anlaşılmış, yahut hiç anlaşılamamış insanını, yanlış anlayan ortaçağ insanı kadını günahkar ve günahın sorumlusu olan beden olarak tanımlanmıştır.

Aslına bakılırsa Aydınlanma’nın ve burjuva toplumunun en temel problemi sosyal düzenin devamıydı. Çünkü birilerinin ezilip birilerinin ezmesi ortaçağ aristokrat yapısı içerisinde skolastik ve kiliseyle meşru kılınıyordu. Ancak imanın yerine aklın konduğu

bir ortamda insanlar sömürülüyor olmalarına rağmen aslında sömürülmediklerine nasıl inandırılacak ve düzenin devamı nasıl sağlanacaktı. 19.yüzyılın düşünen beyinleri bu işi aile ve burjuva egemen bir toplum ile çözdüler.

Bu anlamada hiç kimse yine kadını düşünmüyordu. Bu özgürlük ve hürriyet taraftarları asla kadını bir özne olarak görmek istemediler onları ilgilendiren yegane şey sivil toplum ve kapitalist burjuva düzeninin devamıydı.

Kadına verilen haklar sadece toplum düzeni için verilmek zorunda kalınan haklardı. Asıl gözetilen topluma egemen olan insanların çıkarıydı. Bu yüzden tarihin tek feminist yazarı John Stuart Mill'de "The Subjektion of women" adlı kitabında aileden bahsederek kadını yüceltmeye çalıştı. Ancak onun da problemi düzenin kurulması ve devamıydı. Bu durumun en büyük kanıtı kadınların bir çok önemli hakkı ancak 20. yüzyılda kendilerinin savaşıarak almış olmasıdır.

Modern toplum da dahil olmak üzere çok az dönemin dışında kadının değeri ve "raison detre'si" (varlık sebebi) hep ikincil bir perspektiften değerlendirildi, kadınlar hiçbir zaman özgür varlıklar olarak, birer özne gibi kendi yaptıklarına eş tutulmadı. Romalı efendinin malı, ortaçağ'ın ruhu dahi olmayan günahkar Havva'sı yada kahraman şövalye Don Juan'ın aşkı, zengin beyefendilerin uysal ve çekici karısı. Kadının varlık değeri hiçbir zaman onu kadınlık gizemi ve insancıl özüyle ilintili olmadı.

Yukarıda açıklamaya çalıştığım gibi Batıda ne ortaçağda ne yeni çağda ve kadın insanlık vasıfları ile anılmadı. Hatta modernizm dahi ona bu değeri vermedi ve sonuç feminizm hareketi ile bu hakların alınmaya çalışılması olarak belirdi..

Bu hareket eşitlik sloganı ile yola çıktığı için kadını erkeğe eşit hale getirmeye çalıştı ve hap bir kompleksle hareket etti. Toplumda hep bir çatışma ortamını beslediği için yeterli destek bulamadı. Kadını aile kurumundan uzaklaştırıp onu doğal fonksiyonu olan anne olma içgüdüsünden yoksun olmaya zorladı; dolayısıyla herşeyi daha da kötüleştirmiştir kadın açısından.

Aile kurumunun toplumdaki birincil saydığımız işlevlere arka plana itilip kadın ön plana çıkarıldı. Fakat bu ön plana çıkarılma ne yazık ki, kadının kadınsı olma özelliklerine vurgu getirdi. Kadını obje olma durumundan kurtarmadığı gibi aileyi, kadının erkek gibi olma yolundaki çabalarına engel gibi görmeye başladı. Kadının özgürlüğü ve bencilliği vurguladığı için çocuk sahibi olmayı da angarya olarak nitelendirmesine sebep oldu. Batı'daki ailenin dağılma sürecini hızlandıran bir etki de bu hareketten geldi . Toplumumuzdaki evlilik istatistiklerine baktığımızda bu etkinin hala bugün itibar ile dahi öyle önemli boyutta olmadığını göstermektedir.

Tablo-1: 15-49 Yaşlarındaki Kadınların Evlilik Durumu

	Hiç evlenmemiş	Evli	Boşanmış/ayrı yaşıyor	Dul
1993	%33	%64.5	%1	%1.5
1998	%27	%69	%2	%2

KAYNAK: TNSA 1993-1998,

Yukarıdaki tablo incelendiğinde; 15-49 yaşlarındaki tüm kadınların evlilik durumuna göre dağılımları bakıldığında , kadınların yüzde 69'u halen evli, yüzde 2'si dul, yüzde 1'i boşanmış, yüzde 28'hiç evlenmemiştir. Evlenme Türkiye'de hala çok yaygındır. Doğurganlık çağının sonuna gelindiğinde kadınların yüzde 2'sinden daha azının hiç evlenmemiş oldukları görülmektedir. Evliliğin yaygınlığı, 30 ve daha yukarı yaşlardaki kadınlar ele alındığında daha da belirgin bir şekilde görülmektedir, bu yaşlardaki kadınların yüzde 94'ü ya da fazlası, ya halen evli yada başından bir evlilik geçmiş kadınlardır. Hiç evlenmemiş kadınların yüzdesi ilerleyen yaşla birlikte hızla düşmektedir; 20 yaşından küçüklerde yüzde 85 olan evlenmemiş kadın yüzdesi, 20'li yaşların başında neredeyse yarı yarıya azalarak yüzde 39'a düşmektedir.

Tablo 2. Kadınların yaşa ve evlilik durumuna göre yüzde dağılımı

Yaş	Hiç evlenmemiş	Evli	Dul	Boşanmış	Ayrı yaşıyor	Toplam	Kadın sayısı
1993							
15-19	86,5	13,4	0,0	0,1	0,0	100,0	2460
20-24	41,5	57,7	0,1	0,4	0,3	100,0	1777
25-29	15,6	82,9	0,6	0,6	0,3	100,0	1436
30-34	4,3	93,5	1,0	1,0	0,2	100,0	1340
35-39	1,8	93,9	2,6	1,4	0,3	100,0	1093
40-44	2,2	90,5	5,2	1,9	0,2	100,0	921
45-49	0,9	89,6	7,0	1,7	0,8	100,0	685
Toplam	32,9	64,6	1,5	0,8	0,2	100,0	9712
1998							
15-19	84,5	15,2	0,1	0,0	0,2	100,0	1720
20-24	39,3	59,3	0,2	0,9	0,3	100,0	1558
25-29	12,9	85,6	0,4	0,8	0,2	100,0	1397
30-34	6,5	90,6	1,3	1,3	0,3	100,0	1202
35-39	2,4	93,8	1,1	1,7	0,9	100,0	1081
40-44	1,8	89,2	6,1	2,1	0,8	100,0	885
45-49	1,7	87,9	7,7	2,3	0,4	100,0	733
Toplam	27,7	69,0	1,7	1,1	0,4	100,0	8576

KAYNAK: TNSA 1993-1998, HÜNEE

Yukarıdaki www.aile.gov.tr internet adresinden aldığımız bu verilere göre yaşa göre evlilik oranı 1993 yılında 64,6 ilken 1998 yılında ise bu oran 69,0 a yükselmiştir. Aile kurumuna karşı güven devam etmektedir. 25-29 yaş arasında ise evlilik oranı 80'lere tekabül eden bir orana denk düşmektedir. Bu kadınların büyük bir oranda evliliğe ve aile kurumuna olumlu baktığının işaretidir.

Tablo 3: İlk Evlenme Yaşı

KADINLAR								
1998								
Yaş	İlk evliliklerini belirtilen tam yaşlarda yapan kadınların yüzdesi					Hiç evlenmemiş olanların yüzdesi	Kadın sayısı	Ortanca ilk evlenme yaşı
	15	18	20	22	25			
15-19	2.3	NA	NA	NA	NA	84.5	1720	NA
20-24	4.2	23.0	42.8	NA	NA	39.3	1558	NA
25-29	5.8	27.8	45.6	63.0	80.3	12.9	1397	20.4
30-34	7.2	27.9	47.5	65.7	82.4	6.5	1202	20.3
35-39	9.4	37.9	60.6	73.6	85.3	2.4	1081	19.0
40-44	10.8	43.8	66.2	81.9	89.3	1.8	885	18.5
45-49	12.3	45.0	66.4	80.5	91.2	1.7	733	18.4
Kadın 20-49	7.6	32.1	52.5	67.7	79.3	13.5	6856	19.7
Kadın 25-49	8.6	34.8	55.4	71.4	84.8	5.9	5299	19.5
KOCALAR								
Yaş	İlk evliliklerini belirtilen tam yaşlarda yapan kadınların yüzdesi					Hiç evlenmemiş olanların yüzdesi	Koca sayısı	Ortanca ilk evlenme yaşı
	20	22	25	28	30			
25-29	15.0	28.2	70.1	NA	NA	NA	342	23.5
30-34	12.8	24.0	63.1	85.8	92.6	NA	364	24.0
35-39	21.8	30.3	60.9	80.5	90.0	NA	352	24.0
40-44	25.8	36.7	72.2	87.9	94.5	NA	335	22.9
45-49	28.4	38.0	71.9	88.8	92.1	NA	240	22.9
50-64	16.8	26.1	59.5	79.0	90.0	NA	226	24.2
Kocalar 25-64	19.8	30.3	66.3	87.0	93.4	NA	1859	23.6
NOT: NA= Uygun değil								
KAYNAK: TNSA 1998, HÜNEE								

Kocalardan elde edilen bilgiler değerlendirildiğinde, kocalar için ilk evlilik yaşının kadınlardan biraz daha geç olduğu görülmektedir. Yukarıdaki tablo incelendiğinde ortanca ilk evlilik yaşı kadınlar için 19.5 iken kocalar için 24 olarak hesaplanmıştır. 20 yaşına kadar evlenmemiş olan kocaların yüzdesi sadece yüzde 20 iken bu oran kadınlar

için yüzde 55'tir. Belirli yaşlar için bakıldığında, belirtilen yaşa kadar evlenmiş kocaların oranlarının genç kuşaklarda daha düşük iken, 50 yaşına doğru gittikçe arttığı gözlenmektedir. Örneğin, 45-49 yaş grubundaki kocaların yüzde 28'i 20 yaşına kadar evlenmemişken, 25-29 yaş grubundaki kocaların yüzde 15'i 20 yaşına kadar evlenmiştir.

Kadınlarda evlenme ilk evlenme yaşı 19.5 iken kocalar için 24 'tür. Bu Ailede erkeğin geçimden sorumlu olması ile ilintilidir. Yani erkeğin belli iş sahibi olması yani ailenin geçimini sağlayabilecek maddi güce ulaşması gerekliliğinden dolayı evlenme yaşı büyümektedir. Toplumun kadından böyle bir beklentisi olmadığından evlenme yaşı biraz daha aşağıdadır. Modern aile özelliklerine doğru her ne kadar bir ilerleyiş söz konusu olsa da geleneksel değerler ve yapı örüntüsü hala sergilenmektedir.

Sosyal değişme, toplumun yapısında izlenebilen bir değişmedir. Değişme ile birlikte nüfusu oluşturan fert ve sosyal gruplar arasındaki sosyal ilişkiler” de değişimler göze çarpmaktadır [Erkal, 1996:233]. Bir sosyal örüntü olan aile kurumu da toplumdaki tüm değişmelerden direkt olarak etkilenmektedir. Şimdi bu değişmelerde medyanın rolüne göz atacağız.

3.5.2. Medyanın Etkileri

Modern toplumun çıkış noktası “rasyonel olma güdüsü”dür. İnsanlar akılcı ve bilimsellik bağlamında bir nesnelleştirme süreci yaşamışlardır. Oysa insan bilimsel ve akılcı olan kurallara karşı sadece bir nesnedir, yani bu krallara uymak ve benimsemek durumunda bırakılmıştır. İnsanın öznel olmaya ve hür iradeli olarak güzel ve iyi tarifleri yapmaya hakkı yoktur.

Bu iyi ve kötü tariflerini medya belirler ve topluma sunar . Medya kendi çizdiği kadın modellerini aile tiplerini aile içi rollerini dağılımını topluma sunar. Rollerdeki anlam içeriğini de topluma dayatır toplumda bunu sorgulamadan alır ve uygular. Burada öznellik ve özgünlük bir takım kültürel değerler yok sayılmaya başlanır.

Sözlü ve yazılı basın öncelikle sosyo kültürel değerlerimize ve aile yapımıza olumsuz etki etmektedir. Ayrıca kadın ve erkeğin toplumsal rol ve statüsü hakkında da onları aile kurumundan uzaklaştıracak vurgular yapmaktadır. Şimdi yapılan bir araştırmaya göre televizyonun aile yapımıza etkilerini değerlendireceğiz.

Araştırmanın adı "Televizyon ve Aile", türü : uygulamalı araştırma, kapsamı : Türkiye , yöntem : alan araştırması ve içerik çözümlemesi başlama tarihi : 1993 bitiş 1994. Araştırma İstanbul, Afyon ve Sinop illerinde 509 ailede 1293 yetişkin ve 5 yaş ile 15 yaş arası 705 çocuk olmak üzere toplam 1998 kişi ile görüşülmek suretiyle yapılmıştır.

Araştırmanın konusu televizyonun Türk ailesine yaptığı genel ve bütünsel etkinin ne olduğunu saptamaktır. En önemli kültürel etki araçlarından olan televizyonun Türk aile yapısı içinde kullanım ve izlenme envanterinin (izlenme sıklığı, zamanı, ortamı, çocuk ve ebeveynlerin izleme farklılıkları gibi) saptanması, bu çalışmanın en önemli amacını oluşturmaktadır.

Araştırmanın bulgularına bakıldığında televizyonun, Türk ailesinin temel referans noktalarından birisi haline geldiği görülmektedir. Ailelerin % 98'inde en az bir adet renkli televizyon, büyük bir çoğunlukla oturma odalarında bulunmakta ve ortalama 8 kanal ile aile hayatının içine girmektedir. Televizyonun aileye girişi olgusunun geçmişi en az on seneliktir, zira "ilk televizyonu on yıldan önce aldım" diyenlerin toplam televizyon sahiplerine oranı %68'i bulmaktadır.

Gündelik televizyon tüketiminin çokluğuna karşılık, gündelik radyo tüketimi 1-2 saat ile sınırlı kalmakta ve radyo dinleyenlerin oranı %77'de kalmaktadır. Gündelik gazete okuyanların toplama oranı radyo dinleyen ve televizyon izleyenlerin oranına göre daha da düşüktür (%75.4). Bu sonuçlara göre, aileye ilişkin politikaların iletişimine yönelik kamusal iletişim kampanyalarında televizyonun en etkili iletişim aracı olduğu görülmektedir.

Televizyon, haberleri, drama programları, belgeselleri ve eğitici programları ile ailelerin kültürel şekillenme sürecinde belirleyici rol oynamaktadır. Sadece kırdan kente göçen

aile fertleri için değil, bütün aileler için değişik düzeylerde örnek alacakları, nefret duyacakları, bilgi kaynağı olarak kullanacakları bir odak olarak işlev görmektedir. Göç nedeniyle tutumlarında ve dünyaya bakışında büyük sarsıntılar geçiren aile, televizyon dünyasında hem kendi bıraktığı dünyasından hem de parçası olmak istediği dünyalardan referanslar bulmaktadır.

Televizyonda yer alan drama programlarının %17'si konu olarak kendisine Doğu Anadolu bölgesi ailesini seçerken, %20'si ABD ailesini ekrana getirmektedir. Drama programlarının %4.5'inde karı ve koca ayrı yaşarken, %4.7'sinde aile yakın akrabalarının yanında gösterilmektedir. Buna karşılık, yine drama programlarının aile ile ilgili olanlarının %14.2'sinde bekâr anne ve çocuk teması ve %18.9'unda bekâr baba ve çocuk gösterilirken, %6'sında kalabalık aile olgusu ekrana getirilmektedir. Kısacası, televizyonun mesajları incelendiğinde ortaya melez bir dünyanın çıktığı görülmektedir. Aile ile ilgili drama programlarında bir taraftan ideal ailenin çocuksuz olduğu teması %4 oranındayken, çocuk erkek olmalı teması çocuk kız olmalıya göre yüzde dağılım olarak çok daha yüksek çıkmaktadır. Boş zamanlarında ailelerin zamanlarını nasıl geçirdiği gibi bir temaya bakıldığında, aile ilgili drama programlarının %12'ye yakınında karı ve kocanın ayrı yerlerde vaktini geçirdiği gösterilmekte; buna karşılık, ailelerde karar sürecinde kimin baskın olduğu temasına bakıldığında ise, büyük bir çoğunlukla erkek hakim pozisyonda gösterilmektedir. Bu iki karşılaştırma, modern ve geleneksel değerleri nasıl televizyon dünyasında yan yana olduğunu göstermektedir. Kadınların %50.1' i 4 saat ve üstü oranlarda televizyon izlediklerini söylerken, erkeklerin %33.6'sı aynı şeyi söylemektedir. Erkeklerin %58'i "2-3 saat televizyon izlerim" derken, kadınların %43'ü bu yanıtı vermektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe günde televizyon izleme miktarı düşmektedir. Kadınların önemli bir kısmının ev işi yaptığı ve dolayısıyla vaktinin büyük bir kısmını evde geçirdiği düşünülürse, televizyon dünyasının kadınlar üzerinde daha fazla rol oynayacağı ortaya çıkmaktadır. Nitekim, televizyon izleme miktarına göre kadın ve erkek grupları arasında tutum farklılıklarına bakıldığında, kadının çok televizyon izlemekle birlikte tutumunu daha sert bir şekilde değiştirdiği görülmektedir. Yani, televizyonun ekinlenme etkisi kadınlarda daha güçlü sonuçlar doğurmaktadır.

Çocukların televizyon örüntüsü yetişkinlerinki ile çakışmaktadır; hem çok televizyon izlemekte hem de akşam ve gece televizyon izleme oranları yüksek çıkmaktadır. Bu durum, çocukların televizyon dünyasının verilerine ne kadar maruz kaldıklarını ve incinme açısından ne kadar kritik bir durumda olduklarını göstermektedir. Televizyonu fazla seyretmek, derslere olumsuz bir etki yapmamakta; genel yetenek ve dil yetilerine ise çok az bir olumlu etkide bulunmaktadır.

Ailelerde televizyon izleme örüntüsü, ailelerin buldukları iller ve gelir durumları bazında değişiklik göstermemektedir. Televizyonu izleme nedenleri, televizyon programlarında rahatsızlık duyulan konular ve televizyon dünyası ile ilgili yorumlarda farklı illerde oturan aileler arasında büyük benzerlikler ortaya çıkmaktadır. Bu da, farklı aile tipolojilerinin benzer televizyon izleme örüntüsüne sahip olduklarını göstermektedir. Farklı aile tipolojilerinde televizyon izleme alışkanlıkları benzeştikçe temel tutum ve kamusal konulara ilişkin görüşlerde de benzeşme olmaktadır. Yaş farkı, il ve gelir farkı dinlemeksizin, çok televizyon izleyicileri belirli konularda aynı şeyleri düşünmeye başlamaktadırlar. Bu anlamda, televizyon toplumda yaygın görüşün oluşmasında temel bir rol oynamaktadır. Çok televizyon izleyenler televizyon dünyasının mesajlarını günlük hayatlarında daha fazla tekrar etmektedirler. Televizyon dünyası tekrar tekrar yaşadığımız dünyanın tehlikeli olduğunu söylemektedir ve izleyicilere sorulduğunda da, çok televizyon izleyenler az izleyenlere göre böyle bir kanıyı sanki gerçek böyleymiş gibi, daha fazla doğrulamaktadırlar.

Türk televizyonlarında cinsellik ve şiddet, diğer dünya televizyonlarından farklı değildir. Bu programlarının büyük çoğunluğunun ABD ve Brezilya gibi yabancı ülkelerden geldiği bir televizyon dünyasında olağan bir durumdur. Mesaj içerikleri açısından, örneğin Japonya (Japon televizyonlarında şiddet ögesi ABD'nden çok yüksektir.) ile ABD televizyonları fazlasıyla ayrışırken; Türk televizyonları ile ABD televizyonları ayrışmamaktadır.

Televizyon, Türk hayatının bir iz düşümü değildir. Hangi maksatla üretilirse üretilsin, bu nedenle, televizyon toplumu değiştirici bir etkiye sahiptir. Bu güçlü etki, toplumun içinde yaşamadığı bir hayatı ve dünyayı, onlara günde 4-5 saat yaşatmaktadır. Bu

sadece Türk geleneklerine ve adaletlerine uygun olmayan programlarda değil, en masum belgeselden, en aydınlatıcı sanat programına kadar, televizyonun bir bütün olarak tüm içeriğinde ortaya çıkmaktadır.

Televizyon hayatımızı, bizim ona atfettiğimiz önemden de fazla etkilemektedir. Bunu anında ve günlük etkilemeler olarak değil, bize başka bir dünyanın kültürünü ekerek oluşturmakta; zamanla ve sabırla hasatını almayı beklemektedir. Bu başka dünya, başka kültürlerin dünyası değil; bizim kendi yarattığımız bir dünyadır. Ama gerçek değildir.

Televizyonun etkisini bu örnek araştırma ile değerlendirdikten sonra Yazılı basının da toplumda aynı etkiyi bıraktığını söyleyebiliriz.

3.5.3. Kentleşmenin Etkisi

Modernleşmenin temelinde kentleşme yatar. Kentleşme oranı artınca modern üretim gerekliliği ortaya çıkar. Böylece modernleşme başlamış olur. Okuryazarlık oranındaki artış, hem endüstrileşmenin bir sonucu, hem de onun gerçekleşmesi için gerekli olan bir şarttır. Bunun ardından kitle haberleşme araçlarının etkisine girme başlar.

Modernleşme ile eski toplumsal ekonomik ve psikolojik bağlantıların büyük çoğunluğunun zayıfladığı ve bozulduğu, insanların yeni sosyalizasyon ve davranış kalıplarına uygun hale geldiği bir süreçtir.

Bu süreç ile ilintili olarak toplumlarda çözümler görülür. Ailenin fonksiyonlarında değişme hatta azalmaya farklılaşma başlamıştır.

Modernleşme sürecinde görülen en belirgin faktörlerden biri de kentleşmedir. Kentleşme, nüfusun kırsal alanlardan daha çok kentlerde toplanması, buna uygun bir yapılanmanın, idari ve hukuki düzenlemenin gerçekleştirilmesi, kente ait arz ve imkanların sunulması olayını ifade eder. Bu durumda iki önemli gelişme kaydedilebilir. İlki nüfusun yatay hareketliliği sonucu kentlerde toplanmasıdır. Diğer de kentlerde

toplanan nüfusun kent tanımına uygun kurum ve değerler meydana getirmesi veya ona sahip olmasıdır.

Kentler, bir bütünlük olmaktan çok, farklı toplumsal dünyaların bir mozayığıdır. Kent farklı kültürlerin, farklı yaşam biçimlerinin mekanıdır. Kentlileşme ya da kentli olmak, birey ölçeğinde ki bir değişim sürecidir. Bu süreç toplum ölçeğindeki kentleşme sürecinin birey ölçeğinde yansımalarıdır ve sosyal psikolojik yönü ağırlıklı olan süreçtir. Kentli insan, örgütlerin yoğurduğu, şekillendirdiği, örgütler içinde doğan, eğitilen, çalışan, boş zamanlarını değerlendiren insan olarak tanımlanmaktadır [Güçlü, 2002:16].

Şehirlerin büyümesi, sanayi merkezlerinin meydana gelmesi, köylerden şehirlere büyük göçler olması ile meydana gelen sosyal yapıdaki değişiklikler, aile yapısını da hızla değiştirmektedir. Aile yapısal olarak çekirdek aile modeline doğru yönelmekle birlikte aile bağları açısından Batı tipi çekirdekte aile modelinden ayrılır. Akrabalık ve aile bağları geçmişe oranla zayıflamakla birlikte Batı aile yapısındaki gibi bir çözülme henüz göstermemektedir. Gidişatın bu noktaya olmaması için kültürel değerlerimizin aile ile ilgili ritüellerin (nişan, evlilik, sünnet vb.) korunması gerekmektedir.

Kentlileşme süreci karşımıza çalışan kadın profilini çıkarmıştır. Ailede annenin çalışması aileye bir takım problemler getirmiştir. Her ne kadar kadın için özgürleşme iktisadi yönden bir takım imkanlar sunmuş olsa da, kadın bir eş ve anne olarak ailedeki rollerini yerine getiremez olmuş ve aynı zamanda fiziksel ve ruhsal açıdan yorgun düşmüştür.

Kentlileşme sürecinde önceleri köyden kente göç ile birlikte önceleri ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların artık ev işleriyle yetinmeyip çalışma yaşamlarına ortam hazırlayan ortama uyum sağlama süreci gelişmiştir.

Kadınların aile yaşantısının yanı sıra çalışma yaşamına yönelmelerinin diğer bir nedeni de eğitim düzeyindeki yükselmelerdir. 1992 verilerine göre 12 ve yukarı yaştaki nüfusta orta ve dengi meslek okulu mezun kadınların oranı %37 erkeklerde ise %63 ve yüksek okul mezunu kadınların oranı %32 erkeklerde bu oran %68 olmuştur. 1990 verilerine

göre ise özellikle okur yazar oranları kadınlarda %72.0 erkeklerde ise %88.81 olarak belirlenmiştir [DİE, İstatistiklerle Kadın, 1927-1992:2].

Genel olarak tüm eğitim düzeylerinde yer alan kadın oranlarında ciddi artışlar meydana gelmiş ve bu durum da bir şekilde çalışma yaşamına yansımıştır. Çalışan kadının aile içindeki rolleri çok yönlü olması ve sorumluluklarının bir kısmını gelişen teknolojinin sağladığı kolaylıklarla halletmeyi başarsalar da çocuklarına bakmak konusunda çaresizlikler yaşamaktadırlar. Bu durum ailenin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Kadınların kariyer veya aile hayatını tercih etme durumunda kalmalarına neden olmaktadır. İki durumda da üzülen ve yıpranan kadın olmaktadır.

Aile sorumlulukları ile çalışma yaşamının yükünü bir arada taşımak zorunda kalan kadınların içinde buldukları durumu aşabilmelerinde desteğe ihtiyaçları olduğu açıktır.

Hem erkeğin, hem de kadının iş gücü peşinde koşması, çocuk terbiyesini aksatmıştır. Akşamdan akşama güçlkle biraraya gelebilen aile üyeleri ailenin manevi ve ictimai havasına pek az paylaşılabilmektedirler [Eröz, 1977:37].

Sanayileşme ve şehirleşme ile birlikte gün geçtikçe artan “bencillik-egoizm” ve ferdiyetçilik durumları aile hayatını çok sarstı. Fakat bu durum “iç disiplin” konusunun önemini artırdı. Aile çocuğunu hangi mesleğe yöneltmek istiyorsa, ona göre çocuğa duygu, düşünce ve davranış kazandırmaya gayret sarfetmektedir. Günümüzde aileler fertlerine sistemli ve düzenli hayatı getiren kabiliyetler kazandırmaya çalışıyorlar. Okul ve iş yerleri de bu kabiliyetleri geliştirmeye devam ediyor [Nirun, 1994:35].

Ailenin dünü bugünü diyebileceğimiz bu çalışmada ailenin geçmişten günümüze formel ve pisko-sosyal açıdan geçirdiği değişmelere ve bunlara neden olan düşünsel paradigmanın etkilerine göz attık. Bu gün devam eden bu değişmelerde etken olmayı sürdüren paradigmanın yani modernizmin etkilerinin iki güncel olay bağlantısında aile kurumumuz üzerinde ne gibi etkiler yaratacağını değerlendirmeye çalışacağız.

4. DÜNYADAKİ YENİ YAKLAŞIMLARIN TÜRK AİLESİNE YANSIMALARI

4.1. Medeni Kanunumuzun Kabul Ettiği Mal Rejimi

Bilindiği üzere Türk Devrimi'nin en önemli ve temel eserlerinden biri olan Medeni Kanunumuz İsviçre Medeni Kanunu'ndan çeviri yoluyla alınmıştır. İsviçre Medeni Kanunu'nda üç mal rejimi öngörülmüştür. Bunlar **mal birliği**, **mal ayrılığı** ve **mal ortaklığı rejimleri**dir. İsviçre yasa koyucusu, bunlar arasında mal birliğini yasal mal rejimi olarak kabul etmiş, diğer iki mal rejimi türünü ise seçimlik rejim kabul etmiştir. Buna göre, eşler evlenirken ya da evlendikten sonra, mal ayrılığı ya da mal ortaklığı rejimlerinden birini seçmedikleri takdirde, aralarında mal birliği rejimi geçerli olacak, evlenirken getirdikleri ya da edinecekleri mallar üzerindeki hak ve yükümlülükler mal birliği rejimindeki kurallara göre çözümlenecektir.

Eşler evlenirken ya da evlendikten sonra, mal birliği ya da mal ortaklığı rejimini seçmedikleri takdirde, evlendiklerinde sahip oldukları ya da evlilikleri süresince edindikleri mallardaki hak ve yükümlülükler bakımından yasanın mal ayrılığına ilişkin hükümlerine tabi olacaklardır.

Eşler evlenirken genellikle mevcut ya da ileride edinecekleri mallarla ilgili bir görüşme yapmayı, bu konuyu tartışmayı düşünmezler. Eşlerin evlendikten sonra ise yasal mal rejimi yerine diğer seçimlik rejimlerden birine geçmeleri çoğu kez olanaklı olmaz. Öte yandan seçimlik mal rejimlerinden birinin tercih edilmesi halinde, yasa bu konudaki anlaşmayı noterde resmi yazılı geçerlilik şekline bağlı bir sözleşmenin (mukavelenin) yapılması koşuluna bağladığından, eşler daha evlenmeden mal konusunda bir sözleşme için notere gitmeyi de arzu etmezler. Eşler bu konuya yasanın düzenlediği ve yasal mal rejimi olarak adlandırılan kurallara bırakmayı tercih ederler. Yasal mal rejimi bu nedenle oldukça önem taşımaktadır. Zira olayların tamamına yakın bir kısmında eşler, bir mal rejimi sözleşmesi ile seçimlik rejimi kabul etmediklerinden aralarında yasal mal rejimine tabi olurlar.

4.1.1. Mal Ayrılığı Rejiminin Temel İlkesi

Medeni Kanunumuz eşler için mal birliği ve mal ortaklığı rejimlerini seçebilme olanağı tanımaya rağmen, Medeni Kanunumuzun yürürlüğe girdiği yıldan bugüne kadar ki 76 yıllık uygulama döneminde böyle bir seçimin yapıldığı ve eşler arasında yasal mal rejimi olan mal ayrılığı yerine mal birliği ya da mal ortaklığının tercih edildiği bir örneğe hemen hemen hiç rastlanmamıştır.

Mal ayrılığı rejiminde adından da anlaşıldığı üzere, eşlerden her biri gerek evlenirken sahip oldukları, gerekse evlilik süresince edindikleri malları korurlar, diğer eşin bunlar üzerinde bir hak iddia etmesi olanaklı değildir. Her bir eş evlilik süresince kendi malı üzerinde dilediği gibi tasarruf edebilir. Evlilik boşanma ya da ölümle son bulduğunda da her bir eş kendi malı üzerindeki haklarını devam ettirir. Evlilik süresince bir eşin mal edinmesine diğer eşin katkısı olsa bile, bu malda bir aynı hak (örneğin kendisine katkısı oranında bir mülkiyet payı verilmesi gibi) iddia etmesi hukuken olanaksızdır.

Mal ayrılığı ilkesinde maddi açıdan bağımlı olan kadının evliliğin sonlanması aşamasında kocanın insafına bırakılmış bir mal paylaşımı esas gözükmektedir.

Diğer yandan hukuksal kuralların uygulanabilirliği kültürel geçmiş ve sosyal yapı ile uyumu ile söz konusu olabileceği aşikardır. Aslında bizim kültürel yapımız ve değerlerimiz güçsüz ve mağdur olan insanın korunması ve kollanmasından yana bir tutum sergiler. Ayrıca aile ve akrabalık bağları güçlüdür.

Ailenin oluşmasında en temel duygu iki cinsin birbirlerine duyduğu güven ve biz bilincidir. Batı toplumlarındaki aile kurumunun, hakim paradigmasının sunduğu iki ayrı ben bilincine ulaşmış bireyin her anlamda özgür yaşamlarını romantik duygu ve ihtiyaçlar içerisinde birleştirmeleri, çocuğu ise yaşamlarını kısıtlayan ekonomik açıdan bir yük veya psikolojik tatmin anlayışın sonun da ortaya çıkan ama en geç 18 yaşını doldurur doldurmaz kendi yaşam şeklini ve kurallarını belirlemek üzere evi terketmesi gereken bir birey olarak görmesine neden olmaktadır.

Oysa bizim toplumumuzda evlilik aile kurma çocuk sahibi olma ve onu topluma kazandırma anlamında önemli bir sosyal sorumluluk olarak yetişkin dediğimiz bireyleri özlediği ve istediği bir kurumdur. Ayrıca çocuk Psikolojik tatminden öteye aile tarafından muhakkak iyi, güçlü bir şekilde topluma kazandırılmaya çalışılan özel varlıktır. Aileler hiçbir zaman maddi açıdan ayakları üstünde duramayan çocuklarını yalnız başına bırakmazlar sonuna kadar ona destek olmaya çalışırlar, ve herhangi bir beklentiye de girmezler. Fakat diğer yandan çocuklar da ebeveynlerine karşı olan vefa duygusu ile onları ihmal etmemeye gayret ederler.

Günümüzde medya tarafında her ne kadar aile içi ilişkilerin kötü boyutları yansıtılsa da bunlardan daha fazla örnek davranışların sergilendiği de söz konusudur. Medyanın bir sosyal sorumluluk duygusu ile hareket etmemesinden dolayı bu tarz davranışlar gün yüzüne çıkıp hak ettiği takdiri görememektedir.

4.1.2. Yeni Bir Yasal Mal Rejimi Arayışı

Eşler arasındaki mal rejimi nedeniyle özellikle kadınların uğradıkları haksızlıkların giderilmesi amacıyla Batı ülkelerinde yasa koyucular yeni arayışlar içine girmişlerdir. Yasalarında yasal mal rejimi, mal ayrılığı değil, eşler için mal ayrılığı rejiminde görüşen haksızlıkları yaşatmayan mal birliği rejimini kabul eden ülkeler bile, bu sistemi yeterli görmeyip, daha adil olan bir yasal mal rejimi araştırmasını yapmışlardır.

Bu anlamda olmak üzere 1957 yılında Almanya'da "Eşit Haklar Kanunu" ile eşler arasında yasal mal rejimi olarak "Kazanç ortaklığı rejimi" (Zugewinnngemeinschaft) kabul edilmiştir. Bu rejim aşağıda ele alacağımız "Edinilmiş mallara katılma rejiminden" bazı konularda farklılıklar göstermekte ise de temelini, eşlerin evlilik süresince edinmiş oldukları malların net değerinin paylaşılması oluşturmaktadır.

Fransız Medeni Kanunu'nda 1965 yılında yapılan değişiklikle, yasal mal rejimi olarak kazanç ortaklığı rejimine benzer bir sistem getirilmiştir.

Bizim Medeni Kanunumuza kaynaklık etmesi nedeniyle İsviçre’de 1984 yılında kabul edilen ve 1988 yılında yürürlüğe konulan yasa ile mal rejimi konusunda çok önemli değişiklikler yapılmıştır.

İsviçre Medeni Kanunu’ nun yürürlüğe konulduğu 1912 ‘de kabul edilen yasal mal rejimi olan mal birliği rejimi kaldırılmış, bunun yerine “Edinilmiş mallara katılma rejimi” (Errungenschaftsbeteiligung) kabul edilmiştir. Buna karşılık mal ayrılığı ve bazı değişikliklere uğrayan mal ortaklığı rejimleri ise seçimlik rejim olarak korunmuştur.

Medeni Kanunumuzun günün değişen koşullarına uyarlanması ve özellikle Aile Hukukunda batı ülkelerinde yapılan değişiklikler yönünde gözden geçirilmesi amacıyla dönemin Adalet Bakanı Seyfi Oktay tarafından 1994 yılında Adalet Bakanlığı bünyesinde uzmanlardan bir komisyon oluşturulmuştur. Komisyona Prof. Dr. Ahmet M. Kılıçoğlu başkan olarak seçilmiş, taslakla ilgili 700 üncü maddeye gelindiğinde, Kılıçoğlu’nun komisyon başkanlık ve üyeliğinden istifa etmesi üzerine, başkanlığa Prof. Dr. Turgut Akıntürk seçilmiştir.

Komisyon mal rejimleriyle ilgili çalışmaları sırasında, batı ülkelerindeki değişiklikleri araştırmış, kaynak Kanun olan İsviçre Medeni Kanunu’nda kabul edilen “edinilmiş mallara katılma rejimi” üzerinde geniş tartışmalar yapmıştır. Bu tartışmalar sırasında mal ayrılığı rejiminin özellikle kadın için haksızlıklara yol açan bir rejime dönüşmesi nedeniyle yasal mal rejimi olmaktan çıkartılmasında görüş birliğine varılmıştır. Ancak bunun yerine kabul edilecek yasal mal rejiminin ne olması gerektiği konusunda görüş farklıları oluşmuştur. O tarihte edinilmiş mallara katılma rejimi konusunda çok kapsamlı araştırmalar yapma için yeterli fırsat bulamayan bir kısım üyeler, edinilmiş mallara katılma rejiminin tasfiyesinin güç olduğu gerekçesiyle farklı bir rejimin kabul edilmesi üzerinde çalışma önerisinde bulunmuştur. Bu amaçla komisyondaki bir kısım üyelerden oluşan bir alt komisyon oluşturulmuş; bu alt komisyon tarafından kısa sürede hazırlanan bir çalışma ile, mal ayrılığı yerine “paylaşmalı mal ayrılığı” rejiminin yasal mal rejimi olması; İsviçre’nin kabul ettiği “edinilmiş mallara katılma rejiminin” ise seçimlik rejimler arasına alınması önerisinde bulunulmuştur.

4.2. Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminin Temel İlkeleri

1. Edinilmiş Mallar: Her eşin edinilmiş malları şunlardır:- Çalışmanın karşılığı olan maaş, ücret v.s.- Sosyal güvenlik kuruluşlarının yaptığı her türlü ödemeler,- Çalışma gücünün kaybı dolayısıyla ödenen tazminat,- Kişisel malların geliri (kira, faiz gelirleri gibi)

Mal rejimi tasfiye edildiğinde sadece yukarıda sayılan “edinilmiş mallar” eşler arasında yarı yarıya eşit olarak paylaşılır.

2. Kişisel Mallar: Her eşin kişisel malları şunlardır:- Eşlerden birinin kişisel kullanımına yarayan eşya,- Evlenmeden önce sahip oldukları mallar,- Evlendikten sonra miras veya bağış yoluyla geçen mallar,- Manevi tazminat alacakları, Kanunda sayılan bu kişisel mallar tasfiye halinde paylaşılmaya tabi olmayıp, ait olduğu eşin mülkiyetinde kalacak mallardır.

Seçimlilik Mal Rejimi: Eşlerin mal rejimi sözleşmesi yaparak kanunda yazılı sınırlar içinde “mal ayrılığı” “paylaşmalı mal ayrılığı” ve “mal ortaklığı” rejimlerini seçebilirler.

Eşlerin belirtilen seçimlik mal rejimlerinden birini seçmek için aralarında mal rejimi sözleşmesi yapmaları gerekmektedir. Bu sözleşme, evlenmeden önce veya evlendikten sonra yapılıyorsa noterde, evlenme başvurusu sırasında yapılıyorsa evlendirme memurluğunda yapılması gerekmektedir. Eşler, tabi oldukları mal rejimini, aralarında sözleşme yaparak her zaman değiştirebilirler.

Edinilmiş mallara katılma rejiminde, eşlerin evlilik süresince edindikleri mallara katılım söz konusudur. Eşlerin evlilik sırasında gerek bekar iken gerek önceki evliliklerinden edindikleri mallarda diğer eşin hiçbir hakkı mevcut değildir. Örneğin: On yıllık evliliğine son veren bir kişinin yaptığı yeni evlilikte, on yıllık evlilik süresince edindiği ve getirdiği mallarda yeni evlilikteki diğer eşin hiçbir hakkı mevcut değildir.

Edinilmiş mallara katılma rejiminde, evlilik süresince kural olarak emek karşılığında edinilen mallara katılma söz konusudur.

Bu rejimin temelini, evliliğin sona ermesi halinde, paylaşılacak malların sınırlandırılması oluşturmaktadır. Bunu savunanlara göre, “edinilmiş mallara katılma rejiminde” evlilik süresince edinilen bütün malların paylaşılması doğru değildir, bunların sınırlandırmak gerekir, bu sınırlandırma yapılırsa, evlilik sona erdiğinde tasfiyesi de kolay olur. Bu amaçla bu rejimde, evlilik son bulduğunda iki grup mal paylaşımına tabi olacaktır:

a)Ailenin ortak kullanım ve yararlanması için edinilmiş mallar; Bir mal evlilik süresince edinilmiş ve ailenin ortak kullanımına özgülenmiş ise evlilik son bulduğunda ancak bunlar paylaşımına tabi olur. Örneğin: Bir konut, bir yazlık, bir otomobil. Fakat eşlerden biri ikinci bir konut, ikinci bir yazlık edinmişse, bu paylaşımına giremez.

b)Ailenin ekonomik geleceğinin güvence altına alınmasına yönelik yatırımlar: Bu ayrımda, bir eş ailenin ekonomik geleceğinin düşünerek bir yatırım yapmışsa, evlilik son bulduğunda bu mal paylaşılacak; ancak bu yatırımı ailenin ekonomik geleceği için değil, kendi ya da başka yakınlarının geleceği için yapmışsa paylaşılmayacaktır.

Paylaşmalı mal ayrılığı rejiminde Tasarıda edinilmiş mallar ve kişisel mallar ayrımı yoktur. Bunun sonucu olarak Tasarı'nın 250. maddesi “Eşlerden biri tarafından paylaşmalı mal ayrılığı rejiminin kurulmasından sonra edinilmiş olup ailenin ortak kullanım ve yararlanmasına özgülenmiş mallar ile ailenin ekonomik geleceğini güvence altına almak amacıyla yönelik yatırımlar veya bunların yerine geçen değerler, mal rejiminin sona ermesi halinde eşler arasında eşit olarak paylaşılır” hükmü yer almıştır. Dikkat edilecek olursa, bu maddede sadece edinilmiş maldan söz edilmiştir. Bu malın emek karşılığı ya da miras yoluyla edinilmesi arasında bir ayrım yapılmamıştır. Bunun sonucu olarak bir eşin evlilik süresince miras yoluyla edindiği mallar da ailenin ortak kullanım ve yararlanmasına özgülenmiş ise paylaşımına tabi tutulacaktır.

Edinilmiş mallara katılma rejiminde bir eşin, evlilik süresince diğer eşin edindiği malda alacak hakkı talep etmesinin mantığı, bu malların edinilmesinde, kendisinin de katkısının olmasına dayanır. Bu katkıyı sadece iki mal grubuyla sınırlandırmanın hiçbir mantığı ve objektif ölçüsü mevcut değildir. Kocanın ya da kadının bir meslek ve sanatı icra ederek emeğinin karşılığı olarak edindiği malda diğer eşin de katkısı bulunduğu mantığı doğru ise, bu paylaşımı sadece bir kısım mallarla sınırlandırmak isabetli değildir. İyi bir meslek veya sanat sahibi olan eş kadın olabilir; bu durumda koca, evde çocuklarla ilgilenmesi, karısının yokluğunda yalnızlığı yaşaması, gerektiğinde evin gereksinimleri için çalışması sayesinde kadın mal edinebilmiştir. Bu durumda kadının edindiği mallarda kocanın katkısı vardır ve paylaşım bu nedenle mantıklıdır. Böyle bir paylaşımı bazı mallarla sınırlandırmak bu sistemin mantığıyla bağdaştırılmaz.

4.3. Edinilmiş Mallara Katılma Rejimine Yönelik Eleştiriler

Edinilmiş mallara katılma rejiminin, resmi evlilikleri azaltacağı, evlilik dışı ilişkileri arttıracığı ileri sürülmektedir.

Edinilmiş mallara katılma rejimi evlilikleri azaltmayacak, tam aksine daha sağlam evliliklerin kurulmasına hizmet edecektir. Evlenme halinde, seçimlik rejimlerden birinin seçilmemesi halinde, edinilmiş mallara katılma rejiminin uygulanacağını düşünen bir kimse, eşinin seçiminde daha isabetli ve dikkatli karar verecektir. Bir meslek ve sanatı olmayan kişiyle evlenen kişi, bu kişiyi yıllar sonra evlenme şansını ve çalışma gücünü kaybettiği bir dönemde kapı dışarı attığında kendisine karşı önemli hakları olacağını düşünecek, kararını buna göre verecektir. Bu sistem bir meslek ve sanat sahibi olmayan bir kişinin, yıllar sonra evlenme şansını ve çalışma gücünü kaybettiği bir sırada kapı dışarı konulmaktansa, başlangıçta sömürülmesine dayanan bir evliliğin yapılmasını engellemiş olacaktır.

Edinilmiş mallara katılma rejimi boşanmaları arttırmayacak tam aksine azaltacaktır.

Bugüne kadar ülkemizde boşanma, maliyeti hiç olmayan ya da çok az olan bir hukuksal yol olarak işlemiştir. Yıllarca kocasına hizmet eden, dışarıda çalışıp mallar mülkler edinmesini sağlayan, çocuk doğuran ve onları yetiştiren evli kadın, yaşı ilerlemiş kocasının bulduğu genç kadınlar yüzünden kapı dışarı bırakılabilmekte, bu haksızlıkları yaratan koca bunun maliyetini ödememektedir. Bu konumdaki kişileri boşanma kararını kolaylıkla vermelerinde ve kolayca boşanabilmelerinde bunun kendilerine bir maliyetinin olmaması etkili olmuştur.

Edinilmiş mallara katılma rejimi bundan böyle ülkemizde boşanmanın bir maliyeti ve faturası olduğunu gösterecektir. Zira boşanmaya karar veren eş, evlilik süresince edindiği mallarda, boşamak istediği eşin hakkı bulunduğunu, bunu ödemesi gerektiğini düşünecektir. Bu nedenle bu sistem ülkemizde evliliklerin daha sağlam temellere dayanmasını sağladığı için boşanmaları önleme etkisi yanında, boşanmaların bir fatura ve maliyetinin olacağını düşünenlerin gelişigüzel boşanma kararları vermelerini önlemek suretiyle de büyük bir hizmet görecektir.

Edinilmiş mallara katılma rejimi, eşlerin seçimlik rejimlerden birini seçmemeleri halinde geçerli olan yasal bir rejim olarak düşünülmüştür. Bu rejimi kendilerine uygun bulmayan eşler rahatlıkla seçimlik rejimlerden birini tercih edebilirler. Böyle bir tercihin yapılması, Türk geleneklerine aykırı düşmez. Ülkemizde çok yaygın bir şekilde uygulanan “çeyiz senedi” evlenen kadın tarafın evlenirken getirdiği malların listesini içeren erkekten aldıkları bir belgedir. Türk halkı, sağduyu sahibi olup, evliliğin kadın için muhtemel risklerine karşı bu tür maddi konulara ilişkin uygulamaları yaratabilmiştir. Öte yandan sayısı gittikçe azalmasına rağmen ülkemizde halen uygulanan gelen kötü bir gelenek olan “başlık parası” da bu eleştiriyi ileri sürenleri tekzip etmektedir. Edinilmiş mallara katılma rejimini kendilerine uygun bulmayanların, seçimlik rejimlerden birisiyle ilgili bir noter sözleşmesi yapmaları “onur kırıcı” bir davranış ise, bu durum çeyiz senedi ya da başlık parasından daha fazla “onur kırıcı” olarak düşünülemez.

Edinilmiş mallara katılma rejiminde, evliliğin ölüm ile son bulmasında, sağ kalan eşin hem tasfiyeden pay aldığı hem de miras payı almak suretiyle malların fiilen dörtte üçüne sahip olduğu iddiası ileri sürülmektedir.

Edinilmiş mallara katılma rejiminin tasfiyesinde, sadece evlilik süresince edinilmiş olan mallar göz önünde tutulur ve mal sahibi olan eş diğerine mal ya da hisse değil, bunların değerinden pay verir. Mirasta ise mirasçılar arasında paylaştırılan mallar, ölenin tereke adını verdiğimiz tüm mallardır ve mirasçılar malların değerinde değil, kendisi üzerinde hisse sahibi olurlar.

Tüm bunlara rağmen bu yasanın uygulanırlığı tartışma götürmektedir. Aileler böyle bir uygulamadan ya haberdar değil ya da notere gidip uygulanırlığı araştırılması aşamasında çoğunlukla vazgeçerek noterden ayrılmaktadırlar.

Bu yüzden ülke koşulları göz önünde bulundurularak yasalar hazırlanmalıdır. Bu aşamada psikolog ve sosyologlardan yardım alınmalıdır. Kağıt üzerinde çok anlamlı sonuçlar getirecek görünmesine rağmen uygulama da böyle olmayabilmektedir.

Türkiye'nin, 27 ülke arasında yapılan bir araştırmada boşanma sıralamasında sonuncu geldiği bildirildi. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün verilerine göre birinci olan ABD'de boşanma oranı yüzde 4.57, Almanya'da 2.04, Mısır'da 1.55, Türkiye'de ise 0.47 olarak belirlendi. Ülkemizde boşanma oranının en fazla olduğu kent ise İstanbul oldu. Boşanma oranlarının böyle düşük bir ülke de doğal olarak boşanmak üzere evlenilmemekte bilakis evliliği sürdürmenin tüm yolları aranmaktadır. Bu anlamda bu yasa da bireylere pek makul gelmemektedir.

Mal Rejiminin Tasfiyesi: Mal rejimi iki halde sona erer. Genel olarak evlilik birliğinin boşanma veya eşlerden birinin ölümüyle sona ermesiyle mal rejimi sona erer. Ancak bazen evlilik devam ederken haklı nedenin varlığı halinde hakim kararıyla veya eşlerin sözleşme yaparak başka bir mal rejimine geçmeleri ile de mevcut mal rejimi sona erer.

Evlilik birliği,eşlerden birinin ölümüyle sona erdiğinde,sağ kalan eş ve çocuklar ve diğer mirasçılar arasında miras paylaşımı yapılmadan önce,eşler arasındaki mal rejiminin tasfiyesi yapılır. Sağ kalan eş ölenin “edinilmiş mallarının” yarısını aldıktan sonra miras paylaşımına geçilir. Tereke ölen eşin “edinilmiş mallarının yarısı ile kişisel mallarından” oluşur. Miras paylaşımına geçildiğinde çocuklar ile birlikte mirasçı olan sağ kalan eş, ¼ miras payı alır. Eğer evlilik süresince oturlan ve mülkiyeti ölen eşe ait olan “aile konutu” var ise, sağ kalan eşe aile konutunun mülkiyetinin “miras hissesine mahsuben” verilmesini isteme hakkı tanınmıştır.

Mal Rejimi Nasıl Değiştirilebilir?: Mevcut mal rejimi, eşlerin noterde yeni bir sözleşme yapmalarıyla veya haklı sebeple eşlerden birinin istemi üzerine hakim kararıyla değiştirilebilir.01 Ocak 2002 tarihinden önce evli olanlar;Mal rejimi sözleşmesi yaparak “mal ayrılığı”veya “paylaşmalı mal ayrılığı”ya da “mal ortaklığı”nı seçebilirler.

4.4. Pozitif Ayrımcılık ilkesinin ortaya çıkışı

İkinci Dünya Kadın Konferansının ardından 1979 yılında Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women - CEDAW) Genel Kurul tarafından kabul edilmiş ve 1980 yılında üye ülkelerin imzasına açılmıştır. CEDAW Sözleşmesi, BM sisteminde Çocuk Hakları Sözleşmesinden sonra en geniş katımlı sözleşme olma özelliğini taşımaktadır ve aralarında Türkiye'nin de bulunduğu yaklaşık 165 ülke tarafından imzalanmıştır.

1963-1974 yılları arasında Birleşmiş Milletler'ce sürdürülen kadının insan hakları konusundaki çalışmaların yanısıra, Kadının Statüsü Komisyonu çalışmalarını kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı önleyecek yasal ve bağlayıcı bir dokümanın hazırlıkları üzerinde yoğunlaşmıştır. 1976 yılında çalışmalar tamamlanmış ve 1979 yılında Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi Genel Kurul tarafından kabul edilmiştir. Sözleşme 1980 yılında imzaya açılmış ve 1981

yılında 20 ülkenin Sözleşmeyi onaylamasından sonra 3 Eylül 1981’de yürürlüğe girmiştir.

Kadın erkek eşitliği alanında uluslar arası planda tek yasal bağlayıcı doküman olan bu sözleşmeye Mart 2001 tarihi itibariyle 167 ülke taraf olmuştur.

Türkiye 1985 yılında taraf olmuş ve Sözleşme 1986 yılında yürürlüğe girmiştir.

Bu sözleşmeyi bir de İhtiyari Protokol izlemiştir. İhtiyari protokoller genelde ya sözleşmelerin nasıl uygulanacağını, ya da sözleşmelerin içeriğini açıklarlar. Bu protokollerin imzalanması ve taraf olunması sözleşmelerde izlenen yol ile aynıdır.

CEDAW İhtiyari Protokol’un hazırlanması ilk kez 1991 yılında “Kadınlara Karşı Şiddet” başlıklı toplantıda gündeme gelmiş, Birleşmiş Milletler CEDAW komitesi tarafından 1992 yılında ele alınmış ve 1993 yılında yapılacak Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konferansı’nda ele alınması ve diğer insan hakları sözleşmeleri gibi CEDAW’ın da bir protokolle güçlendirilmesine karar verilmiştir.

Protokol 1999 yılında Komite toplantısında kabul edilmiştir. 10 aralık 1999 tarihinde imzaya açılmış ve 23 ülke tarafından imzalanmıştır. 10 Nisan 2001 tarihi itibariyle 66 ülke Protokolü imzalamış, 19 ülke taraf olmuştur.

Türkiye, 8 Eylül 2000’de Protokolü imzalamıştır. Protokol, TBMM Genel Kurulu’nda 30 Temmuz 2002 tarihinde onaylanmıştır.

Protokol, Birleşmiş Milletler Andlaşması, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmelerinde yer alan “eşitlik” ve “ayrımcılık yapmama” ilkelerine atıfta bulunarak Protokole taraf devletlerin bu hedeflerin gerçekleştirilmesine ilişkin yükümlülüğünü teyit etmektedir. İlk bakışta Bilindiği üzere, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinde (CEDAW) ve Pekin’de yapılan IV. Dünya Kadın Konferansında da “pozitif ayrımcılık”

veya “geçici özel önlemler” olarak adlandırılan yeni bir eşitlik anlayışı gündeme gelmiştir.

Söz konusu protokolü onaylayan ülkeler ,Sözleşmenin uygulamasını denetlemekle yükümlü CEDAW komitesinin Sözleşmenin tanıdığı hakların ihlali konusunda bireylerce veya gruplarca veya onların rızası ile onlar adına yapılan şikayetleri kabul etme ve inceleme yetkisi tanıyacaklardır .CEDAW komitesi inceleme sonucunda ihlal ile suçlanan ülkeyi, gerekli önlemleri almaya ve şikayette bulunan birey veya grupların haklarına zarar vermekten imtina etmeye çağırabilmektedir.

Anayasada kadın erkek eşitliği teminat altında olmasına rağmen, kadınların erkeklerle normatif hukuk karşısında eşit olmasının her zaman reel olarak eşitlik getirmediği şeklinde görüşler mevcuttur. Bu yaklaşım doğrultusunda Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Anayasanın 10. Maddesinde değişiklik yapacak bir kanun taslağı üzerinde çalışmalarını sürdürmektedir. Bu değişiklikle Anayasa’ da “geçici özel önlemler” ifadesine yer verilerek buna uygun olarak yapılacak müteakip yasal değişikliklere anayasal dayanak sağlanmış olacaktır.

10. maddenin olumlu ayrımcılığı öngören bir ifadeyi kapsamaması ile özellikle siyasete katılımında kota uygulaması için gerekli yasal değişikliklerin gerçekleşmesi kolaylaşacaktır.

4.4.1. Pozitif Ayrımcılık İlkesinin Kadın Erkek Eşitliği Açısından Değerlendirilmesi

Pozitif ayrımcılık ilkesi, kadınları özerk, kendi-kendine yeten ergin kişiler olarak görmeyen bir görüştür. Kendi hallerine bırakılmaları durumunda kadınların erkeklerle rekabet edemeyeceklerini, dolayısıyla da erkeklerin koruyup-kollamasına muhtaç olduklarını varsayar. Bu görüş aslında erkeksi bakış açısının tipik bir tezahürüdür ve kadınların onuruna saygısızlık teşkil eder. Bu “ilerici” değil, gelenekselci bir düşüncedir. Bunun kadınların “özgürleşmesi” davasıyla da bir ilgisi yoktur. Bu

düşünceyi hararetle benimseyen kadınlar, bütün “çağdaşlık” iddialarına rağmen, aslında bu erkeksi bakış açısını içselleştirmiş olanlardır.

Sosyal statü dezavantajları dolayısıyla kadınları kayırmayı veya onlara erkeklerden farklı muamele etmeyi meşru görmenin pratik sonucu kadınlara her alanda kotalar ve kontenjanlar ayırmaktır. Bu da, kadınlara erkeklere uygulananlardan daha düşük standartlar uygulamak demektir. Bunun kadın onuruna açık bir saldırı teşkil etmesi bir yana, düşük standartlı bir kadının daha yüksek standartlı bir erkeğe tercih edilmesine yol açması ölçüsünde bir adaletsizlik olacağı da açıktır.

Bu düşüncenin yanlışlığı, kadınlar için talep edilen “istisna”nın başka alanlarda durumları onların buna benzeyen kişilere de teşmil edilmesi halinde daha kolay görülebilir. Akademik mesleği ele alalım. Son on-onbeş yılda üniversitelerin yaygınlaşması ve taşra üniversitelerinin devreye girmesi sosyo-ekonomik bakımdan daha dezavantajlı olan “kırsal” kökenli gençlerin akademik mesleğe gitgide daha fazla intisap etmesine yol açtı (Ben de aynı kökenden geliyorum.) Şimdi bunların büyükçe bir kısmı, kadınlar için söz konusu edilenlere benzer nedenlerle, yabancı dil bilgisinden muaf tutulmayı istiyorlar. Böyle bir şey kabul edilebilir mi?... Daha genel olarak, Doktora’dan başlayarak akademik kariyerde yükselmek için bu “taşralı” gençlere toplumun daha üst katmanlarından gelen “şehirli, kolejli” gençlerden farklı -yani düşük-standartlar uygulanabilir mi? Eğer kadınlara kadın oldukları için kotalar, kontenjanlar taniyacak, daha düşük standartlar uygulayacak, aynısını bunlar için de niye yapmayalım?...

Meselenin teknik-hukukî boyutuna gelecek olursak: Eğer Anayasa’nın 10. maddesinin öngördüğü gibi hukuk önünde eşitlik varsa, kadınlarla erkekler zaten “eşit haklara sahip”tir. Haklar bakımından eşitlik ancak -negatif ve pozitif- ayırım yapılmamasıyla var olabilir. Dolayısıyla, kadınları erkeklerle eşit kılmak için ilave kanunî ve idarî düzenlemelere ihtiyaç yoktur. Bu türden düzenlemeler haklarda eşitliği değil, olsa olsa “durumlarda eşitlik”i sağlayabilirler. Onun için, kadınları kayırmak için haklı nedenler olsaydı bile, önerilen formül hukuk tekniği bakımından yanlıştır. Öyle bir durumda,

“eşit haklara sahip olma”nın yerine “eşit olanaklara ve donanıma sahip olma” ibaresini koymak gerekirdi.

Kanun Önünde Eşitlik”le ilgili maddeye bu “medenî” formül yerine, galiba Anayasa Komisyonu’nun yaptığı gibi, “Kadın ve erkek eşit haklara sahiptir” cümlesini eklemek ise teknik olarak daha büyük bir garabettir. Çünkü, “eşit haklar”la ilgili olarak işaret ettiğim sakıncaya ilaveten, böyle bir hüküm birinci fıkranın gereksiz bir tekrarıdır ve hiçbir normatif değeri de yoktur.

Son günlerde Anayasa’da yapılacak değişikliklerle ilgili olarak kadın hakları yeniden gündemde. Kadın hakları konusunun gündeme sunuluşu ve bu konuda bizzat kadınlar tarafından dile getirilen talepler de sorunun karmaşıklığının boyutlarını gözler önüne sermekte.

Kadınlar bir yandan toplumsal yaşamda mutlak eşitliği savunmakta, öte yandan da pragmatist bir şekilde ‘pozitif ayrımcılık’ta ısrar etmektedirler. Birbiri ile çelişen ‘eşitlik ve ayrımcılık’ talepleri, kadının hem kendi özelinde hem de toplumsal alandaki ikircikliğinin de somut bir yansıması olması açısından çarpıcı.

Modern yaşam, kadının ‘eş ve anne’lik gibi doğal işlevlerinin yanı sıra toplumsal alandaki yerini genişletme fırsatı yarattı. Kadın emeğine duyulan ihtiyacın artması, bununla birlikte artan eğitim olanakları kadına yeni toplumsal rollerin verilmesini kolaylaştırdı. Fakat, bu olumlu gelişmelere karşın kadının ‘anne’lik gibi doğal işlevinin üzerine modern çağın yeni roller eklememesi kadın kimliği açısından paradoksal bir şekilde açmazlara ve sıkıntılara da neden olmaktadır. Bu bağlamda, özel ve kamusal alanda sıkışan kadının ‘eşitlik ve ayrımcılık’ talepleri, kadın kimliği ve kadın hakları üzerinde yeniden düşünmeye ve ‘özeleştirî’ye de kapı aralamaktadır. Gerçekten de kadın eşitlik mi istemekte ya da fırsatçı bir mantıkla ayrımcılığa bizzat kendisi mi zemin hazırlamakta?

Yeni toplumsal rolleri ile sosyal yaşama katılan kadın, hem kendini bu yeni alana hazırlamak hem de ‘erkek ve erkek egemen değerlerle’ mücadele etmek zorunda

kalmaktadır. Özel yaşamında doğal partneri olan ‘erkeğin’ toplumsal yaşamda ‘rakip’ olarak algılanması rekabeti olağanlaştırmaktadır. Kadının ‘var olma mücadelesi’, kadını hem kendine hem de ‘öteki’ olan ‘erkeğe’ karşı bir kanıtlama psikozuna itmektir. Bu nedenle, kadın hakları söylemi, kadın ve erkek arasında mutlak bir eşitliğe vurgu yapmakta hatta bu bağlamda ‘eşitlik’ fetişize edilmektedir. Çağdaş yaşamda kadın özelinde başarı ve eşitliğin fetişize edilişi, feminist söylemin ideolojileştirilmesi, kadının beden ve ruh sağlığını uzun dönemde olumsuz etkilemektedir. Böylesi bir anlayış, özel ve kamusal alanda sıkışan kadına, rollerini ve işlevlerini uyumlaştırma yerine, bu ikisi arasında bir seçimi dayatmaktadır. Çağdaş kadının yaşamı tek boyuta indirgeyen, ‘iş yaşamındaki başarıya’ odaklı hedefi, kadının toplumsal rollerini muhafazası adına, özel yaşamından yani aslında ‘mutluluğundan’ ödünler vermesini ‘doğallaştırmaktadır’.

‘Rollerin’ muhafazası adına matematiksel başarıya endeksli tek boyutlu kadın hakları söylemi, gerçekte kadının ‘doğal’ kimliğinin aşağılanmasına ve hatta inkar edilmesine yol açmaktadır. Kadın bir süre sonra kendi ‘doğal’ yaratılışını, örneğin ‘anneliğini’, başarısının önündeki en önemli engellerden biri olarak görebilmektedir. Bu doğrultuda, ‘insan ve birey’ merkezinin uzağında, ‘cinsiyet’ üzerine inşa edilen ‘kadın ve erkek eşitliği söylemi’nin bir başka olumsuz yansıması kadının feminen kimliğinden uzaklaşmasıdır. Kadının feminen kimliği ile barışık olmaması, onun bu kimliği ya fazla yüceltmesine ya da aşağılamasına yol açmaktadır. Başarıyı kutsayan modern anlayış, kadının kendini güçlü hissetme arzusunu her şeyin üstüne taşımaktadır. ‘Erkek egemen dünyada var olma mücadelesi’, bir süre sonra kadını kendisine yaşam alanı sunmamakla eleştirdiği ‘ötekine-erkeğe’ dönüştürmektedir [<http://www.liberal-dt.org.tr>].

Modernizmin dününden bugüne kadınların çeşitli mücadelelerle veya verilmesi onlar bahşedilmesi yöntemi ile kadının erkeğe eşit duruma getirme çabası sürdürülmüştür. Fakat gündemde olan bu “pozitif ayrımcılık ilkesi de göstermektedir ki hala istenilen noktaya gelinebilmiş değildir.

Endüstrileşmenin kadının kaderi üzerinde önemli sonuçları oldu çünkü çalışmayla ilgili cinsiyet merkezli ve biyolojik birçok kriter ortadan kalktı. Eskiden erkeğin kasıyla

yapıyor olduğu bir çok fiziksel iş makine tarafından üstlendikçe aynen güçlü olan gibi zayıfta üretime eşit ve adil temelde katılabildi. Çalışmayla ilgili fiziksel güç artık anlamsızlaştı [Epstein, 1971:33].

Üretim biçimimiz feodal toplumdan farklı olarak artık bedensel güçle orantılı olmamasına rağmen modern toplumda da kadın bilinçaltındaki bağımlı olma düşüncesinden kurtulamamış toplumsal platformda istenilen noktaya ulaşmamıştır.

Modern toplum kadına bedeni ile kendini varetme hatta varlık sebebini bedenine indirmesi anlamında bilinçaltına uyarılar göndermektedir. Erkeklerin çalışıp başarması üretmesi kadınların ise bedenlerini kullanarak kendilerini topluma ve erkeklere kabul ettirmeleri beklenmektedir.

Kültürümüzün tamamı bir erkek kültürüdür. Devlet yasalar, ahlak, din ve bilim erkeklerin eseridir [Horney, 1993:56].

Modernizm kadına erkek olabilme hakkı tanımış oluyor. Yaklaşık iki yüzyıldır modernizm, ve aydınlanma adı altında kadınların hakkettikleri yerlere gelmeleri, hakkettikleri değeri görmeleri yani insan olmaları sağlanmaya çalışılmakta. Modernizm ve pozitif felsefe çok iddialı bir şekilde kadının bugüne kadar hep ezildiği ve insan muamelesi görmediğini iddia etti. Onu insan yapacak da kendisiydi çünkü kadınların önündeki her tür toplumsal engelleme ve kısıtlamaları kaldırmaktaydı. Kadınlar da yönetebilir, her türlü işte çalışabilirlerdi. Modernizm bu şekilde kadını insan yapmaya çalışıyordu. Ancak yapmak istediği şey onu erkek yapmaya çalışmaktı. Kadının kadın olma özelliğini gözden kaçırmış, ya bir obje olarak görmüş ya da erkek olmaya özendirmiştir.

4.4.2. Pozitif Ayrımcılık İlkesi ve Uygulanırlığı

Seçim dönemleri, kadın-erkek eşitliği ve kadın hakları söyleminin en fazla telaffuz edildiği zamanlardan biridir. Meclis'teki kadın vekil sayısı ile kadın haklarının

uygulamadaki başarısı arasında sıkı bir paralellik kurulur. Bu durum hem kadınları ‘kotadan’ ayrıcalıklı da olsa seçilme telaşına itmekte hem de ‘daha çağdaş’ bir imaj vermek isteyen partileri ‘vitrinlerinde’ kadın bulundurmaya teşvik etmektedir. Bu konuda en çarpıcı örnek Tansu Çiller’in siyaset sahnesine sunuluşudur. Seçildiğinde kendi parti tabanını bile tanımayan, deneyimsiz birinin sırf kadınlığından dolayı verdiği ‘çağdaş imajın’ ne kadınlar arasında ne de sağ-sol kesimde bir rahatsızlık uyandırmaması ülkemizde ‘çağdaşlık kavramının da fetişize edildiğinin bir başka göstergesidir. Çağdaşlık adına vitrine atanan bir başka isim olan Gülay Atıg’ın ne ‘süs’ olmasına ne de dudakları uçurtacak yolsuzluklarına ‘kadınlardan’ ses gelmemesi de ilginçti. Oysa Meclis’teki kadın vekil sayısına yönelik bizim ülkede yaşanan sıcak tartışmalar, sanıldığı gibi aksine Batı toplumunda pek yaşanmamakta. Çünkü Batı toplumunu ileri götüren ‘optimal verimlilik’ esasında cinsiyet aranmaz, ‘işe göre adam’ alma esastır. Kadın-erkek eşitliğinin daha doğal bir zeminde aktığı Batı toplumlarında da parlamentolar kadınlarla dolup taşmamakta. Demokratik kuralların işlediği Batı toplumlarındaki parti mekanizmalarında kadın ya da erkek o görevi yapacak ‘birey’ler ön plana çıkar. Bu anlamda siyasette de ‘birey’ ve ‘bireyin yetkinliği’ çıkış noktası olmadıkça ve demokratik mekanizmalar işletilmedikçe Türkiye’de kadın ‘vitrinde süs’ olmaya mahkûm gibi gözükmemekte.

Ayrımcılık konusundaki bir başka çarpıcı ve üzücü nokta, kadın hakları söyleminde kadının toplumsal alana katılımı ön planda olması gerekmektedir.

Sonuç olarak, kadınların bir birey olarak ‘vitrinde süs’ olmayı ve adı pozitif ayrımcılık da olsa özünde cinsiyet ayrımını teşvik eden uygulamaları reddetmeleri ‘kadın-erkek’ eşitliğini başlatan en önemli adım olacaktır. Bunlara ek olarak, bireyin ve toplumun mutluluğu adına, özel ve kamusal alanı rakip olmaktan çıkararak, yaşama tekil değil çok boyutlu bakabilen başarılı; ama ‘mutlu’ kadınlara daha çok ihtiyacımız var [<http://www.liberal-dt.org.tr>].

“Devlet, kadınların ve erkeklerin her alanda eşit haklara sahip olması için kanunî ve idarî düzenlemeler dahil gereken tüm önlemleri alır.” Bu önerme her şeyden önce arkasında yatan temel görüş açısından yanlıştır. Bu görüşe göre, toplum içindeki

statüleri bakımından erkeklere göre dezavantajlı konumda olduklarından, kadınların durumunu erkeklerle eşitlemek -hiç değilse iyileştirmek- için onları kayıran hukuki düzenlemeler yapılmalıdır. Bu, medeniyetin gereğidir. “ düşüncesi toplumun diğer kesimlerinde dezavantajlı durumdaki gruplara karşı bir haksızlık ortaya çıkarmış olur, ki bu durumu bu şekilde spesifik hukuksal düzenlemelerle sonlandırmak olanaksızdır.

Diğer yandan hukuk kurallarının uygulanabilirliği açısından kısa öz ve esnek olması daha az detay içermesi gerekmektedir. Böyle olmadığı takdirde ülkemizde de olduğu gibi bir kural kirliliği ve karmaşası yaşanacaktır.

4.4.3. Pozitif Ayrımcılık İlkesi ve Türk Ailesi

Etnografik bulgular , dünyanın bilinen bütün toplumlarında insanların belli bir aile formu içinde yaşadığını göstermekte. Toplumumuzda aile sosyalleşme ve kişilik gelişmesinin, birincil kaynağıdır [Iruing, 1972:1].

Türk Ailesi bir takım olumsuz etkilenimler dışında kadın erkek açısından hatta çocuk açısından dahi demokratik bir işleyiş sergilemektedir. Bu anlamda ayrımcılık ilkesi bizim değer yargularımıza ter düşer. Bu nedenle böyle hükümlerin toplumumuza uygunluğu araştırmalarla önce test edilmeli bir takım bize özgü düzenlemeler yapılarak uygulama alanına geçilmelidir. Kısaca ilke kendi aile yapımız açısından değerlendirilerek işler kılınabilir.

Kadının kanaatimizce hakettiği yeri alması, onun kabiliyetlerinin ve insan olarak bir erkekle herhangi bir farklılık olmadığı düşüncesinden yola çıkılarak annelik güdülerinin olumlu şekilde değerlendirilmesi ile mümkündür. Aile iki cinsin ortak yaşamaya karar vermesi ve toplumsal bir sorumluluk almaları ile başlamaktadır. Ve kurumun üçüncü sac ayağı olan çocuklarla tamamlanır. Ailedeki bireylerin kendi konumlarından kaynaklanan görev ve sorumluluklarının farkında olmaları gerekmektedir.

Kadını ve erkeği ailenin temel üyeleri olarak düşünür ve onların birbirlerini tamamlamaları gerektiği üzerinde durursak herhangi bir ayrımcılığa veya eşit olma yada olmama gibi bir durumun söz konusu olmadığına farkına varırız. Onlar birbirlerini tamamlayan ve toplum devamını biyolojik ve sosyo kültürel açıdan sağlanmasına katkı sağlayan en temel kurumun üyeleridirler.

Aksi takdirde kadın ve erkeği birbirine hasım gösterip çatışmayı körüklemenin bir anlamı yoktur. Bu kadınlar arasında bir dayanışmanın belirlenmesine ve erkekleri karşı taraf olarak görmelerine sebep olmaktadır. Oysa toplumsal huzur açısından sosyal ilişkilerde bir konsensus sağlanmalıdır. Ayrımcılığı esas alan uygulamalar toplumu hem bireysel açıdan hem de sosyal ilişkiler açısından sıkıntı getirir.

Eğitim gibi diğer imkanlardan eşit oranda yararlanabilmenin yolu böyle bir ayrımcılık ilkesinden geçmemekte aksine toplumdaki kadın veya erkek ayrımından ziyade tüm vatandaşları eşit bir çizgide görüp sosyal imkanların aynı oranda adilce paylaşımı sağlanmalıdır.

Böyle bir ayrım aslında temel düşüncesi kadının insan gibi görülmesinden ziyade onun erkekle aynı kılınmasının sağlanması yolunda modern mentalitenin dayatmasından başka bir şey değildir.

Kadının kendine münhasır özelliklerine örneğin anneliğine vurgu yapılmalıdır. Bu anlamda özendirici ve eğitici faaliyetlere girişilmelidir.

Buradan da anlaşıldığı üzere dünya platformundaki gelişmeleri izlerken kendi öz değerlerimizin bilincinde olmamız bizim taklitçi kılmakta ve kültürel alanımızın zede almasına neden olmaktadır.

SONUÇ

Aile genel olarak nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, çocukları sosyalleştirme, ekonomik, biyolojik ve psikolojik tatmin fonksiyonlarının yerine getirildiği bir kurumdur.

Aile toplumsal yapının en temel birimi olması dolayısıyla her zaman önemini korumuştur. Özellikle dinlerin ahlaki öğretilerin tümünde ailenin hayatının önemine vurgu vardır. İlişkiler bağlamında hem psiko-sosyal hem de fiziksel açıdan ferdi topluma hazırlayabilmek için aileye ihtiyaç vardır. Ayrıca aile kurumu bu fonksiyonunu ne kadar iyi yapabilirse Toplumda o kadar güçlü olacaktır.

Modernleşme paradigmasının İnsana ve topluma yaklaşımının rasyonel olmasından dolayı sanayileşme ve kentleşme sürecinin sonunda geniş aileden çekirdek aileye doğru hatta ailenin dağılmasına doğru bir işleyişin gerçekleşeceğine dair bir öngörü hakimdir.

Fakat gözden kaçırılan nokta ise insanın ailenin varlığı ile ilgili olan ihtiyaçları insan varolduğu sürece devam edecektir. Aile ayrıca toplumsal değişimde etkin bir araçtır. Genel olarak, anlamlı ve duygusal bir sosyal birlik olarak düşünülse de daha büyük sosyal yapılara yardımcı olmakta, diğer tüm kurumlar onun katkılarına güvenmektedir. Örneğin, ailede öğrenilen roller, toplumun diğer birimlerinde model ya da prototip olarak gerekli görülmektedir. Aile içindeki sosyalleşme yöntemi yani bireyler arası etkileşimin şekli toplumun kültürel geleneğini yansıtmıştır.

Tarihin her döneminde varlığını sürdüren ailenin Batı toplumlarında geldiği nokta itibar ile büyük bir çöküntü içine girmiştir. Çünkü ya tek ebeveynli çocuklu aileler mevcuttur. Bu şekildeki ailelerde yetişen çocukların özellikle psikolojik gelişmelerinde ilerleyen yıllara yansiyacak problemler belirmektedir. Bu toplumların en büyük çabası bu duruma bir son verip aileyi kurtarabilmektir.

Araştırmalarda ABD’de ve İngiltere’de “yalnız annelerin” sayısının giderek arttığı ve bu durumu çocuk ve ebeveyn açısından ciddi tehlike sinyalleri vermektedir. Bu tek

ebeveynli ailelerin çocukları da ileri ki yaşamlarında cinslerinin gerektirdiği roller açısından bir karmaşa yaşamakta ve sonunda da cinsel sapmalar ortaya çıkmaktadır. Sonuç ise toplumun işlevlerinde sistematüğinde bir çöküştür. Bunun yanısıra bireysel yaşamlarda psiko-sosyal açıdan da yaralanmalar söz konusudur.

Türk aile yapısının geçmişine baktığımızda millet olma şuurunun sağlam bir aile yapısı içinde aile bireylerinin birbirine eş fakat cinslerinin gerektirdiği anlamda da farklı olmalarının onların birbirlerine olan saygı ve sevgi çerçevesi dışına çıkmalarına neden değildir.

Gökalp'e göre eski Türklere görülen aile tipi pederi ailedir. Kadın erkek arasında eşitlik esasına doğru bir gidiş söz konusudur. Pederi aile özellikleri daha sonra da izlerini sürdürmeye devam etmiştir.

Ülkemizde sanayileşme, kentleşme ve göç olaylarında, köyden ayrılış, kent toplumunun özellikleri aileye bakış açısında bir takım değişimlere yolaçmıştır. Kentte aile üyelerinin tümünün çalışmasına ihtiyaç vardır. Özellikle çalışma zamanlarının yoğunluğu nedeniyle aile üyeleri arasındaki sosyal ilişki açısından problem yaratmakta, eşler ve çocuklar birbirlerine yeterli zaman ayıramamaktadır.

Aile yapımız evrensel boyutlardaki gelişmelerden de iletişim araçlarının bu anlamda hızlandırıcı etkileri sonucunda hızlı bir şekilde değişime uğramaktadır. Özellikle televizyondaki programların Türk kültürel değerlerinin göz önünde bulundurulması hazırlanmaması bunun yerine örf adet inanç ve anelerimize tam bir zıtlık taşıyacak şekilde hazırlanması gençlerin aile terbiyesi dışında televizyon kültürü ile yetişmesine sebep olmaktadır. Sonuç ise aile içi çatışmaların yaşanmasıdır.

Ailenin oluşmasında ve sürekliliğinde çok önemli bir unsur olan kadına yönelik çeşitli düşünsel ve hukuksal düzenlemeler yapılması kadın açısından olumlu gibi gözükse de ailenin devamlılığı dinamiği açısından bir takım problemler taşımaktadır.

Pozitif ayrımcılık ve feminizm gibi değerler gündeme gelse bile marjinal kalmakta halk tarafından fazla iltifat görmemektedir. Mal ortaklığı yasası dahi uygulanırlık açısından dikkate degecek bir gelişme kaydetmemiştir. Toplumda kadının istismar edildiğine dair örneklerin medyanın gündemine sıklıkla taşınmasına rağmen toplumumuzda aile bağlarının sıkı olasından kaynaklanan bir güven ortamı mevcuttur.

Sonuç olarak evrensel boyuttaki uygulamaların kültürel yapımız açısından değerlendirilmeden pratiğe geçirilmesinin söz konusu olamayacağını göstermektedir.

20. yüzyılı Batının dağıldı ayrıştı çöktü dediği aile söylemleri ve gerçekten de ailenin varlık sebebini ortadan kaldırmaya yönelik çeşitli bilinçli düşünsel programlarla geçirdik 21. yüzyılda ise aileyi nasıl kurtaracağımızın hesabını yaparak geçirmekteyiz. Bugün artık diyebiliriz ki, aile artık modern paradigmadan kopmuş sevgi saygı ve güven ortamının kurulması gereken en temel birim olmuştur.

Kısacası dünyada meydana gelen tüm değişiklikler içinde hiç birisi kişisel sosyal ilişkilerimizi etkileyenler kadar önemli değildir. Bu aile hayatımızdaki farklılaşmaların etkisidir. Dünyada bugün ailenin geleceği ile ilgili tartışmaların yapılmadığı çok az ülke vardır. Elbette bu tartışmalara her ulus, her toplum kendine özgü cevaplar bulacak ve bu anlamda kurumlarına yön vereceklerdir. Aile aslında gelenek ile modernlik arasındaki mücadelelerin geçtiği ortamdır. Aile kurma tarihsel süreç içerisinde doğal olarak hep var olan sosyal ilişkiler bütünüdür. Dolayısıyla ailedeki parçalanma, bu doğal sürece vurulmuş bir sektedir. Sosyal ve bireysel hayatta da olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Bunların örnekleri diğer ulusları yaşantılarında tecrübe etmişlerdir.

Bu tecrübeleri yeniden yaşamak yerine onlardan ders çıkarmalı, daha iyi sonuçlar elde etme yolunda çaba sarf etmeliyiz. Geçmiş aile yaşantımız ve özellikleri iyi incelenmeli bazı değerlerin korunması yolunda çalışılmalıdır.

KAYNAKLAR

AYDIN, Mustafa, Kurumlar Sosyolojisi, Vadi Yayınları, Ankara 1997

AYDOĞAN Feramuz, Ailenin Fonksiyonları ve Bu Fonksiyonlardaki Değişmeler,
Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1992

BENSON, Lorna, The Minnesota Family Strength Projeği, 1997

BOTTOMORE, T.B., Toplum Bilim, Der Yayınları, İstanbul, 1998

CİN Halil, İslam Hukukunda Evlenme, Konya, 1985

DÖKMEN, Üstün, İletişim Çatışmaları ve Empati, Sistem Yayıncılık, İstanbul 2002

DÖNMEZER, Sulhi, Sosyoloji, İstanbul, 1990

DUBEN Alan, Kent, Aile, Tarih, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002

DUBEN, Alan, Behar Cem, Households and Families, Cambridge University Press

DURMUŞ, Ahmet Hakan, Ziya Gökalp'e Göre Aile Yapısı, Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 1999

DOWLING, Collette, Sinderella Kompleksi, Öteki Yayınları, Ankara, 1992

ERKAL, Mustafa, Sosyoloji, Der Yayınları, İstanbul 1996

EROĞLU Cemal, Türk Sosyo- Kültürel Yapısı İçinde Manas Destanı, Sakarya
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 1996

ERÖZ, Mehmet, GÜLER Ali, Türk Ailesi, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara
1997

FICHTER, Joseph, Sosyoloji, Attila Kitaevi, Ankara, 1996

FORDHAM, Freieda, Jung Psikolojisinin Ana Hatları, Say Yayınları, 2001

FREUD, Sigmund, Toplum Psikolojisi, Düşünen Adam Yayınları, İstanbul 1994

FREUD, Cinsiyet Üzerine, Say Yayınları, İstanbul

GIDDENS, Anthony, Elimizden Kaçıp Giden Dünya, Alfa Yayınlar, İstanbul, 2000

GIDDENS, Anthony, Sosyoloji Eleştirel Bir Yaklaşım, Birey Yayıncılık, İstanbul, 1998

GIDDENS, Anthony, Sosyoloji, Birey Yayıncılık,

GIDDENS, Anthony, Sosyoloji, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2000

GREEN, M. Christian, Marriage, The Religion, Culture, and Family Project The Dvinity School The Universty Of Chicago, 2003

GÜÇLÜ, Sevinç, Kentlilleşme ve Göç, Sürecinde, Anatalya 'da Kent Kültürü, Ankara, 2002.

HORIN, Adele, Beyond The labels, The Real Family Matters, 2003.

HANSON, Rick, Crucial Key To A Strong Relationship.

JACOP, François, Canlının Mantığı, Payel Yayınları, İstanbul, 1993.

KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem, Kültürel Psikoloji, Evrim Yayınevi, 2000.

- KONGAR, Emre**, İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1997
- MÜLLER, C.Brant**, Aile Araştırma Yöntemleri, Çev., Dinçay Kutsal, Ankara, 1996
- NIETZSCHE, Frederic**, Ecce Homo, Say Yayınları, 1993
- NİRUN, Nihat**, Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür, A.K.M. Yayınları, Ankara, 1990
- ORTAYLI, İlber**, Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim, Turhan Kitabevi, Ankara, 2000
- ORTAYLI, İlber**, İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, iletişim Yayınları, İstanbul, 2001
- POLOMA, M. Margaret**, Çağdaş Sosyoloji Kuramları, Gündoğan Yayınları, 1993
- REED Evelyn**, Kadının Evrimi, Payel Yayıncılık, İstanbul, 1994
- ROWBOTHAM, Sheila**, Kadın Bilinci Erkek Dünyası, Payel Yayınları, İstanbul, 1987
- RUSSELL Bertrand**, Evlilik ve Ahlak, Say Yayınları, İstanbul, 1993
- SAYIN, Önal**, Aile Sosyolojisi, Ege üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 1990
- SAYIN, Önal**, Ailenin Toplumdaki Yeri, Ege üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 1990
- SEYİDOĞLU, Halil**, Bilimsel Araştırma Ve yazma El Kitabı, Güzem Yayınları, İstanbul, 2000

SİRMAN, Nükhet, İntroduction to Sociolgy, İstanbul, 1993

SWINGEWOOD, Alan, Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi, Bilim ve Sanat Yayınları,
Ankara, 1998

ŞAHİNKAYA, Rezan, Cumhuriyet Köye, Köylü Kadına ve Türk Ailesine Neler
Getirdi, Ankara, 1983

ŞENER, Sami, Sosyoloji, Deha Yayınları, 1996

T.C. Başbakanlık, Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi ,C.I., Ankara,
1992

T.C. Başbakanlık, Türk Aile Yapısı, Özel İhtisas Komisyon Raporu, Ankara 1989

T.C., Başbakanlık, Aile Yazıları- Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme Bilim Serisi,
Ankara, 1990

TOPALOĞLU, Bekir, İslamda Kadın, Yağmur Yayınları, İstanbul, 1990

TURİNEY, Necmettin, Değişen Toplum ve Aile, Ankara, 1996

URAL Şafak, Pozitivist Felsefe, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993

USTEL, Füsun, Türk Ocakları (1913-31), İletişim Yayınları, İstanbul, 1997

YILDIRIM, Neşide, Edirne Ailesinin Sosyal yapı özellikleri, Türk Kütüphaneciler
Derneği Edirne Şubesi Yayınları, Edirne ,1995

YÖRÜKOĞLU, Atalay , Değişen Toplumda Aile ve Çocuk, Özgür Yayınevi, İstanbul,
1992

WAGNER, Peter, Modernliğin Sosyolojisi , Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1996

Diğer Kaynaklar

<http://www.aile.gov.tr>

<http://www.liberal-dt.org.tr>)

<http://www.yeniasya.com>

ÖZGEÇMİŞ

1972 Erzurum Doğumlu olan Lale VURGUN, ilk ve orta öğrenimini Adana'da tamamlamış, 1989 yılında Derince Lisesi'ni bitirerek 1992 yılında Boğaziçi Üniversitesi, Yabancı Diller Meslek Yüksek Okuluna devam etmiştir. Daha sonra Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Bölümündeki öğrenimini 2002 yılında tamamlamıştır. Aynı yıl, Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yüksek Lisansa Başlamıştır.

Halen, Gölcük Donanma Komutanlığında çalışmaktadır. Evli ve bir çocuk annesidir.

